

Petr Lavický, Jan Holas,
Michal Janovec (eds.)

COFOLA 2019

Část XI. Zásady civilního procesu

Sborník z konference

MASARYKOVA
UNIVERZITA

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

COFOLA 2019

Část XI. – Zásady civilního procesu

Petr Lavický, Jan Holas, Michal Janovec (eds.)

Masarykova univerzita

Brno 2019

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „COFOLA 2019“ číslo MUNI/B/1268/2018 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2019.

Recenzenti:

JUDr. Bohumil Dvořák, PhD., LL.M.

JUDr. Zdeněk Pulkrábek, Ph.D.

© 2019 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9498-7 (online ; pdf)

Obsah

Postavení dětí a mladistvých v civilním sporném řízení	7
<i>Petr Coufalík</i>	
Zásada přímosti v kontextu narativní teorie	28
<i>Ondřej Glogar</i>	
Individualizace břemene substancování v kontextu zásady projednací	43
<i>Tereza Hajdajová</i>	
První nařízené setkání se zapsaným mediátorem v kontextu zásad civilního procesu	58
<i>Jan Holas</i>	
Vedlejší intervenient a právo na přiměřenou délku soudního řízení	72
<i>Petra Lavická</i>	
Materiální vedení řízení ovládaného zásadou projednací	87
<i>Filip Mažel</i>	
Zásada ústnosti v civilnom konaní	103
<i>Martin Orviský, Michaela Kútiková</i>	

Postavení dětí a mladistvých v civilním sporném řízení

Petr Coufalík

Okresní soud ve Zlíně, Česká republika

Abstract in original language

Stranou sporu mohou být též děti a nezletilí. Netřeba připomínat, že mezinárodní smlouvy a ústavní právo poskytují dětem a mladistvým vysoký stupeň ochrany, zdůrazňující nejlepší zájem dítěte. To přináší otázku ohledně ochrany jejich práv a oprávněných zájmů v civilním sporném řízení. Zpravidla se tato ochrana projevuje v nezbytnosti zastoupení těchto osob zákonným zástupcem. Jak se ovšem ukazuje v praxi, nemusí být tento způsob ochrany dostatečně účinným, protože právní praxe hledá jiné způsoby ochrany.

Keywords in original language

Ochrana dětí; děti, mladiství; civilní sporné řízení.

Abstract

Children and minors may also be a party to case. Needless to remind, the international treaties and constitutional law give them a high level of protection, emphasizing the best interests of the child. This also brings a question about protection their rights and legitimate interests in a civil contentious proceeding. This protection is usually reflected in the necessary representation by a legal representative. However, this protection may not be sufficiently effective in practice, for example due to neglect of parental care, therefore legal practice seeks other ways of the protection.

Keywords

Child Protection; Child; Under-Age; Civil Contentious Proceeding.

1 ÚVOD

H. W. Fasching dělí procesní zásady do dvou skupin. První skupinu tvoří zásady, které upravují technicko–praktickou podobu řízení (zásady organizačního charakteru), kam lze zařadit především zásadu ústnosti, veřejnosti a přímosti. Druhá skupina zásad pak směřuje k rozdělení rolí v civilním procesu mezi základní procesní subjekty (strany a soud). Zde lze zařadit zásadu dispoziční s protichůdnou zásadou oficiality či zásadu projednací s protichůdnou zásadou vyšetřovací.¹

Vedle tradičních procesních zásad ovšem musí procesualistika chtě – nechtě reflektovat i ochranu ústavně zaručených práv, například ochranu vlastnictví, soukromí či listovního tajemství, které se projevují například v rámci součinnosti třetích osob při dokazování,² jakož i další zásady, které do civilního procesu pronikají z jeho vnějšku a jsou mnohdy výdobytkem aktuálního vývoje práva, kupř. ochranu slabší strany, ochranu spotřebitele³ či ochranu dětí a mladistvých a s tím související nejlepší zájem dítěte, zakotvený v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.⁴

A právě na některé aspekty postavení nezletilých (dětí a mladistvých) v civilním sporném řízení se v následujícím příspěvku blíže zaměříme. Zajímat nás bude nejen tradiční problematika toho, zdali by měli mít nezletilí procesní způsobilost, ale zaměříme se na některé další otázky, které souvisejí s postavením dětí a mladistvých.

¹ FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2., přepracované a doplněné vyd. Wien: Manz, 1990, 1232 s., s. 335, Rn. 635–636. ISBN 3-214-04697-7.

² V podrobnostech viz COUFALÍK, Petr, Eva DOBROVOLNÁ, Jan HOLAS, Petr LAVICKÝ, Petra LAVICKÁ, Robert PEŠA a Markéta ŠLEJHAROVÁ. *Součinnost třetích osob při dokazování v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 196 s. ISBN 978-80-210-9153-5.

³ V této souvislosti viz ŠLEJHAROVÁ, Markéta. Vybrané projevy ochrany „slabší strany“ z pohledu civilního práva procesního. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 7–8, s. 46 a násl. ISSN 1210-6348.

⁴ „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni (odst. 1). Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství (odst. 2).“ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

2 PROCESNÍ (NE)ZPŮSOBILOST ANEB TRADIČNÍ ZPŮSOB OCHRANY ZÁJMŮ DĚTÍ A NEZLETILÝCH

Institut procesní způsobilosti ve spojení s institutem procesního zastoupení lze označit jako tradiční prostředek ochrany práv a oprávněných zájmů nezletilých (dětí a mladistvých), neboť byl upraven již v ČRS,⁵ jakož ve všech následujících předpisech upravujících civilní sporné řízení.⁶

Procesní způsobilostí se tradičně rozumí způsobilost samostatně jednat jako strana ve sporu, a to buď osobně, nebo prostřednictvím dobrovolně zvoleného zástupce (zmocněnce) či jako způsobilost subjektů vlastními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti.⁷ Jedná se tedy o aktivní složku statusu osoby v právním slova smyslu. Na rozdíl od pasivní složky (procesní subjektivity), která přísluší každé osobě v právním slova smyslu, případně též dalším entitám, kterým procesní subjektivitu zákon přiznává (srov. § 19 OSŘ), aktivní složka přináležejí jen těm, u nichž jejich osobní předpoklady (zejména dostatečná rozumová a volní vyspělost) umožňují, aby v řízení dostatečně hájili svá práva či oprávněné zájmy. Jestliže potřebné předpoklady nemají, musí být zastoupeni jinou osobou, která takovými předpoklady disponuje.

Dle platné a účinné právní úpravy se procesní způsobilost odvíjí podobně jako v nám blízké rakouské,⁸ německé⁹ i slovenské¹⁰ právní úpravě od (hmotněprávní) svéprávnosti¹¹. To však ničeho nemění na tom, že procesní způsobilost je plně institutem procesněprávní, takže pokud se mají pro stanovení procesní způsobilosti použít hmotněprávní předpisy, děje se tak z vůle zákonodárce, a nikoliv z povahy věci samé; tomu odpovídá skutečnost,

⁵ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní, Díl II.* Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, xxxii, 211, 442, 286 s., s. 9 a násl. ISBN 978-807-3575-403.

⁶ Srov. § 1 až 10 ČRS, § 24 a 25 OSŘ 1950, § 20, 22 a 23 OSŘ.

⁷ STAVINOHOVÁ, Jaruška a Petr HLAVSA. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003, 660 s., s. 225. ISBN 80-210-3271-5.

⁸ § 1 rakouského ZPO.

⁹ § 51 německého ZPO.

¹⁰ § 67 zákona č. 160/2015 z. z., civilný sporový poriadok.

¹¹ DOBROVOLNÁ, Eva, Bohumil DVOŘÁK, Petr LAVICKÝ, Zdeněk PULKRÁBEK a Alena WINTEROVÁ. Věcný záměr civilního řádu soudního. *Justice.cz: Civilní řád soudní* [online]. Listopad 2017, bod 8 [cit. 17. 03. 2019]. Dostupné z: https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf (dále jen „Věcný záměr ČRS“).

že procesní předpisy někdy upravují procesní způsobilost odlišně od hmotněprávní způsobilosti k právním jednáním (viz § 35 odst. 3 ZŘS).¹²

Skutečnost, že se procesní způsobilost u nás i v zahraničí odvíjí od svéprávnosti, ještě neznamená, že koncepce v jednotlivých zemích jsou totožné.

Zaměříme-li se na tuzemskou právní úpravu, podle § 20 odst. 1 OSŘ může každý před soudem právně jednat jako účastník v tom rozsahu, v jakém je svéprávný. Jinými slovy řečeno, v jakém rozsahu má jedinec svéprávnost, má bez dalšího též procesní způsobilost. Jestliže svéprávností jedinec nedisponuje, bude nezbytné, aby byl v řízení zastoupen zákonným zástupcem nebo opatrovníkem (§ 22 OSŘ).

Byť se to na první pohled může jevit logické, přináší tento přístup v praxi řadu otázek, což se projevilo též v kritice uvedené koncepce.

Již J. Rubeš upozornil na to, že soudní řízení vyžaduje větší vypělost než právní úkon, o kterém se v řízení jedná, neboť pokud je mladistvý způsobilý k tomu, aby si koupil kolo, neznamená to, že je způsobilý k uplatnění nároků z odpovědnosti za vady tohoto výrobku.¹³ V 90. letech minulého století J. Rubeše navázaly M. Hrušáková, J. Stavínohová a Z. Gregorová, když souhlasily s tím, že koupě radiomagnetofonu nezletilým ze svých úspor je snazší než uplatnění nároků z odpovědnosti za vady koupeného předmětu u soudu.^{14,15}

Problematické spjatosti procesní způsobilosti a svéprávnosti si byl vědom již samotný zákonodárce při přijetí občanského soudního řádu, když na problém reagoval v § 23 OSŘ. Podle tohoto ustanovení pokud to vyžadují okolnosti případu, může předseda senátů rozhodnout o tom, že nezletilá osoba, která není plně svéprávná, musí být v řízení zastoupena svým zákonným

¹² RUBEŠ, Josef. § 20. In: HANDL, Vlastimil, Josef RUBEŠ a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I. díl*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1985, 858 s., s. 160. Bez ISBN; HRUŠÁKOVÁ, Milada, Jaruška STAVINOHOVÁ a Zdeňka GREGOROVÁ. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 53 a násl. ISSN 1210-6410.

¹³ RUBEŠ, Josef. § 20. In: HANDL, RUBEŠ, 1985, op. cit., s. 160.

¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, STAVINOHOVÁ, GREGOROVÁ, 1997, op. cit., s. 53 a násl.

¹⁵ Uvedené dnes reflektuje rovněž DVOŘÁK, Bohumil. § 20 In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Civilní proces I. Řízení sporné: Občanský soudní řád (§ 1 až 250 I), Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, xxvi, 1088 s., Marg. č. 10. ISBN 978-80-7478-986-1. Dostupné v ASPI.

zástupcem nebo opatrovníkem, i když jde o věc, v níž by mohla jednat samostatně.¹⁶

Tím by mohl být problém vyřešen. Nicméně nejedná se o problém jediný. J. Rubeš rovněž poukázal na to, že konstrukce způsobilosti k právním úkonům upravená v OZ 1964 opustila dřívější dvě jednoznačné věkové hranice 6 a 15 let¹⁷ a namísto toho přijala pružné kritérium rozumové a mravní vyspělosti, tedy více kritérií namísto dvou původních. Byť za účinnosti OZ 1964 byla rozumová a mravní vyspělost pojímána objektivním výkladem, tedy zda dítě či mladistvý daného věku je schopen určitého právního jednání, způsobila tato koncepce, že otázka procesní způsobilosti mohla být v řízení po delší dobu spornou, což je v rozporu s principem právní jistoty.¹⁸

Jak dovozují R. Šínová¹⁹ a B. Dvořák,²⁰ po přijetí OZ se tento problém ještě prohloubil, neboť od 1. 1. 2014 se rozumová a volní vyspělost neposuzuje uvedeným objektivizujícím hlediskem rozumové a volní vyspělosti, nýbrž tu je třeba zkoumat u každého jedince individuálně.

Máme za to, že tento problém částečně řeší § 31 OZ, který stanovuje vyvratitelnou domněnku, že nezletilý je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným jeho rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku, čímž se dostáváme zpětně k objektivnímu náhledu aplikovanému za účinnosti OZ 1964.

¹⁶ Dle důvodové zprávy k OSŘ: „Při úpravě způsobilosti jednat před soudem (tzv. procesní způsobilost) vychází osnova u nezletilých z toho, že nejsou vždy s to do všech důsledků pochopit význam řízení. Proto připouští, aby i tam, kde nezletilý může sám nabývat práv a brát na sebe povinnosti a kde tedy má procesní způsobilost, soud rozhodl, že nezletilý musí být v řízení zastoupen zákonným zástupcem. Zákonný zástupce provádí pak za zastoupeného procesní úkony a doručují se mu všechny písemnosti. Totéž platí i pro občany, jejichž způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena.“ Sněmovní tisk 147. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Národní shromáždění České socialistické republiky, 3. volební období, 160-1964, 2019 [cit. 17. 03. 2019]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0147_01.htm

¹⁷ Pro srovnání doposud jsou v Německu uplatňovány věkové hranice 7 a 18 let, kdy do 7 let jsou děti právně nezpůsobilé, v rozmezí 7 až 18 let jsou děti omezeně právně způsobilé. Procesní způsobilost je až na určité výjimky dosažením dána plně právní způsobilosti. Srov. GIERS, Michael. Die Vollstreckung aus Titeln gegen Minderjährige. *Deutsche Gerichtsvollzieher Zeitung: Zeitschrift für Vollstreckungs-, Zustellungs- und Kostenrecht*, 2008, roč. 123, č. 10, s. 145 a násl. Dostupné z: <https://rsw.beck.de/docs/libraries-provider60/default-document-library/2008/dgvz-heft-10-2008.pdf?sfvrsn=2>

¹⁸ RUBEŠ, Josef. § 20. In HANDL, RUBEŠ, 1985, op. cit., s. 160.

¹⁹ ŠÍNOVÁ, R. Procesní způsobilost nezletilých účastníků řízení (s přihlédnutím k právní úpravě svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 17, s. 616 a násl. ISSN 1210-6410.

²⁰ DVOŘÁK, Bohumil. § 20 In: LAVICKÝ a kol., 2016, op. cit., marg. č. 9.

Nevýhodou nastolené koncepce ovšem stále je skutečnost, že nejen nutí soudy posuzovat procesní způsobilost podle věku nezletilého a jeho rozumové a volní vyspělosti, nýbrž soudům rovněž ukládá přihlédnout k předmětu řízení. Zde ovšem se skrývá riziko, že soud zpočátku posoudí předmět sporu nesprávně, když například dospěje k závěru, že se jedná o běžnou kupní smlouvu, k jejímuž uzavření byl nezletilý svéprávný, a až na základě provedení dokazování vyplyne, že se o běžnou kupní smlouvu nejedná, nýbrž jde o jednání, které není přiměřené rozumové a volné vyspělosti dítěte daného věku.

Nevýhodou této koncepce je rovněž skutečnost, že narušuje právní jistotu promítající se v právní moci rozhodnutí. Je třeba si uvědomit, že procesní způsobilost je jednou z podmínek řízení. Jestliže přitom vystupuje v řízení někdo, kdo nemá procesní způsobilost a není-li řádně zastoupen, jde o zmatečnostní vadu ve smyslu § 229 odst. 1 písm. c) OSŘ. Za zmatečnostní vadu by ovšem bylo možné považovat i situaci, kdy naopak nezletilý disponuje procesní způsobilostí, avšak není s ním jednáno (a nejsou přímo jemu doručovány soudní písemnosti), nýbrž je jednáno s jeho zákonným zástupcem či opatrovníkem. Pokud tedy soud včas správným způsobem nerozhodne o tom, zda je nezletilý procesně způsobilý, zatíží svůj postup zmatečnostní vadou, která může vyvrcholit ve zrušení pravomocného rozhodnutí na základě podané žaloby pro zmatečnost.

Alespoň malou útěchou pro praxi mohou být závěry judikatury Ústavního soudu, která reflektuje skutečnost, že prostřednictvím zastoupení zákonným zástupcem či opatrovníkem je poskytována nezletilým zvláštní ochrana. Vzhledem k tomu by měly soudy v praxi učinit zpravidla závěr, že nezletilí nemají plnou procesní způsobilost ve smyslu § 20 odst. 1 OSŘ; opačný závěr pak lze přijmout pouze v konkrétních zcela výjimečných situacích a vždy je nutno jej řádně odůvodnit.²¹

Ovšem ani judikatura Ústavního soudu neřeší problém spočívající v tom, že podle platného znění občanského soudního řádu je nezbytné nejprve zkoumat, zdali nezletilý má k tomu kterému právnímu jednání svéprávnost; pokud svéprávnost mít nebude, bude nezbytné, aby bylo v souladu s § 22 OSŘ zastoupeno zákonným zástupcem či opatrovníkem. Pokud

²¹ Srov. náleze Ústavního soudu ze dne 4. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/14.

naopak bude dítě či mladistvý svéprávný, v důsledku čehož procesně způsobilý, je na řadě zvážení postupu podle § 23 OSŘ, zda procesně způsobilý nezletilý má být zastoupen zákonným zástupcem či opatrovníkem; v případě, že soud dospěje k závěru, že je zastoupení namístě, má o tom soud vydat usnesení.²² Jediné, do čeho judikatura Ústavního soudu přináší světlo, je to, že by měly soudy buďto postupem podle § 20 odst. 1 OSŘ nebo postupem podle § 23 OSŘ zásadně dospět k závěru, že nezletilí nemají plnou procesní způsobilost, nemohou tedy v řízení jednat sami, ale musejí být zastoupeni zákonným zástupcem nebo opatrovníkem.

Jak již bylo naznačeno, uvedená konstrukce není jediná možná. V Německu nejsou osoby mladší 7 let (tzv. *geschäftsunfähige Personen*) ani osoby mladší 18 let (tzv. *beschränkt geschäftsfähige Minderjährige*) plně svéprávné a v důsledku toho ani procesně způsobilé, pročež musejí být v řízení zastoupeny zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. Výjimku pro druhou zmiňovanou skupinu tvoří případy, kdy dle hmotného práva (§ 112 a 113 BGB) jsou osoby mladší 18 let plně svéprávné, pak jsou i plně procesně způsobilé, jedná se především o oblast pracovního práva.²³ Osoba ve věku 17 let tak může sama žalovat svého zaměstnavatele na vyplacení mzdy, nemůže však sama žalovat na náhradu škody jí způsobené při dopravní nehodě.²⁴

A právě na německou koncepci zjevně navazují tvůrci věcného záměru ČRS. Sice nadále setrvávají na tom, že by se procesní svéprávnost měla určitým způsobem odvíjet od svéprávnosti, na rozdíl od současné koncepce však přicházejí s tím, že procesně způsobilým je ten účastník, který má plnou svéprávnost, což vede k tomu, že buďto je plná procesní způsobilost a účastník může jednat sám, nebo není žádná procesní způsobilost a účastník musí být

²² SMOLÍK, Petr. § 23 [Podpůrné zákonné zastoupení plně nespůsobilých fyzických osob]. In: SVOBODA Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 1627 s., s. 117, marg. č. 5. ISBN 978-80-7400-673-9; DOLEŽÍLEK, Jiří. § 23 [Zastoupení na základě rozhodnutí soudu]. In: DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád I, II. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s., s. 141, marg. č. 3. ISBN 978-80-7400-107-9.

²³ GIERS, Michael. Die Vollstreckung aus Titeln gegen Minderjährige. *Deutsche Gerichtsvollzieher Zeitung: Zeitschrift für Vollstreckungs-, Zustellungs- und Kostenrecht*, 2008, roč. 123, č. 10, s. 145 a násl. Dostupné z: <https://rsw.beck.de/docs/librariesprovider60/default-document-library/2008/dgvz-heft-10-2008.pdf?sfvrsn=2>; JAUERNIG, Othmar a Burkhard HESS. *Zivilprozessrecht: ein Studienbuch*. 30. vyd. München: Verlag C. H. Beck, 2011, xxvi, 399 s., s. 75 a násl., marg. č. 3–7. ISBN 978-340-6606-809.

²⁴ JAUERNIG, HESS, 2011, op. cit., s. 76, marg. č. 7.

zastoupen zákonným zástupcem. Jelikož si jsou tvůrci věcného záměru ČRS vědomi toho, že taková koncepce již dříve byla – byť v poměrech zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, nálezem Ústavního soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 43/10, shledána neústavní a v důsledku toho byla Ústavním soudem derogována, doplňují navrženou koncepci právem na soudní slyšení strany, i když není procesně způsobilá.²⁵

Shrneme-li uvedené, máme za to, že současně aplikovaná konstrukce procesní způsobilosti se jeví na první pohled přívětivěji, neboť pružněji reaguje na rozumový a volní vývoj dětí, avšak při podrobnějším (výše uvedeném) zamyšlení nad jejími důsledky se zdá být konstrukce nevhodná a neodpovídající životní zkušenosti, podle níž vystupování před soudem je mnohem složitější než učinění právního jednání; nadto opakované a složité zkoumání procesní způsobilosti se nejeví rovněž vhodné z hlediska ekonomie řízení a právní jistoty. Jeví se tedy, že nově navržená koncepce procesní způsobilosti je vhodnější a odpovídá rovněž současnému trendu, který nastolil Ústavní soud. Prostřednictvím zastoupení nezletilého zákonným zástupcem nebo opatrovníkem by se mělo dostat nezletilým vyšší ochrany jejich zájmů, současně navržená konstrukce práva na slyšení i bez procesní způsobilosti pak může zajistit, že bude rovněž zohledněn názor samotného nezletilého a ten tak bude zatažen do záležitosti, která se ho bezprostředně týká, a nebude postaven do pozice pouhého objektu.

Je však třeba připustit obtíže s přijetím změny spojené, tedy lze těžko nyní odhadovat, zdali zákonodárce bude v rámci případného zákonodárného procesu navržené změně skutečně nakloněn. Proti návrhu se bude nejspíše argumentovat tím, že z pohledu lidskoprávního, který zdůrazňuje základní práva a svobody, je příznivější přiznat nezletilým alespoň část procesní způsobilosti, než žádnou; v tomto ohledu se bude poukazovat na problematiku zbavení způsobilosti k právním úkonům, která byla v poměrech OZ vyloučena. Argumentem odpůrců bezesporu může být rovněž to, že podobnou úpravu již dříve Ústavní soud shledal v poměrech soudního řádu správního neústavní. Takovéto argumenty lze však považovat za liché, neboť adekvátní postavení nezletilého je možné bezesporu dosáhnout i prostřednictvím náležitého výkonu participačních práv nezletilých.

²⁵ Věcný záměr ČRS, bod 8.

3 PARTICIPACE NEZLETILÝCH NA ŘÍZENÍ ANEB MÉNĚ TRADIČNÍ ZPŮSOB OCHRANY ZÁJMŮ NEZLETILÝCH

Nyní přejdeme k problematice participace nezletilých na řízení, kterou lze označit jako méně tradiční způsob ochrany zájmů nezletilých, neboť vývojově byla participační práva prosazována později než problematika procesní způsobilosti.

Participační práva vycházejí z myšlenky, že dítě není pouhým objektem, o němž rozhodují jiní, a nelze ho stavět jen do role pasivního pozorovatele událostí, ale je třeba jej vnímat jako důležitý subjekt práva a účastníka řízení a takto k němu přistupovat.²⁶

Participační práva dětí jsou zakotvena především v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Na zákonné úrovni je pak významný především § 100 OSŘ, do něhož bylo novelou č. 30/2000 Sb. s účinností od 1. 1. 2001 vložen nový odstavec 3, který měl být dle důvodové zprávy promítnutím závazku České republiky vyplývajícího z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte do občanského soudního řízení.²⁷ Tento odstavec ukládá soudu, aby zjistil názor dítěte, které je schopno formulovat své názory, přičemž (po zapracování dalších novel) podrobněji stanovuje, jak má být tento názor dítěte zjištěn.²⁸ Důležitým vodítkem, jak mají být participační práva nezletilých aplikována v soudním

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08, ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, či ze dne 8. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18.

²⁷ Sněmovní tisk 257/0. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna, 3. volební období, 1998–2002, 17. 6. 1999 [cit. 15. 03. 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?id=28011>

²⁸ Podrobněji se nezabýváme otázkou spíše technické povahy, jak má být názor dítěte zjištěn. V této souvislosti odkazujeme na zveřejněné názory, aktuálně např. ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 8, s. 267 a násl. ISSN 1210-6410.

řízení, jsou zejména rozhodnutí Ústavního soudu,²⁹ případně dokumenty Výboru OSN pro práva dítěte³⁰ či Rady Evropy.³¹

Ústavní soud jak v nesporných, tak i ve sporných řízeních zdůrazňuje v souladu s čl. 12 Úmluvy o právech dítěte potřebu náležitě zjistit názor dítěte, včetně způsobu jeho zjišťování a váhy, která mu má být přikládána v rámci hledání a posuzování nejlepšího zájmu dítěte.³² Ústavní soud nepojímá právo dítěte na soudní slyšení jen jako pouhou možnost vyjádření svého názoru na projednávanou problematiku, nýbrž šířeji jako právo být zpraven o vedení řízení ve své věci, právo být informováno o tom, že může vyjádřit svůj názor, právo vyjádřit samotný názor, jakož i právo být v závislosti na věku a rozumové a citové vyspělosti dítěte přítomen projednávání své věci.³³ V nálezu ze dne 8. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18, Ústavní soud dokonce (poněkud kontroverzně³⁴) dovodil právo dítěte být zpraveno o výsledku řízení jemu srozumitelnou formou, aby mohlo zvážit, zda podá proti rozhodnutí opravný prostředek.

Na vývoji judikatury Ústavního soudu je bezesporu zajímavé, že význam participačních práv postupem času pomalu a jistě vzrůstá, o čemž svědčí nejen rozšiřování jednotlivých participačních práv, ale rovněž množství rozhodnutí Ústavního soudu týkajících se této problematiky. Do 1. 5. 2019 se zabýval Ústavní soud článkem 12 Úmluvy o právech dítěte ve 104 případech, kdy

²⁹ Nález ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. III. ÚS 1265/16, ze dne 10. 4. 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18, ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, ze dne 19. 12. 2017, sp. zn. II. ÚS 1931/17, ze dne 5. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3038/16, ze dne 4. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/14, ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10, ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09, či ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08.

³⁰ Především obecný komentář č. 12 (2009) k právu dítěte být slyšeno, č. CRC/C/GC/12, případně obecný komentář č. 14 (2013) k nejlepšímu zájmu dítěte (čl. 3 odst. 1), č. CRC/C/GC/14. Oba dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en & TreatyID=5 & DocTypeID=11

³¹ Především RADA EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné ke dětem*. 1. vyd. Luxembourg: Kancelář Rady Evropy, 2013, 87 s. ISBN 978-92-79-27689-7. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16806a452e>

³² Vedle Úmluvy o právech dítěte je Česká republika vázána též Evropskou úmluvou o výkonu práv dětí, vyhlášenou pod č. 54/2001 Sb. m. s.; zde je však třeba upozornit, že tato Úmluva se vztahuje na rodinněprávní řízení, která se projednávají v nesporných řízeních, protože stran civilního sporného řízení není třeba se touto úmluvou nijak zvlášť zabývat.

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3038/16.

³⁴ Viz disentní stanovisko soudce Vojtěcha Šimíčka.

do roku 2012 se jednalo ročně zpravidla jen o jednotky případů, přičemž zásadně veškeré ústavní stížnosti odmítal pro zjevnou neopodstatněnost, naopak v posledních třech letech je těchto případů již přesahujících deset ročně a stoupl rovněž počet meritorních rozhodnutí.³⁵

K participačním právům je důležité dodat, že pro jejich uplatnění je nevýznamné, zdali je uplatňován současný model procesní způsobilosti, či by byl uplatňován model navržený ve věcném záměru ČRS. V obou případech je totiž nezbytné participačních práv dětí náležitě dbát.

Máme za to, že i když bude nezletilý povinně zastoupen v řízení svým zákonným zástupcem či opatrovníkem, bude moci prostřednictvím participačních práv dostatečným způsobem sám hájit svá práva a oprávněné zájmy před soudem. To samozřejmě předpokládá, že soudy nezletilým fakticky výkon participačních práv umožní, což je však otázka ani ne tak na právní teorii, jak na samotnou právní praxi. Obecně pak máme za to, že kombinace zastoupení nezletilého spolu s výkonem participačních práv bude ve valné většině případů, byť ne vždy, zcela dostačujícím způsobem ochrany práv nezletilých.

4 NETRADIČNÍ ZPŮSOBY OCHRANY ZÁJMŮ NEZLETILÝCH A PROJEDNÁVANÁ NOVELA OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÁDU

Ochrana práv dětí a nezletilých se však neomezuje pouze na otázku procesní způsobilosti a s tím spojeného zastoupení a případné uplatnění participačních práv, nýbrž právní praxe, zejména pak praxe Ústavního soudu, přistupuje k dalším, možno říci, až netradičním způsobům ochrany zájmů nezletilých.

Jak již bylo uvedeno, k ochraně práv nezletilých má sloužit především jejich zastoupení zákonným zástupcem, ovšem dítě si své rodiče nevybírá, ti se stávají zákonnými zástupci *ex lege* bez ohledu na svou vůli, nejsou právními profesionály, a ne zcela zřídka práva a zájmy dětí nehájí dostatečným způsobem. Nejspíše těmito úvahami dospěl Ústavní soud k tomu, co bychom mohli označit jako systémovou nedůvěru v zákonné zástupce.

³⁵ Viz NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky. *Ústavní soud České republiky* [online]. 2006 [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz> [pozn. zadání předpisu 104/1991 Sb. a čl. 12].

Tato systémová nedůvěra se projevuje v první řadě v tom, že u nezletilých, kteří mají již dostatečný věk, nepostačuje doručovat písemnosti jen zákonným zástupcům, nýbrž je třeba rozhodnutí doručovat též nezletilým; tím se má zajistit, že i nezletilí budou bezpečně informováni o řízení a budou moci náležitým způsobem hájit svá práva.³⁶ Zadruhé Ústavní soud ukládá obecným soudům, aby posuzovali *ad hoc* kvalitu zastoupení nezletilého zákonným zástupcem, tedy zdali zákonný zástupce dostatečným způsobem hájí práva a oprávněné zájmy nezletilého; jestliže tomu tak není, je podle Ústavního soudu namísto ustanovit nezletilému opatrovníka,³⁷ jímž by měl být zásadně advokát.³⁸

Rovněž i v odborné literatuře se začínají objevovat názory na to, že ve vztahu k nezletilým by neměly být určité procesní instituty využívány. Například K. Svoboda novátorsky dovozuje, že ve sporu, jehož účastníkem je nezletilý a jemuž hrozí procesní neúspěch, by soud neměl využívat institutů urychlujících řízení na úkor dokazování, například výzvu dle § 115a OSŘ a rovněž by měl zvážit, zdali je vhodné vůči nezletilému vydávat platební rozkaz.³⁹

Nelze pominout rovněž kritické názory médií a laické veřejnosti k problematice exekucí nezletilých, zejména dětí,⁴⁰ které měly bezpochyby bezprostřední vliv na aktuální legislativní změny. Konkrétně poslanci K. Valachová, P. Nacher, J. Bartošek a L. Kolářík připravili novelu občanského zákoníku a občanského soudního řádu, kterou se snaží vyřešit problematiku dluhů nezletilých a následných exekucí. Z předmětu našeho zkoumání jsou bezsporně zajímavé navržené změny v oblasti civilního sporného řízení, jichž je v poslaneckém návrhu obsaženo šest: Zaprvé by měl být neplně svéprávné osobě ustanoven advokát jako opatrovník, pokud jím není tato osoba

³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/14.

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 3598/14.

³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13.

³⁹ SVOBODA, Karel. § 100 [Postup soudu po podání žaloby]. In: SVOBODA, 2017, op. cit., s. 420, marg. č. 11.

⁴⁰ Nejvíce dětí v exekuci je v Plzni. Dopravní podnik dluhy přeprodlával do daňového ráje. *Ct24.cz* [online]. 8. 4. 2019 [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2781638-nejvice-deti-v-exekuci-je-v-plzni-dopravni-podnik-dluhy-preprodaval-do-danoveho-raje>; ŠTEFAN, Václav Dluhy dětí by mohli platit rodiče. Poslanci je chtějí ochránit před exekucemi. *iRozhlas.cz* [online]. 3. 4. 2019 [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/dluhy-deti-prechazi-na-rodice-2019-novela-poslanci_1904031930_ako; Viz též speciální webový portál nadace Člověk v tísni. Dostupné z: <http://www.zadluzenedeti.cz>

zastoupena. To neplatí, pokud se s ohledem na okolnosti případu bude jevit zastoupení zákonným nebo jiným zástupcem jako nepochybně plně dostačující k ochraně práv této osoby. Ustanovení opatrovníkem soud zruší, pokud se tato osoba stane plně svéprávnou nebo se nechá zastoupit advokátem, popřípadě jinou osobou, jejíž zastoupení se jeví jako nepochybně plně dostačující k ochraně práv této osoby. Zadržet „ve věcech, v nichž je účastníkem osoba, na níž přešel dluh podle § 36a odstavec 1 občanského zákoníku“⁴¹ by mělo postačovat, pokud návrh [zjevně myšleno žaloba] bude obsahovat namísto označení této osoby označení nezletilého. Zařetí v § 142a odst. 1 OSŘ má být vložena druhá věta, podle níž v případě, že žalovaným je osoba, na níž přešel dluh podle § 36a odst. 1 OZ, postačí, pokud je předžalobní výzva odeslána žalovanému na adresu pro doručování nezletilého, případně na poslední známou adresu nezletilého nebo nezletilému. Začtvrté má dojít k vyloučení vydání rozsudku pro uznání. Zapáté má dojít k vyloučení vydání rozsudku pro zmeškání. Zašesté má dojít k vyloučení vydání platebního rozkazu či elektronického platebního rozkazu.⁴²

S navrženou novelou v obecné rovině vyjádřila souhlas vláda, která ovšem připojila několik kritických poznámek. Ve vztahu ke změnám v procesním právu vyjádřila nesouhlas s tím, aby v žalobě stačilo označit pouze nezletilého a aby předžalobní výzva byla zasílána pouze na adresu nezletilého v případě, že povinný k úhradě dluhu je jeho zákonný zástupce; takové pravidlo podle vlády představuje závažný zásah do procesních práv zákonných

⁴¹ § 36a občanského zákoníku má znít následovně: „(1) *Vznikne-li peněžitý dluh nezletilému, který ke dni události nebo jednání, jež zakládá vznik tohoto dluhu, nedovršil patnáct let, přechází tento dluh okamžitě na jeho zákonného zástupce. Je-li nezletilý svěřen do péče jiné osoby, přejde tento dluh na tuto osobu. Nemá-li nezletilý zákonného zástupce a není-li svěřen do péče jiné osoby, přejde tento dluh nezletilého na stát.* (2) *Je-li zákonných zástupců nebo osob, do jejichž péče je nezletilý podle odstavce 1 svěřen, více, jsou povinni splnit tento dluh společně a nerozdílně. Pokud tento dluh vznikne v důsledku zanedbání náležitosti dohledu nad nezletilým nebo jiným podobným jednáním pouze jednoho z nich, mohou se ostatní po něm domáhat náhrady svého podílu.* (3) *K přechodu dluhu podle odstavce 1 nedojde, pokud dluh spočívá v povinnosti nezletilého nabrát škodu způsobenou úmyslně a dále v případě, že s právním jednáním nezletilého, na jehož základě vznikl dluh, vyslovil souhlas soud.* (4) *Ti, na něž přejde dluh podle odstavce 1, se mohou domáhat jeho úhrady po tom, kdo zanedbal nad nezletilým náležitý dohled. Ti, na něž přejde dluh podle odstavce 1, se mohou domáhat jeho úhrady po nezletilém po dosažení jeho zletilosti, lze-li to na něm spravedlivě požadovat.* (5) *Peněžitý dluh může nezletilý, a to i kdykoliv později, uspokojit sám jako svůj vlastní.*“

⁴² Sněmovní tisk 456/0. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna, 8. volební období, 2017-. 5. 4. 2019 [cit. 10. 05. 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8 & CT=456 & CT1=0>

zástupců. Rovněž se neztotožnila s tím, že by mělo být paušálně zakázáno vydání rozsudku pro uznání a rozsudku pro zmeškání, je-li žalován nezletilý. Zákaz vydání rozsudku pro uznání brání možnosti rychle rozhodnout o nesporných nárocích, a to i za situace, kdy bude nezletilý řádně zastoupen; to přitom půjde k tíži žalovaného nezletilého, který bude muset v konečném důsledku zaplatit náklady řízení včetně těch, které vzniknou v důsledku nemožnosti vydání rozsudku pro uznání.⁴³

Procesualistika by neměla být netečná k zaznívajícím kritickým hlasům a měla by se postavením nezletilých podrobně zabývat. Nejspíše bude nadále neudržitelné, aby se ochrana nezletilých omezila pouze na jejich zastoupení zákonným zástupcem, neboť v praxi se ukazuje, že zákonní zástupci nezřídka selhávají. Máme zato, že ochrana zájmů není dostatečně zajištěna ani tím, že nezletilým vznikne vůči jejich zákonným zástupcům nárok na náhradu škody za neřádné vedení sporu. Nelze totiž po nezletilých požadovat, aby poté, co dosáhnou zletilosti, žalovali své rodiče či jiné zástupce na náhradu škody jim způsobené nedostatečným hájením jejich zájmů v soudním řízení.⁴⁴ A i kdyby k žalobě přeci jen došlo, nelze zapomínat na to, že nezletilí, kterým vzniknou dluhy, pocházejí velmi často ze sociálně slabšího prostředí, tudíž soudně přiznaný nárok na náhradu škody by nebyl fakticky vymahatelný. Je tak třeba se zamyslet nad tím, zdali neexistují jiné vhodné způsoby ochrany práv nezletilých, ať na rovině práva hmotného, tak na rovině práva procesního (vč. oblasti exekuční či insolvenční).

Co se týče navržené novely, ta by stejně jako jakákoliv jiná změna právního řádu měla být ideálně založena na argumentačně podložené diskuzi, která by vycházela z komparativní studie platné právní úpravy s okolními zeměmi, jakož i z dostatečné analýzy aplikační praxe. V opačném případě se totiž dost snadno může stát, že snad dobře mířená, avšak horkou jehlou šitá změna právního řádu přinese více škody jak užitku. A to je i případ navržené novely občanského soudního řádu, kterou považujeme za nezdařilou, motivovanou

⁴³ Sněmovní tisk 456/1. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna, 8. volební období, 2017-. 9. 5. 2019 [cit. 10. 05. 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8 & ct=456 & ct1=1>

⁴⁴ Ponecháváme zde stranou, že problematika odpovědnosti zástupce za neřádné vedení sporu není v tuzemské procesualistice doposud adekvátním způsobem probádáno.

především aktuální společenskou a na to navazující politickou poptávkou. K návrhu máme následující výhrady:

Pokud jde o první navrženou změnu, je nezbytné především poukázat na – až otřesnou – legislativní úroveň. Z navrženého znění ustanovení totiž není patrné, co má být pravidlem, co výjimkou z něj a především pak, jak by měl soud ve sporech s žalovanými nezletilými vlastně postupovat. Předkladatelé navrhují, aby nezletilému byl ustanoven opatrovníkem advokát, pokud jím již není zastoupen. Zde je však třeba uvést, že jestliže nezletilý je na straně žalované, pak advokátem bude zastoupen jen zcela výjimečně, a to zásadně jen tehdy, pokud advokát je zákonným zástupcem nezletilého či jeho (hmotněprávním) opatrovníkem. Ještě větší pochyby však způsobuje další navržená věta, podle níž pravidlo o povinném zastoupení advokátem neplatí, pokud bude zastoupení nezletilého zákonným nebo jiným zástupcem nepochybně plně dostačující k ochraně práv této osoby. Kdy tedy soud má ustanovit nezletilému žalovanému opatrovníka, již před doručením žaloby, nebo až později? Tato skutečnost přitom může hrát roli pro otázku doručování, pro zmatečnostní vady a případně i na povinnost státu hradit nezletilému škodu za nesprávný úřední postup. Rovněž není zřejmé, jak má ustanovení kooperovat s § 20 odst. 1 OSŘ, tedy s problematikou procesní způsobilosti nezletilého. Ustanovení je rovněž inspirováno představou, že advokáti dokáží ochránit zájmy nezletilých vždy nejlépe, což je poněkud paternalistická představa, ovšem připouštíme, že státu, který se zavázal k ochraně nejlepšího zájmu nezletilého, nezbude nejspíše nic jiného než nějaké paternalistické opatření učinit, byť by musel vydat určité finanční náklady; jestli je však toto opatření tím nejvhodnějším, si jisti nejsme. Jestliže bychom hledali méně invazivní alternativu, mohli bychom kupříkladu uvažovat o možnosti bezplatného zastoupení nezletilého advokátem se současnou poučovací povinností, případně s ustanovením opatrovníka při nedostatečném zastoupení zákonným zástupcem. Podotýkáme však, že věcný záměr ČŘS jde směrem povinného zastoupení advokátem pro všechny, tedy nejen pro nezletilé, což by bylo lze označit za ono kritizované paternalistické opatření, povinné zastoupení má nicméně přinést jiné pozitivní efekty do řízení.⁴⁵ Jestliže se tedy do budoucna počítá s advokátním přímusem u všech

⁴⁵ Věcný záměr ČŘS, bod 28.

účastníků, lze tím spíše argumentovat, že je vhodné toto opatření vyzkoušet již v současnosti ve vztahu k nezletilým, u nichž je obecně dán vyšší důraz na ochranu jejich procesních práv a oprávněných zájmů, kdy současná ochrana prostřednictvím zastoupení zákonným zástupci selhává.

Jestliže první navržená změna trpí především nedostatkem legislativní techniky, pak druhá navržená změna, tedy aby do řízení byl namísto nezletilého vtažen jeho zákonný zástupce, je zjevně nepromyšlená, ale především zcela rozporná se současnou koncepcí účastenství civilního sporného řízení, která je na našem území platná od dob civilního řádu soudního (zákon č. 113/1895 ř.z.). Účastenství v civilním sporném řízení je postaveno na tzv. formálním (či procesním) vymezení, které vychází z toho, že účastenství je zcela nezávislé na hmotněprávní rovině sporu. Vymezení účastníků civilního sporného řízení, tedy jak strany žalující, tak i strany žalované, je v souladu s dispoziční zásadou v rukou žalobce a strana žalovaná, jakož i soud do něho zásadně⁴⁶ nemohou nijak zasahovat. Navržená zákonná změna je nejenže nepřipustným omezením dispoziční zásady, kdy proti vůli žalobce do řízení jinou osobu, ale též přímým popřením formálního vymezení účastenství, kdy účastenství (zcela nekonceptčně) váže na hmotněprávní skutečnost. Nesmyslnost navržené úpravy se přitom plně ukáže v právní praxi. Jestliže žalobce zažaluje nezletilého, bude si muset soud předběžně posoudit, zdali žalovaná povinnost přešla na zákonného zástupce, toho pak bude muset vtáhnout do řízení namísto nezletilého, aby následně po provedeném dokazování zjistil, že povinnost na zákonného zástupce nepřešla, takže soud se zákonným zástupcem jako s účastníkem řízení jednat neměl a zákonný zástupce ve své podstatě ani nikdy účastníkem řízení nebyl. Navrženou změnu je tedy třeba striktně odmítnout.

Ani třetí navržená změna občanského soudního řádu nedává příliš smyslu. Účelem ustanovení § 142a OSŘ je, aby dlužník při žalobě na peněžité plnění byl ještě před samotným podáním žaloby vyzván k zaplacení; pokud tak neučiní, pak žalobci v případě procesního úspěchu nemusí být podle okolností případu přiznána náhrada nákladů řízení. Navržená změna však vede

⁴⁶ Výjimku tvoří především úprava procesního nástupnictví dle § 107 OSŘ, která je ovšem oproti navržené změně dostatečně propracovaná, sleduje legitimní cíl a v praxi je dobře ozkoušená.

k tomu, že pokud přejde povinnost z nezletilého na zákonného zástupce, pak bude postačovat zaslat výzvu samotnému nezletilému. Tvůrci navržené novely pomíjejí kupř. fakt, že nezletilý nemusí mít stejnou doručovací adresu jako zákonný zástupce, například v případě svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů po rozvodu manželství. Je pak otázkou, jak se zákonný zástupce o dluhu svého dítěte, který na něj přešel, měl ještě před podáním žaloby dozvědět. Přijetím navržené změny by § 142a OSŘ ve vztahu k zákonným zástupcům přestal plnit svou roli; je přitom otázkou, v čem je postavení zákonných zástupců odlišné oproti jiným dlužníkům, že si zaslouhuje zcela odlišné zacházení. Osobně žádný legitimní důvod pro odlišné zacházení nespatřujeme a s navrženou změnou striktně nesouhlasíme.

Rovněž čtvrtou změnu – vyloučení rozsudku pro uznání – nelze zcela kvitovat. Výhrady proti vyloučení rozsudku pro uznání vyjádřené ve stanovisku vlády jsou víceméně přijatelné. Je otázkou, proč by nezletilý, který je řádně zastoupen zákonným zástupcem či opatrovníkem (obzvláště pokud by jím byl advokát), nemohl uznat žalobní nárok a mělo by být nutné vždy provést civilní soudní řízení se všemi náležitostmi a tím i řízení prodražovat, obzvláště jestliže by měl tyto náklady nést následně nezletilý. Takový přístup nelze označit jinak než za státní paternalismus a přesvědčení, že soudce ví vždy všechno nejlépe. Jsme si vědomi toho, že mezinárodní dokumenty kladou vysoké požadavky na ochranu nezletilých, když mají prosazovat nejlepší zájem dítěte, je však otázkou, zdali k ochraně tohoto nejlepšího zájmu nebude postačovat například zajištění náležitého zastoupení nezletilého, a nikoliv i vyloučení vydání rozsudku pro uznání. Je vlastně paradoxní, že soud by měl nezletilému ustanovit opatrovníkem advokáta, tedy právního profesionála, avšak současně tomuto profesionálovi svazuje ruce, když mu vylučuje za nezletilého činit některé procesní úkony (zde uznání procesního nároku). Jsme si vědomi toho, že v současnosti lze vydat rozsudek pro uznání nejen na základě výslovného procesního úkonu, ale i v případě nevyjádření se na výzvu soudu dle § 114 b OSŘ či při nedostavení se k přípravnému jednání dle § 114c OSŘ. Pomineme-li skutečnost, že vydání rozsudku pro uznání je v těchto případech podle našeho názoru protiústavní, byť Ústavní soud rozhodl jinak,⁴⁷ bude plně postačovat k ochraně práv nezletilých, pokud nebude možné vydat rozsudek pro uznání v těchto konkrétních případech.

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 13/15.

Na páté navržené změně, tedy vyloučení vydání rozsudku pro zmeškání, je patrný stereotypní náhled na rozsudek pro zmeškání jako sankční nástroj (viz též často používaný ekvivalent – kontumační rozsudek). Rozsudek pro zmeškání vede k tomu, že žalobcem tvrzené skutečnosti jsou nesporné, to však nic nemění na tom, že právní posouzení věci zůstává nadále v rukou soudu, který rozhodne, zdali ze skutkového stavu předneseného žalobcem vyplývá tvrzený právní nárok. Rozsudek pro zmeškání je postaven na domněnce, že žalovaný, který se k nařízenému jednání nedostaví, s vysokou pravděpodobností ani nemá, co by k věci uvedl. Samozřejmě se můžeme bavit o tom, zdali v případě nezletilých je či není vhodné s ohledem na ochranu jejich práv rozsudek pro zmeškání vydávat; jestliže však např. v Německu není vydání rozsudku pro zmeškání vůči nezletilým vyloučeno, bude česká úprava v našem středoevropském prostoru do jisté míry inovativní, přičemž nejsme si jisti, zdali se jedná o cestu správným směrem.

V neposlední řadě je navrženo vyloučení rozhodnutí o věci platebním rozkazem či elektronického platebním rozkazem. Zde máme za to, že problém není ani tak v institutu platebních rozkazů, ale v nedostatečné ochraně zájmů nezletilých. Tento problém se vyloučením možnosti vydání platebních rozkazů navrženým radikálním způsobem vyřeší toliko částečně, neboť nedostatky v zastoupení se projeví v dalších fázích řízení. Vydání platebního rozkazu má rychlou formou vyřešit nesporné nároky, což by se mělo projevit i v nákladové rovině; jestliže jejich vydání bude ve vztahu k nezletilým vyloučeno, pak se náklady řízení zvýší a je otázkou, na úkor koho to bude. Pro úplnost dodáváme, že v navržené změně je vyloučeno vydání platebního rozkazu a elektronického platebního rozkazu, ale možnost vydat směnečný a šekový platební rozkaz paradoxně zůstává nedotčena.

5 ZÁVĚREM

Jak je patrné, vývoj úpravy týkající se ochrany dětí a nezletilých nelze omezovat pouze na tradiční institut procesní způsobilosti a případně na institut zjištění názoru dítěte v řízení, které zpravidla postačují k ochraně procesních práv a oprávněných zájmů nezletilých, nýbrž je třeba věnovat pozornost snahám zajistit zvýšenou ochranu nezletilých též jinými způsoby. Jelikož se tento vývoj nejspíše jen tak nezastaví, obzvláště je-li po nové právní regulaci společenská

a politická poptávka, musíme se seriózně bavit o tom, kteří nezletilí nejsou dostatečně procesně chráněni a jak lépe než dnes zajistit ochranu jejich práv.

Pokud jde o navrženou novelu občanského soudního řádu, lze o některých návrzích bezesporu vést plnohodnotnou diskuzi, například lze uvažovat nad tím, zda by neměli být nezletilí povinně zastoupeni v řízení advokátem, jakož i lze diskutovat nad rozhodováním ve zrychlených řízeních. Jednotlivé změny je však nezbytné zvažovat komplexně, kdy se nesmí zapomínat na to, že tyto změny sice snad zvýší úroveň ochrany nezletilých, avšak povedou zcela jistě k prodloužení délky řízení a ke zvýšení nákladů řízení; to v případě prohry nezletilého ve sporu při současném uložení povinnosti k náhradě nákladů řízení bude v konečném důsledku v neprospěch nezletilého, neboť výše pasiv nezletilého se zvýší více než před navrženými změnami.⁴⁸ Co se pak týče ostatních navržených změn, například vtažení zákonných zástupců do řízení namísto nezletilých, ty se jeví jako nesmyslné, ba přímo protiústavní a je třeba je již dopředu striktně odmítnout.

Zhodnotíme-li celou navrženou novelu občanského soudního řádu, lze uzavřít, že je jednoznačně málo promyšlená, šitá horkou jehlou za účelem získání politických bodů, přinášející však více škod jak užitku. Doporučujeme nepodlehnout politickým a společenským tlakům a celou problematiku řádně prodiskutovat a v případě konsensu o nezbytnosti změny současného právního stavu najít co nejvhodnější řešení. Do té doby si bezesporu vystačíme s rozhodovací praxí vrcholných soudů, především Soudu ústavního.

Literature

COUFALÍK, Petr, Eva DOBROVOLNÁ, Jan HOLAS, Petr LAVICKÝ, Petra LAVICKÁ, Robert PEŠA a Markéta ŠLEJHAROVÁ. *Součinnost třetích osob při dokazování v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 196 s. ISBN 978-80-210-9153-5.

DOBROVOLNÁ, Eva, Bohumil DVORÁK, Petr LAVICKÝ, Zdeněk PULKRÁBEK a Alena WINTEROVÁ. Věcný záměr civilního řádu soudního. *Justice.cz: Civilní řád soudní* [online]. Listopad 2017 [cit. 17. 03. 2019]. Dostupné z: https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf

⁴⁸ Můžeme samozřejmě uvažovat o tom, zdali vůči nezletilým vyloučit náhradu nákladů řízení, to však podle nás by vedlo jen k tomu, že by s ohledem na vyšší soudního poplatku a s ohledem na náklady na vlastní zastoupení nemělo pro věřitele smysl některé pohledávky fakticky vymáhat. Jestliže by se tedy měla problematika nezletilých promítat v institutu náhrady nákladů řízení, tak spíše v úvaze o jejich procentuálním ponížení např. o 30 či 50 %.

- DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád I, II. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9.
- FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2., přepracované a doplněné vyd. Wien: Manz, 1990, 1232 s. ISBN 3-214-04697-7.
- GIERS, Michael. Die Vollstreckung aus Titeln gegen Minderjährige. *Deutsche Gerichtsvollzieher Zeitung: Zeitschrift für Vollstreckungs-, Zustellungs- und Kostenrecht*, 2008, roč. 123, č. 10, s. 145 a násl. Dostupné z: <https://rsw.beck.de/docs/librariesprovider60/default-document-library/2008/dgvz-heft-10-2008.pdf?sfvrsn=2>
- HANDL, Vlastimil, Josef RUBEŠ a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I. díl*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1985, 858 s. Bez ISBN.
- HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, xxxii, 211, 442, 286 s. ISBN 978-807-3575-403.
- HRUŠÁKOVÁ, Milada, Jaruška STAVINHOVÁ a Zdeňka GREGOROVÁ. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 53 a násl. ISSN 1210-6410.
- JAUERNIG, Othmar a Burkhard HESS. *Zivilprozessrecht: ein Studienbuch*. 30. vyd. München: Verlag C. H. Beck, 2011, xxvi, 399 s. ISBN 978-340-6606-809.
- LAVICKÝ, Petr, a kol. *Civilní proces I. Řízení sporné: Občanský soudní řád (§ 1 až 250 l), Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, xxvi, 1088 s. ISBN 978-80-7478-986-1.
- NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky. *Ústavní soud České republiky* [online]. 2006 [cit. 7. 4. 2019]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>
- Nejvíce dětí v exekuci je v Plzni. Dopravní podnik dluhy přeprodoval do daňového ráje. *Ct24.cz* [online]. 8. 4. 2019 [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2781638-nejvice-deti-v-exekuci-je-v-plzni-dopravni-podnik-dluhy-preprodaval-do-danoveho-raje>
- Obecný komentář č. 12 (2009) k právu dítěte být slyšeno, č. CRC/C/GC/12. *Výbor OSN pro práva dítěte* [online]. 20. 7. 2009 [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné z: <https://1url.cz/UMTYK>

- Obecný komentář č. 14 (2013) k nejlepšímu zájmu dítěte (čl. 3 odst. 1), č. CRC/C/GC/14. *Výbor OSN pro práva dítěte* [online]. 29. 5. 2013 [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné z: <https://1url.cz/uMTYM>
- RADA EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné ke dětem*. 1. vyd. Luxembourg: Kancelář Rady Evropy, 2013, 87 s. ISBN 978-92-79-27689-7. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16806a452e>
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. 2018, roč. 26, č. 8, s. 267 a násl. ISSN 1210-6410.
- Sněmovní tisk 147. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Národní shromáždění České socialistické republiky, 3. volební období, 160-1964, 2019 [cit. 17. 03. 2019]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0147_01.htm
- Sněmovní tisk 257/0. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna, 3. volební období, 1998-2002, 17. 6. 1999 [cit. 15. 03. 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=28011>
- Sněmovní tisk 456. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna, 8. volební období, 2017-, 5. 4. 2019 [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=160859>
- SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 1627 s. ISBN 978-80-7400-673-9.
- ŠÍNOVÁ, R. Procesní způsobilost nezletilých účastníků řízení (s přihlédnutím k právní úpravě svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 17, s. 616 a násl. ISSN 1210-6410.
- ŠLEJHAROVÁ, Markéta. Vybrané projevy ochrany „slabší strany“ z pohledu civilního práva procesního. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 7–8, s. 46 a násl. ISSN 1210-6348.
- ŠTEFAN, Václav Dluhy dětí by mohli platit rodiče. Poslanci je chtějí ochránit před exekucemi. *iRozhlas.cz* [online]. 3. 4. 2019 [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/dluhy-deti-prechazi-na-rodice-2019-novela-poslanci_1904031930_ako

Contact – e-mail

pconfalik@osoud.zln.justice.cz

Zásada přímosti v kontextu narativní teorie

Ondřej Glogar

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Zásadu přímosti lze v civilním řízení vysledovat ve více různých projevech, které článek člení do tří kategorií – subjektového, způsobového a prostředkového vymezení přímosti. Dokazování je v rámci této zásady omezeno např. tím, jaký subjekt je oprávněn k jeho provádění či jaký způsob nebo jaké prostředky má zvolit. V tomto ohledu spojuje tento příspěvek dokazování s narativní teorií a dochází k závěru, že vyprávění lze vysledovat jednak ve skutkových závěrech soudu, jednak i v jednotlivých důkazních prostředcích. Kritickým pohledem tak nahlíží na zásadu přímosti v civilním procesu, a především upozorňuje na to, kde narativita (a s ní související zprostředkovanost) v rámci dokazování může kolidovat s uplatňováním této zásady.

Keywords in original language

Zásada přímosti; dokazování; narativní teorie, vyprávění; zprostředkovanost.

Abstract

Principle of directness can be traced in civil procedure in various manifestations, which this paper divides into three categories – subjective, modal and instrumental. Law of evidence is in light of this principle restricted for example by the subject that is permitted to perform evidences or by the manner or means of evidence which need to be chosen. In this regard, the article interconnects law of evidence with narrative theory and concludes that narratives may be found both in factual conclusions of a court and in particular means of evidence. This contribution endeavours to give a critical review on the principle of directness in civil procedure and to point out some risks where narrativity of evidence (and the mediacy related to it) might collide with application of this principle.

Keywords

Principle of Directness; Law of Evidence; Narrative Theory; Story-Telling; Mediacy.

1 ÚVOD

Zásada přímosti v civilním procesu není napříč teorií obsahově zcela jednoznačně vymezována a taktéž se liší její vnímání jako svébytné odvětvové zásady civilního procesu. Proto se bude v úvodu tento článek zabývat především jednotlivými projevy této zásady v pozitivním právu spolu s roztrždním těchto projevů podle určitých kritérií. Následně za použití interdisciplinárního přístupu naváže na její vymezení a pokusí se ji vztáhnout k narativní teorii. Cílem této pasáže bude především kriticky zhodnotit zásadu přímosti vzhledem k tezi, že v procesu dokazování často vystupuje na povrch vyprávění, jehož hlavním rysem je zprostředkovanost, tedy samotný opak přímosti. Dílčím posouzením by tedy mělo být to, jakým způsobem v rámci civilního procesu (a především dokazování) dochází k použití narativů, vyprávěcích postupů nebo alespoň dílčích znaků narativu, a jaké by to mohlo mít důsledky pro zásadu přímosti. Na závěr bychom měli dospět k odpovědi na to, jaké je postavení zásady přímosti v civilním procesu, nakolik se v průběhu řízení projevuje a jaké mohou vyvstat rizika při její praktické aplikaci, a to právě vzhledem k míře bezprostřednosti či zprostředkovanosti v rámci dokazování. K tomu nám poslouží především analýza jednotlivých projevů dané zásady v právní úpravě a judikatuře a to, jak jsou upraveny způsoby provádění jednotlivých důkazů a jak bývají důkazní prostředky (a zvláště ty neobvyklé) v aplikační praxi vnímány.

2 ZÁSADA PŘÍMOSTI

Zásadu přímosti nemusí nutně všechny zdroje považovat za stěžejní odvětvovou zásadu civilního procesu. Ba co víc, některé prameny ji jako samostatnou zásadu ani nevymezují či ji směšují se zásadou veřejnosti a ústnosti a označují ji jen za jisté významové doplnění těch dvou předchozích. Ku příkladu v učebnici *Civilní právo procesní* chápe Winterová a kol. přímost jako konkretizaci ústnosti, když „soud je v přímém, osobním styku s účastníky,“

a je následně polemizováno využití zásady v případech, když jsou účastníci zastoupeni.¹ Toto vymezení však zdaleka nereflktuje všechny aspekty přímosti v civilním procesu, navíc je rozporné i v tom, že zásadu ústnosti a přímosti vztahuje jen na soudní jednání, ale zároveň se zabývá zastoupením účastníků během celého řízení. Je pak tedy otázkou, nakolik je vůbec účelné takto vymezenou přímost akcentovat a zda bychom si v takovém případě nepostačili pouze se zásadou ústnosti, když už ta *per se* implikuje i bezprostřední kontakt soudu a stran při zvláštním rohu (byť tento závěr lehce pomíjí v poslední době tak často diskutovanou možnost jednání skrze telekonferenci).

Jeví se jako vhodné, hovořit o přímosti konkrétně v souvislosti s dokazováním, jak často činí komentářová literatura k § 122 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“).² První odstavec daného ustanovení totiž zavádí pravidlo, že „[d]okazování provádí soud při jednání.“ Již z veřejnoprávní podstaty předpisu a jeho adresovanosti vůči orgánu veřejné moci je zřejmá kogentnost tohoto ustanovení. Dokazování tedy provádí výlučně soud a výlučně při jednání. Toto pravidlo omezuje dokazování konkrétně dvěma způsoby, a to tak, aby bylo co nejvíce přímé vzhledem k tomu, kdo má dokazování vnímat, a vzhledem ke způsobu, jakým má být daný proces vnímán.

2.1 Subjektové vymezení přímosti

Na základě analýzy § 122 odst. 1 o. s. ř. jsme omezili dokazování jednak subjektivě, prisouzením primátu k jeho provádění výhradně soudu, jednak jsme vykročili i k omezení ve způsobu jeho provádění. Zaměříme se nyní na to, jak je požadavek přímosti v civilním procesu zakotven vzhledem k subjektům vnímajícím dokazování.

Skutkový stav soud závazně vymezuje v rozhodnutí ve věci samé načež přistoupí k jeho právnímu posouzení (§ 153 odst. 1 o. s. ř.). Ze subjektivého

¹ WINTEROVÁ, Alena et al. *Civilní právo procesní. Část první, Řízení nalézací: soudy, notářství, advokacie, exekutorské úřady, sporné řízení soudní, nesporná (zvláštní) řízení, rozhodčí řízení, mediace*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015, s. 72; Obdobně též STAVINOHOVÁ, Jaruška. Zásada přímosti. In: HENDRYCH, Dušan, Miroslav BĚLINA, Josef FIALA et al. *Právnícký slovník*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

² Srov. SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ et al. *Občanský soudní řád*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, s. 534.

vymezení zásady přímosti pak vyplývá to, že soud může v zásadě učinit skutkový závěr jen na základě dokazování, které on sám provedl. Je tedy v zásadě nepřipustné, aby odvolací soud měnil nebo upravoval skutkové závěry soudu prvního stupně, aniž by sám provedl důkaz, na jehož základě by k takovému závěru mohl dojít. Ústavní soud tak např. nálezem ze dne 12. 10. 2004, sp. zn. IV. ÚS 57/04, zrušil rozsudek Krajského soudu v Brně jakožto soudu odvolacího toliko proto, že dotýčný soud změnil rozhodnutí soudu prvního stupně čistě na základě odlišného hodnocení důkazů, které ale sám neprovedl. Ústavní soud v odůvodnění daného nálezu argumentoval mimo jiné zásadou přímosti (ve vnímání tohoto článku právě subjektivě vymezenou přímostí): „*Skutková zjištění (zjištění skutkového stavu) jsou v občanském soudním řízení výsledkem provedení důkazů (§ 122 o. s. ř.) a jejich hodnocení (§ 132 o. s. ř.). Z uvedeného plyne a contrario závěr, že skutková zjištění může činit toliko ten soud, který důkaz provedl (s výjimkou dle § 122 odst. 2 o. s. ř.). Dodržení zásady přímosti je tudíž jedním z pojmových znaků důkazního řízení. Jak ustálená judikatura, tak i doktrína pak z uvedených ustanovení občanského soudního řádu ve spojení s důsledky plynoucími ze zásady ústnosti (§ 115, § 214 odst. 1 o. s. ř.) a přímosti (§ 122 odst. 1, § 211, § 213 o. s. ř.) v občanském soudním řízení interpretují ustanovení § 213 odst. 1 [z pohledu současné úpravy jde o § 213 odst. 2 a srov. též § 213a] o. s. ř. v tom smyslu, že je zásadně nepřipustné, aby odvolací soud, jestliže se chce odchýlit od hodnocení důkazů soudem prvního stupně, tyto důkazy hodnotil jinak, aniž by je sám opakovал.“*

2.2 Způsobové vymezení přímosti

Z gramatického výkladu § 122 odst. 1 o. s. ř. též vyplývá, že je dokazování omezeno i na určitý způsob, jakým má být prováděno, a to výlučně při soudním jednání. Vymezuje tak tedy jistou příležitost, jistý čas a prostor, kdy k dokazování má dojít, a v návaznosti na podstatu jednání zdůrazňuje i požadavek na přímý kontakt s účastníky řízení. V tom tedy lze spatřovat jeden z aspektů způsobového vymezení přímosti.

Jiný projev zásady přímosti z hlediska způsobu dokazování můžeme vysledovat při provádění důkazu znaleckým posudkem. V § 127 odst. 1 o. s. ř. je vymezeno, že primárně má být k posouzení odborné otázky znalec vyslechnut, a až sekundárně mu může uložit, aby vypracoval písemný posudek. I zde je tedy upřednostňován přímý, osobní kontakt se znalcem při jednání.

Zmíněná pravidlo (stejně tak i ve vztahu k subjektové přímosti) však nemůžeme chápat zcela absolutně a pojímat ho bez ohledu na systematický výklad. Např. hned druhý odstavce § 122 o. s. ř. vytyčuje určité výjimky z nutnosti provádět dokazování při jednání nebo § 115a o. s. ř. či v případě vydávání rozsudku pro uznání vydaného na základě nereagování na tzv. kvalifikovanou výzvu dle § 114 b o. s. ř. Zákonné výjimky však neupírají přímosti vyjádřené v § 122 odst. 1 o. s. ř. její povahu jakožto určité maximy, k níž by měl civilní proces směřovat. Tento závěr tedy jen potvrzuje podstatu přímosti jako zásady, nikoliv pravidla.

2.3 Prostředkové vymezení přímosti

Prozatím jsme v této studii vyvodili dvojí pojmání zásady přímosti jako subjektového a způsobového omezení dokazování. Zásadu přímosti při procesu zjišťování skutkového stavu lze však vysledovat i jako tendenci k co největšímu se přiblížení předmětným událostem, jež předcházejí zahájení řízení. Zmíněné se projevuje především při výběru důkazních prostředků, proto tento aspekt přímosti označíme za „prostředkový“. Opět je nutné podotknout, že se jedná pouze o tendenci, kterou můžeme často chápat jen intuitivně, aniž by byla v právu či právní vědě explicitně vyjadřována. V návaznosti na subjektové vymezení zásady přímosti tak např. Lavický jen na okraj uvádí, že pro to, aby byla zachována zásada volného hodnocení důkazů, se jeví jako vhodné, aby soud svědka vyslechl přímo, než aby mu obsah výpovědi byl zprostředkován jen v listinné podobě.³ Pro toto tkví hlavní zájem především v ověření věrohodnosti svědecké výpovědi.

Tuto úvahu však můžeme ještě rozšířit o další aspekt. Proces dokazování je v podstatné míře v diskreci soudu, a i proto by měl vybírat takové důkazní prostředky, které jsou k daným skutečnostem nejvíc bezprostřední. A nemusí jít nutně o výběr napříč odlišnými důkazními prostředky, ale i výběr v rámci jednoho typu – pro ilustraci si můžeme vypůjčit z anglosaského prostředí koncept námitky, která bývá zkráceně označována jako „hearsay“. Toto pravidlo zakazuje soudu, aby připustil důkaz svědeckou výpovědí v té části, kdy svědek přímo nebyl účasten předmětné skutečnosti a nevnímal ji vlastními

³ LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 l): Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 602.

smysly, ale o dané události mu třeba jen někdo vyprávěl či o ní slyšel pouze zprostředkovaně. Byť se tento zákaz v českém civilním řízení ve výslovné podobě nevyskytuje, je možné ze soudních rozhodnutí vyzorovat, že české soudy mnohdy při volném hodnocení důkazů k takovémuto důkazu a priori přistupují k jako méně věrohodnému. Lze zde odkázat ku příkladu na rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. 1. 2004, sp. zn. 10 Co 150/2004, kde soud jednu přímou svědeckou výpověď postavil automaticky hierarchicky výše oproti třem odvozeným svědeckým výpovědím: „*toto tvrzení bylo vyvráceno výpovědí svědka K., který vypovídal po řádném poučení... svědkyně W., P. a H. pak vypovídaly pouze o tom, co slyšely z doslechu, a nikdo z nich se blíže nevyjádřil k tomu, že by mu bylo známo, že žalobkyně žije s panem K. ve společné domácnosti.*“⁴ Skutečnost, že se jedná o odvozenou svědeckou výpověď, a že proto nebyla pro soudce natolik věrohodná, může navodit již použití určitých lexikálních prostředků, typicky se jedná o slova „pouze“ nebo „jen“ (např. „*ostatní svědkyně mají o věci vědomost jen z doslechu*“).⁵

3 VYPRÁVĚNÍ

Osmdesátá léta minulého století přinesla do společenských, a částečně i přírodních věd zájem o vyprávění a o to, jakým způsobem se tento fenomén projevuje v různých oborech. Hovoříme o tomto jevu jako o tzv. narativním obratu („narrative turn“), postaveném na tezi, že příběh je základní mentální kategorií člověka, kterou používá ve většině svých úvah o světě kolem sebe. Právní věda pojala narativní obrat do svých úvah vcelku omezeně v souvislosti s hnutím *Law and Literature*, především pak při nazírání na právo jako na specifický styl jazyka, na nějž můžeme do určité míry aplikovat literárněvědnou metodologii.⁶ Tento příspěvek si vzal za cíl rozšířit úvahu o zásadě přímosti právě o takové interdisciplinární pojetí a nahlédnout na dokazování (a následně zásadu přímosti, která je s ním spojená) v civilním procesu tímto prizmatem.

⁴ Vyšší věrohodnost přímé svědecké výpovědi přiznává i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2003, sp. zn. 29 Odo 212/2003.

⁵ Viz PINKAVOVÁ, Zdeňka. Hodnocení věrohodnosti svědecké výpovědi v civilním řízení. *Bulletin advokacie* [online]. 2015, č. 11, s. 42–46 [cit. 16. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/hodnoceni-verohodnosti-svedecke-vypovedi-v-civilnim-rizeni?browser=full>

⁶ Srov. např. ŠKOP, Martin. *...právo, jazyk a příběh*. Praha: Auditorium, 2013, s. 92.

Existuje mnoho vymezení narativu, ale většina z nich se shoduje na tom, že jedním z definičních znaků narativity je zprostředkovanost nebo znázorňování. Vyprávění je akt, který má komunikační hodnotu, jeho prostřednictvím jsou adresovaně předávány určité informace o událostech.⁷ Byť se definice vyprávění liší v tom, zda se je jeho podstatou zprostředkování nebo znázornění, z obojího lze vyvodit požadavek na to, aby komunikace probíhala spíše na úrovni tzv. telling než showing. Události tedy nejsou adresáty vnímány ostentativně jako by se odehrávaly přímo před jejich očima, nýbrž dochází k jejich sekundárnímu vytváření za pomoci znakového systému – především za pomoci jazyka ve formě textu nebo mluvené řeči.⁸ Rozdíl je tedy v tom, že médium nesoucí narativ neukazuje „pouhou“ nápodobou událostí, ale tyto události vytváří zástupnými prvky obvykle za pomoci nějakého hlasu, vypravěče, který nezastírá, že vypravěčem je a odděluje se od zprostředkovaných událostí.⁹ Zprostředkovanost v tomto smyslu tedy můžeme chápat primárně jako verbální přenos.

Za jednotlivé znaky vyprávění tak můžeme především považovat

1. komunikativní
2. zprostředkování
3. událostí,
4. které jsou časoprostorově ukotveny
5. a způsobují jisté narušení ve světě příběhu,
6. a zároveň zprostředkování vede adresáty k zanoření se do světa příběhu.¹⁰

Ne všechny tyto znaky sice musíme chápat jako podmínku *sine qua non*, když například v modernistických a postmoderních románech často chybí výrazné

⁷ Lexikon teorie literatury a kultury považuje narativ za „komunikativní zprostředkování reálných nebo fiktivních událostí, které vypravěč podává příjemci“. NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ (eds.). *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce / osobnosti / základní pojmy*. Brno: Host, 2006, s. 854.

⁸ V případě ostenze tak tedy vjem musí být komunikován pomocí ne-znaků, respektive nereprezentovaných, originálních modelů (srov. OSOLSOBĚ, Ivo. Oстенze. *Seminář estetiky* [online]. Seminář estetiky MU FF © 2007, s. 84 [cit. 10. 11. 2018]. Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/estetika/osolsobe_ivo_texty/oso_ostenze.html).

⁹ Již z aristoteléské rétoriky je tak pro vyprávění zásadní práce s tzv. diegésis. Srov. NÜNNING, TRÁVNÍČEK, HOLÝ (eds.), op. cit., s. 147.

¹⁰ Vycházíme především z definice v FLUDERNIK, Monika. *An introduction to narratology*. London: Routledge, 2009, s. 6.

narušení (rozuměj událost významně posouvající děj, zápletka) nebo kde zcela chybí vedení adresátů k imerzivním prožitkům, ale přesto není pochyb o jejich narativní podstatě.

4 NARATIV V DOKAZOVÁNÍ

Po aplikaci poznatků naratologie na dokazování v civilním procesu lze uvažovat o vyprávění v rámci dokazování minimálně ve třech rovinách. Zprvė jej můžeme vztáhnout k celému procesu dokazování a jednání u soudu, které obecně má jistou příběhovou linku a může mnohdy působit až jako divadelní inscenace.¹¹ Těž se nabízí možnost sledovat narativitu v konečném výsledku dokazování, totiž ve zjištěném skutkovém stavu, který soud následně závazně stanovuje a zprostředkovává v meritorním rozhodnutí. A nakonec, zatřetí, můžeme spatřovat aspekt vyprávění v každém prováděném důkazu, v každém důkazním prostředku, který může vykazovat jistou míru narativity. Tento příspěvek si neklade ambice obsáhnout všechny narativní projevy při dokazování v civilním procesu, ale zaměří se pouze na ta místa, kde se stýkají se zásadou přímosti. V další části tedy bude pozornost věnována především problematice vyprávění v souvislosti s důkazními prostředky a ke konci bude těž stručně pojednáno o narativitě skutkového stavu *en bloc* tak, jak bývá zprostředkován v soudním rozhodnutí.

4.1 Narativita důkazních prostředků

Dle § 125 o. s. ř. může být dokazováno všemi prostředky, jimiž lze zjistit stav věci. Toto obecné vymezení je pak doplněno demonstrativním výčtem důkazních prostředků: „*výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, obhledání a výslech účastníků.*“ V souladu s právní teorií rozumíme pojmem důkazní prostředek především nosič zprávy o rozhodných skutečnostech, případně proces, v jehož průběhu tyto zprávy soud zjišťuje.¹² Tato podkapitola se nyní pokusí o průřezovou studii toho, jakými prostředky bývá dokazování prováděno, a zda této obvyklé podobě a způsobu dokazování lze přisoudit narativní podstatu.

¹¹ S tímto tématem bývá spojován koncept *Law and Theatre*, jehož zástupkyní na světové úrovni je např. Marett Leiboff.

¹² SVOBODA, SMOLÍK, LEVÝ et al., op. cit., s. 539.

Za ideální příklad může posloužit důkaz svědeckou výpovědí. Svědek neumí vypovídat jinak než pomocí narativních schémat, a to už jen proto, že je příběh jedna ze základních kognitivních struktur, v níž se odehrává myšlení každého z nás.¹³ Člověk si mnohdy utváří i svou identitu na základě příběhů. Proto, když je dle § 126 vyzván předsedou soudu, „*aby souvisle vylíčil vše, co ví o předmětu výslechu*“, stává se prakticky vypravěčem, který zprostředkovává události, jichž se v minulosti účastnil.

Jak je tomu ale u jiných důkazních prostředků? Aby byla listina vhodným důkazním prostředkem, musí být jejím obsahem informace o určité minulé události. Text smlouvy tak prakticky zprostředkovává ty události, které vedly k sepsu listiny, nejedná se o nic jiného než o záznam daného právního jednání vyjadřující závěrečný konsenzus stran. Podobně znalecký posudek sice nehovoří o komplexní minulé události a nepopisuje ji v celém jejím rozsahu, ale dodává odborné posouzení toho, co se při dané události mohlo stát, co už je z odborného pohledu nepravděpodobné a co dosavadní vědecké poznání zcela vylučuje. Taktéž tedy prakticky zprostředkovává dílčím způsobem informace o události, jejíž posouzení je předmětem řízení.

Důkaz ohledáním tuto koncepci lehce narušuje, když je ze své podstaty ostenzivní. I zde však můžeme mít na paměti, že ohledání věci soud provádí vždy jen za účelem zjištění skutkového stavu – událostí, které se staly v minulosti. Proto když je například zkoumáno místo dopravní nehody, vždy je její stav reflektován vzhledem k nehodě, která se na dotyčném místě stala a řeší se, jaké informace může dané místo poskytnout vzhledem k zjištěnému stavu. Doplnuje tak nebo narušuje příběh, který si soud v průběhu dokazování sestavuje, a tím nabývá též určité vypovídající narativní hodnoty. Můžeme tedy říct, že důkazní prostředky jsou *ipso facto* narativní? Ze své podstaty by důkazní prostředky měly předávat informace o skutkovém stavu, tedy o událostech, které se udály před zahájením řízení a jsou relevantní pro právní posouzení sporu. Vždy se jedná o médium, které komunikačním způsobem podává informace o dřívějších událostech. Důkazní prostředek tedy vždy funguje jako zprostředkovatel událostí, které jsou časoprostorově

¹³ Srov. ad ex. TURNER, Mark. *Literární mysl: o původu myšlení a jazyka*. Brno: Host, 2005, passim, např. s. 7, 13, 14 aj. Turner ve svém díle protěžeze tezi, že příběh – společně s parabolou a projekcí – je základní kognitivní princip při vnímání a uchopování světa.

vzdáleny od aktu zprostředkování (akt vyprávění od aktů vyprávěných). Minimálně tedy ve znaku zprostředkovanosti důkazní prostředky odpovídají definici vyprávění.

4.2 Koherence skutkového stavu

Z požadavku vyjádřeném v § 153 odst. 1 o. s. ř. vyplývá, že právní posouzení soudu v jeho rozhodnutí má vždy obsahovat i deskripce skutkového stavu. To ostatně plyne i z požadavků na dostatečné vymezení předmětu sporu, aby byly určité stanoveny meze materiální právní moci rozhodnutí, a aby tak bylo rozhodnutí schopné založit překážku *rei iudicatae*.¹⁴

Podle MacCormicka však nepostačuje jen dostatečné vymezení skutkového stavu, ale tato deskripce musí disponovat i jistou mírou narativní kvality, vytvořit věrohodný a koherentní příběh.¹⁵ Tento požadavek neplyne jen z potřeby toho, aby rozhodnutí bylo pochopitelné a rétoricky zdatné kvůli snaze o persvasi účastníků řízení, ale jedná se především o požadavek legitimacy soudních rozhodnutí. Jednotlivé získané informace z dokazování musí být věrohodně zprostředkovány, řazeny do smysluplných celků za současného vyhnutí se vnitřní rozpornosti. K takovému formování může právě nejsnadněji pomoci vyprávění. Zmíněné má význam i pro případnou kontrolu soudního rozhodnutí na základě opravného prostředku. Soud si musí být při koncipování rozhodnutí vědom, že jeho výtvar může být dále přezkoumáván odvolacím, případně i dovolacím či Ústavním soudem, a ten bude v zásadě vycházet ze skutkového stavu tak, jak jej vyloží v rozhodnutí. Proto by se měl snažit o vytvoření takového vyprávění, které bude komplexní, bude obsahovat všechny relevantní skutečnosti a zároveň bude vnitřně bezrozporné.

5 ZPROSTŘEDKOVANOST VS. PŘÍMOST

Co tedy dosavadní studie přináší? Důkazní prostředky jsou ze své podstaty narativní a stejně tak nalezený skutkový stav by měl vykazovat narativní hodnotu. Jak tyto teze ale korelují se zásadou přímosti, když jedním z definičních

¹⁴ LAVICKÝ et al., op. cit., s. 772 a 773.

¹⁵ Viz např. MACCORMICK, Neil. *Rhetoric and the rule of law: a theory of legal reasoning*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 214.

znaků vyprávění je zprostředkovanost, tedy nepřímost zobrazení vyprávěných událostí? Je v daném případě tedy zásada přímosti vůbec udržitelná, když při dokazování pracujeme s materiálem, který je implicitně nepřímý a zprostředkovaný?

5.1 Zprostředkovanost důkazních prostředků

Jestliže jsme dospěli k závěru, že důkazní prostředky jsou ze své podstaty narativní, a tedy nepřímými zprostředkovateli předcházejících událostí, jak je možné posuzovat míru věrohodnosti u jednotlivých prostředků? A je vůbec vhodné a správné *a priori* odmítat nebo považovat za méně věrohodný nějaký důkazní prostředek jen na základě domnělé přílišné „vzdálenosti“ od rozhodných skutečností? Nebo lze uvažovat o různé míře vzdálenosti?

V judikatuře českých soudů se k zásadě přímosti v prostředkovém vymezení přistupuje vcelku strážlivě. Již ve stanovisku občanskoprávního kolegia ze dne 27. 8. 1987, sp. zn. Cpjf 27/86, byť ve vztahu k řízením s mezinárodním prvkem, Nejvyšší soud ČSSR uvedl, že v civilním řízení sporném je možné využít i důkazních prostředků, které u českých soudů nejsou běžné, avšak v praxi soudů jiných zemí jsou známy a běžně uplatňovány. „*Ustanovení § 125 o. s. ř. neodporuje, aby ke zjištění skutečného stavu věci bylo využito i takových důkazních prostředků jako např. písemného prohlášení účastníka k výzvě soudu (tzv. affidavitu), svědeckého výslechu uskutečňovaného prostřednictvím tzv. komisionáře, popřípadě využití v cizině již provedeného sběru důkazů ve stádiu před zahájením řízení (tzv. pre-trial discovery documents).*“ Zdá se, že tímto prohlášením Nejvyšší soud otevírá dveře i důkazním prostředkům, které zdaleka nejsou tolik bezprostřední. Dalo by se totiž říct, že tzv. affidavit zprostředkovává v listinné podobě již jednou zprostředkovanou událost, kterou osoba sepisující affidavit vnímala vlastními smysly. Nabízí se však i odlišný pohled, že nemusí být podstatné, zda danou percepci předává vnímající osoba soudu v písemné nebo mluvené podobě.

Když totiž tato vnímající osoba vypráví, nikdy nemůže vytvořit zcela komplexní svět událostí a informovat úplně o všem, co se v předmětném místě a čase stalo. Naopak to ani není vhodné, protože pak by byl soud zahlcen mnoha nadbytečnými informacemi. Soud tedy může instruovat danou

osobu, aby mu poskytla relevantní informace v obou případech. Vzhledem k zásadě přímosti je však podstatné, že jak svědecká výpověď, tak affidavit jsou v podstatě stejně vzdálené od skutkového stavu. Pro volné hodnocení důkazů však může být podstatný způsob, jakým svědek předává informace, kdy pro nevěrohodnost jeho výpovědi mohou napovídat i neverbální projevy.

5.2 Zprostředkovanost skutkového stavu

Zásada přímosti v subjektivém aspektu se projevuje především v pravidlu, že ke skutkovému závěru může zásadně dojít pouze soud, který dokazování přímo prováděl. Obzvláště je tak zapovězeno odvolacímu soudu, aby změnil závěr soudu prvního stupně, když sám důkaz neprováděl. Ještě zřetelněji vystupuje dané pravidlo do popředí v případě dovolání k Nejvyššímu soudu. Podle § 241a o. s. ř. je jediným dovolacím důvodem nesprávné právní posouzení věci, dovolací soud tak zásadně přejímá skutkové závěry nalézacích soudů a zabývá se výlučně jejich kvalifikací, aplikací či interpretací práva na zjištěný skutkový stav. Přitom mu jediným vodítkem pro toto posouzení je pouze skutkový stav vymezený v rozhodnutí soudu prvního stupně, případně soudu odvolacího.

Jak již bylo vylíčeno výše, při deskripci skutkového stavu se ani soud nevyhne svojí pozici vypravěče a výsledná část rozhodnutí by v ideálním případě neměla být ničím jiným než poutavým strukturovaným příběhem. Dokazování jako celek je tak vlastně výsledkem jednotlivých komunikačních aktů, které na závěr soud podá jako komplexní vyprávění o skutkovém stavu, a to opět v rámci dalšího komunikačního aktu (v rámci soudního rozhodnutí). Soud rozhodující o opravném prostředku tedy již nutně pracuje s několikanásobným zprostředkováním událostí, které se staly před zahájením řízení a které má nyní závazně posoudit. V rozhodnutí nalézacího soudu je tak podán skutkový stav, ale kupř. dovolací soud pro rozhodnutí o dovolání musí nejprve toto vyprávění interpretovat (jelikož se jedná o text jako každý jiný), a následně na základě své interpretace skutkový stav opět zkonstruovat a zapojit do svého rozhodnutí. Prakticky tak převypravuje příběh, který závazně konstatovaly nalézací soudy. Ať už by tyto soudy však byly jakkoliv kompetentní a odvedly by zcela mimořádnou vypravěčskou

práci, nikdy se jim nemůže podařit vytvořit příběh, který by neobsahoval žádné prázdné místo, tedy místo, o kterém vyprávění mlčí a je jej možné maximálně implicitně odvodit v procesu čtení. Koncept tzv. *leerstelle* neboli prázdných míst hraje významnou roli v recepční estetice a vkládá do rukou čtenáře mocný nástroj, když si může tato místa při interpretaci textu zaplňovat sám a rozvíjet tak svou imaginaci svět, který narativ utváří.¹⁶

Je pravděpodobně patrné, že koncept prázdných míst má své opodstatnění při četbě krásné literatury a může být její kýženou součástí. Při četbě soudních rozhodnutí však takové zaplňování prázdných míst může být velmi ošemetným nástrojem, kterému by se měl soudce spíš vyhýbat. Rozhodně by též měl mít neustále na zřeteli povahu materiálu, se kterým pracuje, totiž, že pracuje s narativem, který konstruovaly nalézací soudy, a že by jej neměl dále modifikovat. Větší míra obezřetnosti je též vhodná při transponování skutkového stavu do rozhodnutí soudu dovolacího (a obdobně soudu odvolacího či Ústavního).

6 ZÁVĚR

Zásadu přímosti můžeme vnímat v rámci dokazování v civilním procesu v několika rovinách, přičemž v každé z nich dochází k jejímu uplatňování spíše omezeně, za současného připuštění několika výjimek. Tento závěr však nijak neubírá na jejím svébytném postavení v systému civilněprocesních odvětvových zásad. Její jednotlivé projevy tak můžeme vysledovat např. v pravidle, že dokazování smí provádět jen soud v rámci jednání, a též částečně ve snaze o výběr takových důkazních prostředků, které jsou se skutkovým stavem spojeny co nejméně nepřímo. Druhá část tohoto příspěvku se snažila rozšířit tyto dílčí závěry o narativní vnímání procesu dokazování. Stěžejní informací pro další úvahy pak byla především teze, že prakticky každý důkazní prostředek už je určitým způsobem pouze narativní reprezentací předcházejících událostí a rozhodnutí soudu není v dané části ničím jiným než vyprávěním. Soudce by tak měl mít při nalézání skutkového stavu na mysli, že pracuje s jednotlivými příběhy, které podávají jen určitou výseč informací a nikdy nemohou zcela komprehenzivně pojmut

¹⁶ NÜNNING, TRÁVNÍČEK, HOLÝ (eds.), op. cit., s. 517.

všechny relevantní skutečnosti, natož tak i ty ne zcela relevantní. O to víc by si tento problém měl připomínat odvolací nebo dovolací soud, když pracuje s již zjištěným skutkovým stavem, jak jej zjistil soud prvního stupně. Ačkoliv jsme těmito úvahami postupně došli k závěru, že jsme v rámci civilního procesu často nuceni pracovat s několikanásobným zprostředkováním, které je velmi vzdálené původním událostem, nic to nemění na autonomním postavení zásady přímosti jako jistého korektivu, který je vhodné mít na zřeteli při aplikaci civilního práva procesního.

Literature

- FLUDERNIK, Monika. *An introduction to narratology*. London: Routledge, 2009, 190 s. ISBN 978-0-415-45029-4.
- LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 I): Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1088 s. ISBN 978-80-7478-986-1.
- MACCORMICK, Neil. *Rhetoric and the rule of law: a theory of legal reasoning*. Oxford: Oxford University Press, 2005, 287 s., Law, state, and practical reason. ISBN 978-0-19-957124-6.
- NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ (eds.). *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce / osobnosti / základní pojmy*. Brno: Host, 2006, 912 s. ISBN 80-7294-170-4.
- OSOLSOBĚ, Ivo. Ostenze. *Seminář estetiky* [online]. Seminář estetiky MU FF © 2007, s. 84–94 [cit. 10. 11. 2018]. Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/estetika/osolsobe_ivo_texty/oso_ostenze.html
- PINKAVOVÁ, Zdeňka. Hodnocení věrohodnosti svědecké výpovědi v civilním řízení. *Bulletin advokacie* [online]. 2015, č. 11, s. 42–46 [cit. 16. 03. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/hodnoceni-verohodnosti-svedecke-vypovedi-v-civilnim-rizeni?browser=full>
- STAVINOHOVÁ, Jaruška. Zásada přímosti. In: HENDRYCH, Dušan, Miroslav BĚLINA, Josef FIALA et al. *Právníkový slovník*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1.
- SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ et al. *Občanský soudní řád*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, 1398 s. ISBN 978-80-7400-673-9.
- ŠKOP, Martin. *...právo, jazyk a příběh*. Praha: Auditorium, 2013, 182 s. ISBN 978-80-87284-37-7.

TURNER, Mark. *Literární mysl: o původu myšlení a jazyka*. Brno: Host, 2005, 278 s. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-130-5.

WINTEROVÁ, Alena et al. *Civilní právo procesní. Část první, Řízení nalézací: soudy, notářství, advokacie, exekutorské úřady, sporné řízení soudní, nesporná (zvláštní) řízení, rozhodčí řízení, mediace*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015, 621 s. ISBN 978-80-7502-076-5.

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2004, sp. zn. IV. ÚS 57/04.

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. 1. 2004, sp. zn. 10 Co 150/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2003, sp. zn. 29 Odo 212/2003.

Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 8. 1987, sp. zn. Cpjf 27/86.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Contact – e-mail

445993@mail.muni.cz

Individualizace břemene substancování v kontextu zásady projednací

Tereza Hajdajová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Zásada projednací přenáší na účastníky civilního sporného řízení odpovědnost za náležité objasnění skutkového stavu, přičemž za účelem dosažení tohoto cíle jim ukládá procesní povinnosti a břemena. Vedle břemene tvrzení a břemene důkazního rozeznáváme také tzv. břemeno substancování, které vyjadřuje požadavek na úplnost a určitost skutkových tvrzení procesních stran. Obecně je přitom dovozováno, že co do určitosti by skutkové tvrzení jedné strany mělo odpovídat míře určitosti skutkového tvrzení učiněného protistranou, přičemž není-li této míry dosaženo, daná procesní strana toto břemeno neunáší a hrozí jí ve sporu neúspěch. V některých případech však toto obecné pravidlo nebude možné použít, a to zejména tam, kde žalobce objektivně nemůže poznat skutečnosti, které by následně mohl vnést do řízení a podpořit jimi svůj nárok tak, aby tím založil povinnost odpůrce vyjádřit se k věci stejně konkrétně. Bývá tomu tak především v medicínsko-právních sporech, které se vyznačují tzv. informačním deficitem žalujícího pacienta. Jedním ze způsobů, jak lze tento stav překlenout, je tzv. individualizace břemene substancování, prostřednictvím které může být odpůrci uložena povinnost vyjádřit se k věci zcela konkrétně i přesto, že žalobce uvedl pouze základní skutková tvrzení. Příspěvek pojedná o podstatě tohoto mechanismu a jeho napjatého poměru k zásadě projednací, která v obecné rovině vztahuje odpovědnost za vysvětlení skutkového stavu k normě, která je účastníkovi příznivá, a nikoliv k té, na jejíž aplikaci nemá zájem.

Keywords in original language

Zásada projednací; zásada rovnosti zbraní; břemeno tvrzení; konkrétní břemeno tvrzení; břemeno důkazní; břemeno substancování; individualizace břemene substancování; vysvětlovací povinnost; informační deficit.

Abstract

The adversarial principle burdens the participants of the civil proceedings with the liability of a proper finding of the facts through fulfilling their procedural duties and burdens. There is also the burden of substantiation besides the burden of claims and the burden of proof to be distinguished among the procedural burdens, which expresses the demand of the completeness and the certainty of the facts claimed by the parties. Generally, the participant's certainty of the claims shall correspond with the certainty of the claims performed by the other party. Unless the participant does not meet this standard, he does not carry the burden of substantiation and is endangered by the loss of the case. However, this general rule cannot be applied in those cases, in which the claimant does not objectively know the facts supporting his action to make the respondent liable to express himself with the certainty to the same degree. This happens mostly in the medical law disputes where the patient suffers from the so-called informational deficit. This situation can be overcome by the individualisation of the burden of substantiation which is based on burdening the respondent with the duty to explain the facts appropriately even though the claimant has brought the basic facts only. The paper shall deal with the mechanism of the individualisation of the burden of substantiation itself and also with its complicated relation to the adversarial principle which is linked with the explanation of the facts in terms of the norm favourable to the participant and not to the one which he refuses.

Keywords

Adversarial Principle; Principle of Equality of Arms; Burden of Claims; Specific Burden of Claims; Burden of Proof; Burden of Substantiation; Individualisation of the Burden of Substantiation; Duty to Explain; Informational Deficit.

1 ÚVOD

Následující příspěvek pojednává o individualizaci (modifikaci) břemene substancování jako o institutu, jehož cílem je vyrovnání informačního deficitu

mezi procesními stranami a tím také snížení počtu rozhodnutí vydaných na základě pravidel o důkazním břemeni¹.

Jak bude rozvedeno dále, je-li procesní postup spočívající v individualizaci břemene substancování nazírán pohledem zásady projednací, naráží na kontraktorní charakter civilního procesu, podle něhož strany ve sporu usilují o aplikaci jim příznivých – a tedy si navzájem odporujících – norem. Vzhledem k tomu, že břemeno substancování slouží právě k tomu, aby byly dostatečně konkretizovány tvrzené znaky skutkové podstaty té které nárokové normy, může individualizace tohoto břemene podstatně změnit „pravidla hry“.

Vzhledem k připravované rekodifikaci civilního procesu, jejímž výsledkem má být moderní civilní řád soudní inspirovaný vyspělými kodifikacemi zejména rakouského a německého práva, je vhodné si položit otázku, zdali je vůbec možné připustit individualizaci břemene substancování, která je ze své podstaty rovněž modifikací projednací zásady, v zájmu prosazení soukromých subjektivních práv, a pokud ano, za jakých podmínek tak lze učinit.

2 POJEM BŘEMENE SUBSTANCOVÁNÍ

Břemeno substancování vyjadřuje odpovědnost účastníka za náležitě konkrétní uvedení skutkových tvrzení v rámci sporného civilního řízení². Vzhledem k tomu, že jde o otázku tvrzení skutečností, nabízí se zde pojmová záměna s břemenem tvrzení, což podporuje skutečnost, že je břemeno substancování také jinak nazýváno konkrétním břemenem tvrzení. Navzdory blízkosti obou pojmů se však jedná o dva odlišné instituty.

Břemeno tvrzení (v subjektivním smyslu) ukládá procesní straně, aby uvedla do řízení takové skutkové okolnosti, kterými budou pokryty všechny znaky právní normy, z níž daná procesní strana vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky. Lze tedy říci, že strana unesla břemeno tvrzení, pokud tímto způsobem naplnila požadovaný stupeň úplnosti svého přednesu³.

¹ Shodně LAUMEN, Hans-Willi. Kapitel 22. Die Sekundäre Behauptungslast. In: BAUMGÄRTEL, Gottfried, Hans-Willi LAUMEN a Hanns PRÜTTING. *Handbuch der Beweislast: Grundlagen*. 3., přepracované a rozšířené vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2016, s. 569.

² MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 127.

³ FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrecht: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2. přepracované a doplněné vyd. Wien: Manzsche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 1990, marg. č. 874.

Naproti tomu břemeno substancování nesouvisí s úplností skutkových tvrzení, ale s jejich určitostí⁴. To znamená, že procesní strana může unést břemeno tvrzení, když svým přednesem pokryje všechny znaky nárokové právní normy, avšak současně nemusí unést břemeno substancování, pokud její tvrzení, ač úplná, budou pouze povšechná a nedostatečně konkrétní. Odtud také pramení druhé vžité označení břemene substancování, tedy výše zmíněné konkrétní břemeno tvrzení⁵.

Obě tato břemena se vymezují vůči objektivnímu důkaznímu břemenu, neboť jak subjektivní břemeno tvrzení, tak břemeno substancování, zatěžují procesní stranu nezávisle na rozložení objektivního důkazního břemena. Břemeno uvést do řízení určité skutkové okolnosti tak může v konkrétní procesní situaci zatěžovat stranu, která není zatížena objektivním důkazním břemenem, a této procesní straně taktéž hrozí ztráta pře, jestliže tuto povinnost nesplní. Rozložení subjektivního břemene tvrzení a břemene substancování je vždy závislé na dané procesní situaci a v průběhu řízení kyvadlovitě přechází z jedné strany na druhou⁶.

3 BŘEMENO SUBSTANCOVÁNÍ VE STRUKTUŘE CIVILNÍHO PROCESU

Z výše uvedeného je patrné, že břemeno substancování a zásada projednací spolu velmi úzce souvisejí. Substancované přednesy procesních stran objasňují skutkový stav a vytvářejí skutkový základ, z něhož vychází soudní rozhodnutí. Na druhou stranu projednací zásada, která ukládá procesním stranám odpovědnost za náležitě zjištění skutkového stavu, odpovídá prostřednictvím rozložení procesních povinností a břemen na otázku, která ze stran má tvrdit, substancovat a případně prokazovat určité skutečnosti.

⁴ SAENGER Ingo, § 286 Freie Beweiswürdigung. In: SAENGER, Ingo. *Zivilprozessordnung. Handkommentar*. 7. vyd. Baden-Baden: Nomos, 2017, marg. č. 89.

⁵ Označení „konkrétní břemeno tvrzení“ dá např. podle Laumena lépe vyniknout jeho odlišení od abstraktního důkazního břemene a naopak funkční příbuznosti ke konkrétnímu důkaznímu břemenu (břemenu vedení důkazu). In LAUMEN, Hans-Willi. § 3. Grundbegriffe der Beweislast. In: BAUMGÄRTEL, Gottfried, Hans-Willi LAUMEN a Hanns PRÜTTING. *Handbuch der Beweislast: Grundlagen*. 2., zcela nové a významně rozšířené vydání prvního vydání pod názvem „Beweislastpraxis im Privatrecht“. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2009, s. 58.

⁶ Srov. MACUR, 1997, op. cit., s. 132.

Strany tak následně činí ve svém vlastním zájmu, kdy si podle pravidel „negativní spolupráce“ navzájem překážejí v dosahování procesních cílů⁷. Žalobce se snaží dosáhnout aplikace právní normy, která je příznivá jemu a nikoliv žalovanému – a naopak.

Kupř. Stürner však zastává názor, že požadavek substancování nelze ospravedlnit pouze poukazem na zásadu projednací a spíše je třeba se ptát po jeho účelu. V této souvislosti usuzuje, že zájem na tom, aby přednesy stran v řízení byly substancované, je dán jednak snahou povzbuzovat procesní strany k aktivitě, a dále cílem zabránit šikanózním žalobám a důkazním návrhům⁸. Konečně podle jeho mínění nelze zanedbat ani ekonomický význam substancování, neboť řízení, které sleduje pouze jasná tvrzení, je ve výsledku přirozeně hospodárnější než řízení vedené snahou probádat všechna tvrzení bez ohledu na jejich určitost⁹. Jiní autoři zdůrazňují souvislost substancování a povinnosti pravdivosti, neboť jen substancované tvrzení umožňují ověřit jeho pravdivost¹⁰.

V každém případě je požadavek substancovaných tvrzení procesních stran legitimním požadavkem, majícím oporu ve struktuře civilního procesu.

4 MÍRA URČITOSTI SKUTKOVÝCH TVRZENÍ

S pojetím břemene substancování souvisí otázka, nakolik konkrétní by skutková tvrzení procesních stran měla být, a jestli je možné formulovat v této souvislosti nějaké obecně platné východisko, podobně jako se u břemene tvrzení dovozuje obecný požadavek pokrytí všech znaků nárokové právní normy. Ve vztahu k břemenu substancování však lze s požadovanou mírou obecnosti dovodit pouze tolik, že skutková tvrzení by měla být tak určitá a konkrétní, aby se mohla stát předmětem dokazování¹¹. To představuje nanejvýš logický požadavek, neboť obecná tvrzení jsou natolik zavádějící, že ověřena být ani nemohou.

⁷ MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 121.

⁸ STÜRNER, Rolf. *Die Aufklärungspflicht der Parteien des Zivilprozesses*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1976, s. 119.

⁹ STÜRNER, 1976, op. cit., s. 119.

¹⁰ MACUR, 1997, op. cit., s. 133.

¹¹ Srov. MACUR, 1997, op. cit., s. 133.

Neexistuje však žádné abstraktní pravidlo, které by umožňovalo odpovědět na otázku, zdali je daný přednes substancovaný nebo nikoliv. Co do určitosti jsou totiž tvrzené skutečnosti posuzovány vždy ve vztahu k určitosti skutečností tvrzených odpůrcem. Lze tedy říci, že břemeno substancování unáší procesní strana tehdy, jestliže se k věci vyjádřila se stejnou mírou určitosti, jakou disponují skutečnosti tvrzené protistranou¹². Z povahy věci proto plyne, že o břemeni substancování lze mluvit až tehdy, jestliže základní skutečnosti (v rozsahu určeném břemenem tvrzení) již byly do řízení vneseny. Na počátku řízení tak žalobce zatěžuje toliko břemeno tvrzení, které splní již paušálním uvedením skutečností nebo také pouze právních pojmů¹³. Pokud totiž účelem substancování má být umožnění provedení důkazu k ověření pravdivosti určité skutečnosti, pak je třeba si uvědomit, že účastník nemůže dopředu vědět, která tvrzení bude jeho protivník rozporovat a která – ať už výslovně či konkludentně – uzná. Platí přitom, že předmětem dokazování mají být jen ty skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné. Macur v této souvislosti výstižně uvádí, že „*skutečnosti vnějšího světa jsou zpravidla také složité a vnitřně diferencované, že podrobnost a určitost jejich vylicení může být stupňována téměř neomezeně a je vyloučeno, aby žalobce již v žalobním návrhu podrobně vysvětlil všechny skutečnosti, na které žalovaný konkrétně poukáže v rámci své obrany.*“¹⁴ Břemeno substancování proto poprvé vzniká teprve na straně žalovaného v rámci jeho vyjádření k žalobě. Jestliže žalobce uvede v žalobě pouze základní skutková tvrzení, může se žalovaný omezit na prosté popírání. Žalobce pak musí svá skutková tvrzení náležitě konkretizovat, a jestliže tak učiní, pak je po žalovaném vyžadován stejně substancovaný přednes¹⁵.

Uvedené je možné demonstrovat na následujícím příkladu:

Žalobce se po žalovaném domáhá zaplacení částky 50 000 Kč. Svůj nárok odůvodňuje tím, že jako zhotovitel uzavřel s žalovaným jako objednatelem smlouvu o dílo, v níž se žalovaný zavázal uhradit žalobci cenu díla ve výši odpovídající žalované částce, a to do 10 dnů ode dne předání dokončeného díla. Žalobce dále tvrdí, že dílo bylo dokončeno a předáno, avšak žalovaný neuhradil na cenu díla žalobci doposud ničeho. Takováto skutková tvrzení

¹² LAUMEN, 2009, op. cit., s. 197.

¹³ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, s. 82–83.

¹⁴ MACUR, 1997, op. cit., s. 132.

¹⁵ LAVICKÝ, 2017, op. cit., s. 82–83.

postačí, pokud žalovaný ničeho nenamítá; v případě, že míní skutkový přednes žalobce učinit sporným, postačí, když jej popře jako celek. V této situaci žalobce, aby unesl břemeno substancování, musí svůj skutkový přednes doplnit o konkrétní skutečnosti, jako např. kterého dne byla smlouva o dílo uzavřena, co bylo jejím předmětem, kdy a za jakých okolností bylo dílo předáno a jak tuto skutečnost strany mezi sebou zachytily apod. K podrobně vylíčenému skutkovému ději musí žalovaný zaujmout stejně podrobné stanovisko – jednotlivé skutečnosti popřít a nabídnout soudu svoji vlastní verzi událostí, aby bylo možné uzavřít, že se jedná o substancované popírání.

Obecný požadavek na substancování skutkových tvrzení je tedy formulován relativně, vždy ve vztahu ke konkrétní procesní situaci a stupni určitosti přednesu protistrany.

5 INDIVIDUALIZACE BŘEMENE SUBSTANCOVÁNÍ

Z výše uvedeného plyne, že po procesní straně lze žádat nanejvýš tak určitý přednes, jaký již učinil její odpůrce. V některých případech však toto obecné pravidlo použít nelze, neboť ačkoliv ve svém základu klade spravedlivé požadavky ohledně substancování na obě procesní strany, jeho aplikace by v konečném důsledku vedla k nespravedlivým výsledkům.

Mnohdy totiž strana uvádí v žalobě pouze paušální, obecná tvrzení, která sotva abstraktně pokryjí znaky normy, jejíhož použití se domáhá, nikoliv proto, že by teprve čekala, jaké stanovisko zaujme k věci její odpůrce, ale proto, že konkrétní skutečnosti jednoduše nezná. V takovém případě by – za použití obecného pravidla o substancování – odpůrci stačilo, aby tato bližší nekonkretizovaná tvrzení paušálně popřel, a tím uvrhl stranu zatíženou důkazním břemenem do situace, kdy musí přinést podrobnější tvrzení, jinak neunáší břemeno substancování a hrozí jí bezprostřední prohra ve sporu.

To je také podstatou individualizace břemene substancování, jejíž mechanismus spočívá v tom, že požadavky kladené na určitost tvrzení žalobce jsou sníženy oproti požadavkům na určitost tvrzení žalovaného, které jsou v téže míře naopak zvýšeny¹⁶.

¹⁶ Srov. KOCH, Raphael. *Mitwirkungsverantwortung im Zivilprozess: ein Beitrag zum Verhältnis von Parteiherrschaft und Richtermacht, zur Wechselwirkung von materiellem Recht und Prozessrecht sowie zur Risikoverteilung und Effizienz im Zivilprozess*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, s. 148.

Macur v této souvislosti umožňuje dvojí chápání individualizace břemene substancování, podle kterého lze zvlášť uplatnit snížení požadavků na substancování přednesů žalobce a zvlášť zvýšení požadavků kladených na substancování popírání žalovaného¹⁷. Domnívám se, že při uvědomění si povahy břemene substancování není toto chápání zcela správné, neboť tyto instituty nelze oddělit jeden od druhého. Jestliže totiž neexistuje abstraktně chápané břemeno substancování, které by žalobce tížilo od počátku sporu, nelze hovořit ani o jeho snížení. Nerovnováha mezi požadavky kladenými na substancování obou procesních stran je patrná až ve chvíli, kdy je žalovanému – poté, co žalobce učinil toliko obecná tvrzení – uloženo substancované popírání. Snad jedinou výjimku mohou představovat často poukazované spory o pojistné plnění v důsledku krádeže motorového vozidla z německé soudní praxe, v nichž je dovozováno, že postačí, je-li tvrzeno a prokázáno, že pojištěné vozidlo bylo na určitém místě v určitou dobu odstaveno a později tam již nebylo nalezeno. To je však dáno tím, že v těchto sporech vystupuje v pozici žalovaného nikoliv škůdce, nýbrž pojišťovna, která taktéž nemá k dispozici bližší poznatky o podrobnostech odcizení vozidla, a nemůže jí proto z povahy věci ani být uloženo substancované popírání.

V důsledku toho, že samostatně stojící zmírnění břemene substancování se až na výjimky nevyskytuje, bývá zájem o problematiku individualizace břemene substancování redukován toliko na otázku zvýšení požadavků na popírání žalovaného. Pro tento aspekt individualizace se vžil množství pojmenování, která však v konečném důsledku označují tentýž jev. Pravděpodobně nejčastěji je používán pojem „sekundární břemeno tvrzení“¹⁸, vyskytují se však také označení „rozšířená vysvětlovací povinnost“, „rozšířená povinnost tvrzení“¹⁹ či v naší procesualistice Macurem používaný termín „vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem“²⁰.

17 MACUR, Josef. Břemeno substancování v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999, roč. 29, č. 6–7, s.9.

18 LEIPOLD, Dieter. § 138. Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht. In: STEIN, Fridrich a Christian BERGER. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3*, § 128–252. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, marg. č. 37.

19 LAUMEN, 2016, op. cit., s. 568.

20 MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 121.

Podstatnější než nesourodá pojmenování je však rozdíl v chápání obsahu tohoto institutu a podmínek, za kterých může být aplikován.

Rakouská právní věda kupř. dovozuje obecnou vysvětlovací povinnost s cílem umožnit všeobíjající zjišťování skutkového stavu, který se co možná nejvíce přibližuje pravdě. Podle tohoto pojetí postačí, je-li skutkový stav věci nastíněn pouze v základních rysech, k tomu, aby mohla být v procesu po stranách požadována konkrétní vysvětlení. Splnění dalších podmínek pro tento postup, který předznamenává narušení rovnováhy mezi substancováním žalobce a žalovaného, není zapotřebí²¹. Zastáncem tohoto pojetí je v německé procesualistice např. Stürner²².

Většinové odborné názory německé procesualistiky, které reflektují dlouhodobý vývoj tamní soudní praxe, se naproti tomu shodují v tom, že vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem může nastoupit až tehdy, jsou-li splněna přísná kritéria.

Základním předpokladem je, že strana zatížená důkazním břemenem buď nemá bližší povědomí o skutečnostech, které je ve svém zájmu povinna v řízení uvést, nebo by toto povědomí mohla získat jen s nepoměrnými těžkostmi. Naproti tomu její odpůrce má potřebné informace k dispozici nebo jsou mu bez potíží dostupné²³. Tento předpoklad však splněn není, jestliže jsou straně zatížené důkazním břemenem určité skutečnosti v porovnání s odpůrcem pouze hůře přístupné²⁴. Zde se opět projevuje rozdíl v chápání vysvětlovací povinnosti mezi rakouskou a německou právní teorií, neboť rakouské pojetí obecné vysvětlovací povinnosti jde dokonce tak daleko, že zavazuje důkazním břemenem nezatíženého odpůrce k tomu, aby si požadované informace obstaral např. skrze dotázání zainteresovaných osob nebo náhledem relevantních listin²⁵.

²¹ Brenn, Christoph. § 178. In: KONECNY, Andreas a kol. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 2. Band/ 3. Teilband, § 123–225 ZPO.* 3., kompletně přepracované vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, marg. č. 26.

²² STÜRNER, 1976, op. cit., s. 378.

²³ Srov. BECKHAUS, Gerrit Marian. *Die Bewältigung von Informationsdefiziten bei der Sachverhaltsaufklärung: die Enforcement-Richtlinie als Ausgangspunkt für die Einführung einer allgemeiner Informationsleistungspflicht in das deutsche Zivilrecht.* Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 139.

²⁴ LAUMEN, 2016, op. cit., s. 575.

²⁵ BRENN, 2010, op. cit., s. 486.

Požadavek informační asymetrie nejprve formuloval německý nejvyšší soud v rozhodnutích „*Pressediens*“²⁶ a „*Bärenfang*“²⁶ jako situaci, kdy žalobce stojí mimo průběh skutkového děje. Postupným vývojem byl přijat výklad, podle kterého se o informační asymetrii jedná zejména v případech, kdy mají být tvrzeny skutečnosti nacházející se v soukromé či vnitropodnikové sféře odpůrce, nebo které spočívají ve zvláštních odborných znalostech, kterými žalobce nedisponuje²⁷, nebo také tehdy, kdy hmotné právo vyžaduje tvrzení a důkaz tzv. negativní skutečnosti²⁸. Významnou skupinou sporů, v nichž se vyskytuje informační deficit strany nezatížené důkazním břemenem, představují spory mezi pacientem a lékařem, v nichž jsou chybějící znalosti pacienta výsledkem přirozené informační asymetrie, prohloubené v konkrétním případě neznalostí průběhu daného zákroku či jiného léčebného postupu v důsledku bezvědomí, narkózy apod²⁹.

Samotná existence informačního deficitu však k uložení vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem nestačí. Německá literatura se shoduje také v tom, že žalobce musí v žalobě rovněž uvést „opěrné body“, které zakládají jeho tvrzený nárok, ačkoliv nemohou být bez patřičné součinnosti odpůrce blíže substancovány. Nelze přitom usoudit na obecná kritéria, co přesně by tyto opěrné body měly obsahovat³⁰. Z rozložení objektivního břemene tvrzení plyne, že by žalobce měl alespoň paušálně tvrdit skutečnosti odpovídající znakům nárokové právní normy, což podle některých autorů³¹ v určitých případech samo o sobě postačí. Podle jiných autorů by obsahem žalobního návrhu dále mělo být uvedení důvodů žalobcova podezření či domněnek zakládajících určitou pravděpodobnost, že skutkový děj implikuje právní následek, jehož vyslovení se v rozhodnutí domáhá³². Beckhaus

26 V případě „*Pressediens*“ byla žalovanému uložena povinnost podrobně objasnit, kolik právníky vzdělaných členů tiskové služby se podílelo na tvorbě nekalosoutěžní reklamy, aby tím mohla být zpochybněna tvrzení žalobce, který se nároku z titulu porušení pravidel hospodářské soutěže domáhal. V případě „*Bärenfang*“, což byl tentýž název dvou likérů produkovaných konkurenty, bylo žalovanému – opět ve sporu o porušení pravidel hospodářské soutěže – uloženo, aby konkrétně objasnil skutečnosti hovořící pro jím tvrzenou delší tradici výroby tohoto likéru. In: BECKHAUS, 2010, op. cit., s. 142.

27 LAUMEN, 2016, op. cit., s. 575.

28 SAENGER, 2017, op. cit., marg. č. 92.

29 MACUR, 1999, op. cit., s. 9.

30 BECKHAUS, 2010, op. cit., s. 140.

31 LAUMEN, 2016, op. cit., s. 576.

32 KOCH, 2013, op. cit., s. 150.

v této souvislosti upozorňuje, že soud si tím pádem musí již dopředu učinit úsudek o pravděpodobnosti „opěrných bodů“, ačkoliv k hodnocení pravdivosti (nikoliv pravděpodobnosti) by správně měl přistupovat až při dokazování³³. Je však podstatný rozdíl mezi předběžným posouzením pravděpodobnosti, jaké soud běžně činí např. v rámci rozhodování o tom, které důkazy provede, a posouzením pravdivosti důkazu již provedeného, a proto se domnívám, že posouzení opěrných bodů obecným zásadám dokazování neodporuje. Ačkoliv to literatura výslovně neuvádí, nabízí se, že by žaloba měla krom výše uvedeného obsahovat také samotný procesní návrh na uložení vysvětlovací povinnosti straně nezatížené důkazním břemenem, a uvedení důvodů pro tento postup. Za jiných okolností by totiž nesubstancovaný návrh na zahájení řízení mohl být hodnocen – v rámci omezeného časového rozsahu, který mohou tuzemské soudy věnovat nově napadnutým žalobám – nikoliv jako projev žalobcovy důkazní nouze, ale jako jeho procesní taktika, v horším případě jako vada žaloby.

Poslední kritérium pro uložení vysvětlovací povinnosti straně nezatížené důkazním břemenem ukládá soudům, aby zvážily zájmy žalovaného a posoudily, zdali je možné po něm vysvětlení skutkových okolností požadovat. Vymezení této podmínky je chápáno v negativním smyslu, a tedy platí, že v zásadě je vysvětlovací povinnost odpůrce s jeho zájmy slučitelná téměř vždy, nejedná-li se o některý z taxativně vymezených případů, jako např. o povinnost mlčenlivosti nebo ochranu obchodního tajemství³⁴.

Je však s podivem, že hodnocení, zdali byla podmínka souladu se zájmy žalovaného splněna, se ubírá směrem hmotněprávním, a stranou posouzení zůstává soulad vysvětlovací povinnosti také s jeho zájmy procesními. Podle zásady projednací ve spojení se zásadou kontradiktornosti přitom platí, že každá z procesních stran tvrdí skutečnosti a navrhuje důkazy za účelem dosažení aplikace právní normy, která je jí příznivá, a není v jejím zájmu dopomáhat k vítězství odpůrce. V této souvislosti je proto nutné vrátit se zpět k požadavku „opěrných bodů“ uvedených do řízení žalobcem a souhlasit s Macurem, podle kterého „*vzniká povinnost vysvětlovací, zatěžující procesní stranu, která nenese důkazní břemeno, lze považovat za opodstatněný pouze*

³³ BECKHAUS, 2010, op. cit., s. 141.

³⁴ LAUMEN, 2016, op. cit., s. 577.

*v té míře, v jaké žalobce zasáhne konkrétními přednesy do oblasti procesních zájmů žalovaného. Žalovaný je tedy povinen objasnit pouze ty skutečnosti, na které konkrétně poukázal žalobce ve svých přednesech a které současně snižují pravděpodobnost obrany žalovaného.*³⁵

6 POJETÍ VYSVĚTLOVACÍ POVINNOSTI A JEHO LEGISLATIVNÍ ZÁKLAD

Shora uvedené Macurovo pojetí souladu vysvětlovací povinnosti se zájmy žalovaného nabízí odpověď na otázku, v jakém rozsahu je vůbec přípustné uplatňovat individualizaci břemene substancování, aby bylo možné ještě hovořit o zachování zásady projednací. Nabízí se zde totiž v zásadě dvě možné varianty řešení této otázky: jednak speciální vysvětlovací povinnost, vázaná na kumulativní splnění podmínek, mezi něž patří zejména informační deficit jedné ze stran a současně nezbytná míra její procesní aktivity, a na straně druhé pak obecná vysvětlovací povinnost, jež tíží procesní strany od počátku sporu bez ohledu na jeho konkrétní průběh a okolnosti na straně žalobce. Obecná vysvětlovací povinnost je právě proto obecná, že nepředstavuje pouhou výjimku z jinak platného pravidla, ale obecně používaný postup. Je pravdou, že obecná vysvětlovací povinnost může být z tohoto důvodu nazírána jako průhlednější a méně komplikované řešení, nedomnívám se však, že jde o řešení správné, a to ze dvou důvodů.

Za prvé, individualizace (modifikace) břemene substancování již z povahy věci předpokládá, že existuje nějaké obecně aplikovatelné pravidlo pro substancování (shora nastíněná rovnováha mezi mírou určitosti tvrzení obou procesních stran), které je v konkrétním případě měněno. V případě obecné vysvětlovací povinnosti není „co individualizovat“ a ztrácí smysl rovněž obecné pravidlo pro substancování, neboť strany by v konečném důsledku měly vždy usilovat o pravdivé objasnění skutkového stavu, a to i tehdy, jestliže se žalobce vyjádří pouze paušálně. Za druhé, pokud má být zachována zásada projednací, je třeba důsledně vážit procesní zájem žalovaného a jeho vysvětlovací povinnost dovodit jen tehdy, jestliže nad ním zvítězí zájem na ochraně soukromých subjektivních práv žalobce. Korelátém je zde právě

³⁵ MACUR, 1996, op. cit., s. 126.

uvedení opěrných bodů skutkového stavu ze strany žalobce, o kterých hovoří Macur; jediné pokud žalobce svými tvrzeními vzbudí soudcovu podezření, je možné hovořit o přesunu procesního rizika na žalovaného, který má – již plně v souladu s projednací zásadou – uvádět skutečnosti na svou obranu s cílem odvrátit prohru ve sporu.

V tomto ohledu se proto ani nejeví jako správné, je-li vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem dovozována z obecných právních či odvětvových principů, jako je princip poctivosti (*Treu und Glauben*)³⁶, zásada rovnosti zbraní a potažmo právo na spravedlivý proces³⁷, či povinnost pravdivosti a úplnosti. Ačkoliv totiž žádnou z těchto zásad není možné v rámci civilního procesu přehlédnout, argumentace založená výhradně na obecných principech s sebou vždy přináší nebezpečí přehnané, nebo naopak nedostatečné aplikace, což platí tím spíše, jde-li o tak specifickou procesní činnost, jakou je individualizace břemene substancování.

Lze naopak souhlasit s Laumenem, podle kterého plně postačí jako východisko vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem text základního procesního předpisu. Německý civilní soudní řád tak kupříkladu obsahuje v § 138 odst. 2 ustanovení, podle kterého každou procesní stranu tíží břemeno vyjádřit se ke skutkovým tvrzením protistrany. Toto vyjádření musí vyhovovat základnímu pravidlu substancování a co do určitosti odpovídat přednesu odpůrce. Individualizace břemene substancování je chápána jako odůvodněná výjimka z tohoto pravidla, kterou lze aplikovat pouze za splnění přísných kritérií, diskutovaných výše.

Vzhledem k tomu, že současný občanský soudní řád podobné pravidlo neobsahuje, je třeba přivítat, že věcný záměr civilního řádu soudního v bodě 38. tuto chybu napравuje, když stranám ukládá mj. povinnost vyjádřit se k „*pravdě, správnosti a úplnosti skutečností uváděných v předcházejícím podání protistrany a o přípustnosti důkazních prostředků protistranou navržených*“. Modifikace základního pravidla substancování však kromě vhodného legislativního podkladu vyžaduje rovněž citlivý a koncepční přístup ze strany soudů, jež vystihuje moderními právními řády preferované materiální vedení řízení.

³⁶ Srov. KOCH, 2013, op. cit., s. 147.

³⁷ Srov. FASCHING, 1990, s. 486.

Literature

- BECKHAUS, Gerrit Marian. *Die Bewältigung von Informationsdefiziten bei der Sachverhaltsaufklärung: die Enforcement-Richtlinie als Ausgangspunkt für die Einführung einer allgemeiner Informationsleistungspflicht in das deutsche Zivilrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, 454 s. ISBN 978-3-16-150396-2.
- BRENN, Christoph. § 178. In: KONECNY, Andreas a kol. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 2. Band/3. Teilband, § 123–225 ZPO*. 3., kompletně přepracované vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, marg. č. 1–35. ISBN 978-3-214-15763-0.
- FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrecht: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2. přepracované a doplněné vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, 1232 s. ISBN 3-214-04697-7.
- KOCH, Raphael. *Mitwirkungsverantwortung im Zivilprozess: ein Beitrag zum Verhältnis von Parteibeherrschung und Richtermacht, zur Wechselwirkung von materiellem Recht und Prozessrecht sowie zur Risikoverteilung und Effizienz im Zivilprozess*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, 404 s. ISBN 978-3-16-152656-5.
- LAUMEN, Hans-Willi. Kapitel 22. Die Sekundäre Behauptungslast. In: BAUMGÄRTEL, Gottfried, Hans-Willi LAUMEN a Hanns PRÜTTING. *Handbuch der Beweislast: Grundlagen*. 3., přepracované a rozšířené vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2016, s. 566–581. ISBN 978-3-452-27802-9.
- LAUMEN, Hans-Willi. § 3. Grundbegriffe der Beweislast. In: BAUMGÄRTEL, Gottfried, Hans-Willi LAUMEN a Hanns PRÜTTING. *Handbuch der Beweislast: Grundlagen*. 2., zcela nové a významně rozšířené vydání prvního vydání pod názvem „Beweislastpraxis im Privatrecht“. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2009, s. 21–80. ISBN 978-3-452-26330-8.
- LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, 272 s. ISBN 978-80-7502-203-5.
- LEIPOLD, Dieter. § 138. Erklärungspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht. In: STEIN, Fridrich a Christian BERGER. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3, § 128–252*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 216–237. ISBN 3-16-147817-7.
- MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 172 s. ISBN 80-210-1161-0.
- MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, 162 s. ISBN 80-210-1403-2.

MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 233 s. ISBN 80-210-1628-0.

MACUR, Josef. Břemeno substancování v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999, roč. 29, č. 6–7, s. 7–18. ISSN 1210-6348.

SAENGER Ingo. § 287 Freie Beweiswürdigung. In: SAENGER, Ingo. *Zivilprozessordnung. Handkommentar*. 7. vyd. Baden-Baden: Nomos, 2017, marg. č. 52 – 100. ISBN 978-3-8487-3487-0.

STÜRNER, Rolf. *Die Aufklärungspflicht der Parteien des Zivilprozesses*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1976, 404 s. ISBN 3-16-639152-5.

Contact – e-mail

THajdajova@gmail.com

První nařízené setkání se zapsaným mediátorem v kontextu zásad civilního procesu

Jan Holas

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

První nařízené setkání se zapsaným mediátorem je jedním z právních nástrojů působení soudu na strany za účelem smírného vyřešení sporu. Institut byl zaveden do českého právního řádu v roce 2012. V první části příspěvku je pojednáno o genezi a podstatě prvního nařízeného setkání se zapsaným mediátorem. Další část příspěvku se věnuje fungování zkoumaného institutu v praxi. Poslední část je pak zaměřena na to, zda institut prvního setkání se zapsaným mediátorem obstojí v kontextu zásad civilního procesu. Práce dospívá k závěru že, zkoumaný institut v poměrování se zásadami civilního procesu obstojí, byť lze do budoucna uvažovat o dílčích úpravách cílících zejména na zlepšení ve vztahu k hospodárnosti řízení.

Keywords in original language

Mediace; první nařízené setkání se zapsaným mediátorem; zásady civilního procesu.

Abstract

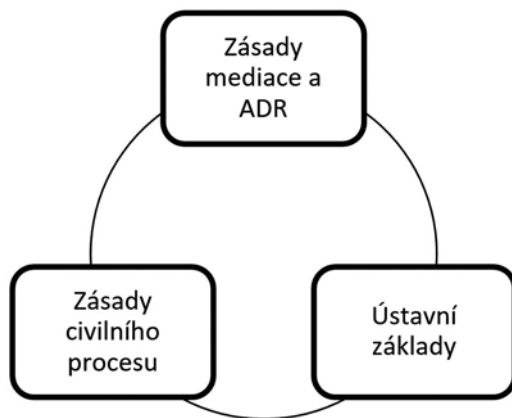
The first meeting with a registered mediator is one of the legal tools of the court's action on the parties to settle the dispute amicably. The institute was introduced into the Czech legal system in 2012. The first part of the paper deals with the genesis and essence of the first ordered meeting with a registered mediator. The next part of the paper deals with the functioning of the researched institute in practice. The last part is focused on whether the institute of the first meeting with the registered mediator will stand in the context of the principles of the civil process. The thesis concludes that the investigated institute will stand up in the context of the principles of civil process, although partial adjustments aiming in particular at improvement in relation to the economy of civil proceedings can be considered in the future.

Keywords

Mediation; First Meeting with a Registered Mediator; Principles of Civil Procedural Law.

1 ÚVOD

V současné době se vede v souvislosti s připravovanou reformou civilního procesu polemika nad zachováním institutu nařízení prvního setkání se zapsaným mediátorem (dále také „první setkání s mediátorem“). Cílem příspěvku je se do diskuze zapojit. Problematiku ukládání povinnosti k mediaci či jinému setkání s mediátorem lze zkoumat zásadně ze tří pohledů – zda institut ob stojí z hlediska ústavněprávních principů, principů mediace a alternativního, mimosoudního řešení sporů a konečně z pohledu zásad civilního procesu. V rámci ústavněprávních principů jde především o otázku možného omezení práva na přístup k soudu, k němuž může docházet v důsledku stanovení povinnosti účasti na mediaci či jiném setkání s mediátorem jako podmínky zahájení soudního řízení.¹ Z hlediska principů mediace pak půjde především o možné omezení principu dobrovolnosti, na němž jsou metody ADR zásadně postaveny.²

¹ K tomu blíže viz HOLAS, Jan. Mandatorní mediace: překážka uplatnění práva na přístup k soudu? In: BENÁK, Jaroslav, Zuzana VIKARSKÁ a Michal JANOVEC. *COFOLA 2018 – Právo na přístup k soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 321–334.

² K tomu blíže viz HOLAS, Jan. Princip dobrovolnosti v mediaci. In: HOLÁ, Lenka. *Mediace 2017: Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference Mediace 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018.

Tyto dvě představené oblasti však ponechme v tomto příspěvku stranou. Lze jen na okraj uvést, že ani jedna z nich nepůsobí ve vztahu k formě ukládání povinnosti k mediaci upravené v českém právním řádu – tj. k prvnímu setkání s mediátorem – žádné významné obtíže. Předkládaný příspěvek se věnuje právě poslední zmíněné oblasti – obhajitelnosti institutu z pohledu zásad civilního procesu. Před tím, než se k tomuto zkoumání můžeme dostat, je třeba se pozastavit nad historickými souvislostmi a současným pojetím prvního setkání s mediátorem a následně pak také nad jeho odrazem v aktuální soudní praxi, neboť tato hlediska nám napomohou ve správném pochopení jeho smyslu a účelu a v jeho správném uchopení v civilním procesu.

2 INSTITUT NAŘÍZENÍ PRVNÍHO SETKÁNÍ SE ZAPSANÝM MEDIÁTOREM

Jedním z nejvýznamnějších motivů českého zákonodárce k úpravě mediace v České republice bylo bez pochyby unijní právo,³ proto je vhodné se na úvod pozastavit právě u kořenů evropských snah a důvodů potřeby regulovat mediaci, neboť jde přinejmenším o inspirační zdroj tuzemské právní úpravy.

Na evropské úrovni sahají snahy o regulaci alternativního řešení sporů (dále také „ADR“) do 90. let 20. století. První zmínky lze nalézt ve vídeňském akčním plánu z roku 1998 a v závěrech zasedání Evropské rady ve finském Tampere v roce 1999. V návaznosti na tyto popudy byla Komise pověřena vytvořením tzv. zelené knihy o alternativním řešení sporů v občanském a obchodním právu.

V zelené knize⁴ se předně uvádí, že formy alternativního řešení sporů mají přispět k lepšímu přístupu ke spravedlnosti, nemají však být považovány

³ Srov. např. SVATOŠ, Martin. Vztah k právu Evropské unie. In: HORÁČEK, Tomáš, Martin SVATOŠ a Miloš OLÍK. *Zákon o mediaci: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 217, Komentáře Wolters Kluwer; NAVRÁTILOVÁ, Veronika a Petra PEJCHOVÁ. Aktuální otázky související s aplikací zákona o mediaci v České republice ve vztahu k implementaci směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/52/ES. In: MALACKA, Michal a kol. *Mediace dnes – realita a perspektivy*. Praha: Leges, 2016, s. 25; HÁJKOVÁ, Šárka a Dana POTOČKOVÁ. Institut prvního setkání se zapsaným mediátorem – pomoc nebo problém? *Soudce*, 2008, č. 5, s. 13–16.

⁴ GREEN PAPER on alternative dispute resolution in civil and commercial law. *Commission of the European Communities* [online]. Brusel, 2002. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52002DC0196 & from=EN>

za nápravu obtíží spojených se soudním systémem, nýbrž za konsenzuální metody, které mají vést ke společenské harmonii, a to v mnoha případech vhodnějším způsobem, než při využití soudů nebo rozhodčího řízení. Alternativní řešení sporů sdružuje strany, aby hledaly řešení svého sporu místo toho, aby se postavily proti sobě a svůj spor skončily v pozicích vítěze a poraženého.

Z uvedeného je patrné, že cílem nastíněných záměrů nebylo, jak je v literatuře hojně uváděno, odbřemenění soudů, nýbrž právě zejména usnadnění přístupu k alternativním způsobům řešení sporů. Redukování významu zkoumaného institutu na nápomoc rychlému a levnému vyřešení sporu by jistě nebylo jeho správné chápání.

Vytvoření české právní úpravy mediace bylo spojeno především s nutností implementovat směrnici 2008/52/ES.⁵ Nedošlo však k pouhému opisu směrnice. Působnost vytvořeného zákona o mediaci se vztahuje nejen na přeshraniční spory, ale i na spory bez mezinárodního prvku, tedy spory tuzemské.

Institut nařízení prvního setkání se zapsaným mediátorem je od září 2012 zakotven v § 100 o. s. ř. Podle tohoto ustanovení, je-li to účelné a vhodné, může předseda senátu účastníkům řízení nařídit první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu tří hodin a přerušit řízení, na dobu nejdéle tří měsíců. Pokud se účastníci bez zbytečného odkladu nedohodnou na osobě mediátora, vybere jej ze seznamu vedeného ministerstvem předseda senátu. Po uplynutí 3 měsíců soud v řízení pokračuje.

Podstatou institutu je především seznámení stran sporu s mediací a s možností smírného vyřešení sporu. Tomu lze oponovat, že takové informace může stranám poskytnout i soud. Rozsah informací, které poskytne soud, však nemusí být dostatečný již z časových důvodů, neboť soud zpravidla nemá prostor pro vysvětlení výhod a fungování mediace a pro poskytnutí informací, zda je pro konkrétní strany mediace vhodná či nevhodná, v některých případech pak i z důvodu nedostatečné znalosti fungování mediace.

⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008L0052&from=cs>

Zavedení institutu lze podle některých autorů vnímat jako projev modernistického pojetí civilního procesu, přístupu tzv. *Multi-Door Courthouse*.⁶ Tato koncepce je postavena na směřování napadajících věcí na nejvhodnější způsob řešení sporů pro danou věc. Jedním z důsledků tohoto postupu je úspora času a finančních prostředků jak soudu, tak i samotných stran sporu. Stranám je tedy tak umožněno přijetí způsobu řešení jejich sporu, který nejvíce vyhovuje jejich potřebám a okolnostem dané věci.

Významným argumentem ve prospěch tohoto institutu lze spatřovat i v autoritativnosti přivedení stran k mediátorovi. Soud tak učiní „první krok“ za strany, které by jinak v důsledku svého povahového zaměření nebo dlouhotrvajícího vyhoceného konfliktu řešení sporu v mediaci nikdy samy nenavrhlly, byť by se smírným vyřešením sporu jinak souhlasily, protože ochotu k dohodě často vnímají jako projev slabosti.⁷ V těchto případech by tedy k pokusu o smírné vyřešení sporu příliš nepřispělo ani detailní představení mediace stranám sporu samotným soudem.

3 FUNGOVÁNÍ NAŘÍZENÉHO SETKÁNÍ S MEDIÁTOREM V PRAXI

Určité indicie o fungování prvního setkání s mediátorem v praxi můžeme jistě získat z uvedeného přehledu Ministerstva spravedlnosti:

Statistické údaje nařízení prvního setkání (pravomocně skončené věci za uvedené období)		2015	2016	2017	2018
Civilní věci	Počet nařízených prvních setkání se zapsaným mediátorem	315	658	894	1256
	Počet věcí, v nichž bylo nařízeno první setkání se zapsaným mediátorem a uzavřen smír	87	254	334	452
Opatrovnické věci	Počet nařízených prvních setkání se zapsaným mediátorem	74	107	157	199
	Počet věcí, v nichž bylo nařízeno první setkání se zapsaným mediátorem a uzavřen smír	-	-	74	89

Tabulka: Statistické údaje Ministerstva spravedlnosti o počtech nařízených setkání s mediátorem (pouze v pravomocně skončených věcech v daném období)

⁶ SVATOŠ, Martin a Tomáš HORÁČEK. Změna občanského soudního řádu. In: HORÁČEK, SVATOŠ, OLÍK, op. cit., s. 233.

⁷ HÁJKOVÁ, POTOČKOVÁ, op. cit., s. 13.

Při interpretaci uvedených údajů je třeba mít na paměti, že první setkání s mediátorem je stále relativně novým institutem zavedeným od podzimu 2012 a české právní prostředí s ním doposud stále seznamuje. Na data je proto zatím vhodné nahlížet jako na prvotní s předpokladem, že jednotlivé hodnoty a poměry mohou do budoucna měnit, než se stabilizují.

Z uvedených údajů, především z nevelkého podílu věcí, v nichž bylo nařízeno setkání s mediátorem,⁸ lze usuzovat, že soudy využívají tohoto institutu stále poměrně uvážlivě. Nedá se tak hovořit například o tom, že by soudy – vedeny snahou pokusit se delegovat řešení sporu co nejvíce věcí na jiný subjekt – těchto setkání minimálně ve velké míře zneužívaly. Zřetelné je však nesporně konstantní navyšování počtu věcí, v nichž bylo první setkání nařízeno, což nasvědčuje tomu, že se institut zřejmě dostává do povědomí širší právnické veřejnosti.

Z dalších dat pak vyplývá, že v civilních věcech je zhruba třetina věcí, v níž je nařízeno setkání s mediátorem, ukončena smírně. V opatrovnických věcech je to pak zhruba polovina. Statistika nezohledňuje pouze schválené mediační dohody, nýbrž celkově smírné skončení věci. Jde jistě o kritérium komplexnější, byť je nutné připustit, že ojedinele nemusela být klíčovým faktorem smírného skončení (minimálně ne přímým) mediace, ale jiná okolnost. I v těchto věcech však může uskutečněná mediace či první setkání s mediátorem přispět k jinému náhledu stran na jejich spor či k lepšímu zvládnutí jejich emocí. Obecně lze tyto údaje jistě hodnotit jako pozitivní, jistou efektivitu zkoumanému institutu nelze upřít a je vhodné i nadále vývoj těchto statistik sledovat.

4 VLIV NAŘÍZENÉHO SETKÁNÍ NA CIVILNÍ PROCES

Pro postup soudu v řízení a tedy i pro uchopení zkoumaného institutu – možnosti soudního nařízení setkání s mediátorem a přerušování řízení – v kontextu působení zásad civilního procesu je určující především ustanovení v § 100 odst. 1 o. s. ř., podle něž *„jakmile bylo řízení zahájeno, postupuje v něm soud i bez dalších návrhů tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta. Přitom usiluje především o to, aby spor byl vyřešen smírně.“*

⁸ Podle statistiky Ministerstva spravedlnosti za rok 2018 bylo v civilních věcech nařízeno první setkání s mediátorem jen v 1256 z nich, což v celkovém poměru činí zaokrouhleně toliko 0,3 %.

Z toho vyplývá, že při zkoumání představeného institutu v kontextu zásad civilního procesu se bude nutné zaměřit zejména na tři hlediska – na zásadu dispoziční a oficiality, zásadu hospodárnosti řízení a zásadu preference smírného vyřešení sporu.

4.1 Zásada dispoziční a zásada oficiality

Uvedené zásady zodpovídají otázku, kdo zahajuje řízení, vymezuje jeho předmět a může s řízením a jeho předmětem nakládat.⁹ Zatímco v řízeních ovládaných dispoziční zásadou jsou to zásadně strany sporu, v řízeních, v nichž se uplatňuje zásada oficiality, je to soud.

Ve sporném řízení pojmím se s dispoziční zásadou se může na první pohled jevit v kontextu výše definovaného jako nepatřičné, aby soud nařizoval setkání s mediátorem a za tímto účelem řízení bez návrhu stran přerušoval. Oproti tomu v nesporných řízeních, a to obzvláště v řízení ve věcech péče o nezletilé, se zdá být při užívání zásady oficiality jako patřičná možnost nařídít stranám účast na setkání s mediátorem, neboť je to zde soud, kdo nakládá s řízením.

Citované ustanovení § 100 odst. 1 o. s. ř. však umožňuje soudu, aby i ve sporných řízeních v době, kdy strany sporu nečiní dispoziční úkony, postupoval *ex officio*. Výslovně to uvádí například i J. Bureš, podle něhož: „*zásada oficiality se uplatní v těch fázích civilního procesu, které nejsou závislé na procesních úkonech účastníků*“.¹⁰ Soud tedy v takových případech vede řízení sám, a to tak, aby byla věc skončena co nejrychleji, hospodárně a především smírně. Vzhledem k tomu, že nařízením prvního setkání nedochází ke změně předmětu řízení, bylo by možné na zkoumaný institut možné nahlížet spíše jako na postup soudu v řízení,¹¹ který ten jako takový dispoziční zásadu v civilním řízení přímo nenarušuje.

⁹ LAVICKÝ, Petr. In: LAVICKÝ, Petr, Radovan DÁVID, Eva DOBROVOLNÁ, Miloslav HRDLÍČKA, Radim CHALÚPA a Tereza PONDIKASOVÁ. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 37.

¹⁰ BUREŠ, Jaroslav. In: DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. I, § 1 až 200za. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 648.

¹¹ Obdobně viz např. HÁJKOVÁ, Šárka. Část druhá. Změna občanského soudního řádu. In: DOLEŽALOVÁ, Martina, Šárka HÁJKOVÁ, Dana POTOČKOVÁ a Jan ŠTANDERA. *Zákon o mediaci: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 146.

Na druhou stranu je však nařízením prvního setkání s mediátorem omezena možnost stran s řízením nakládat, což se již může jevit, že je v napětí s dispoziční zásadou. V rámci úřední činnosti má totiž soud směřovat k rozhodnutí věci. Pamatujme však na to, že při vhodném použití, jde o postup, který může přispět k brzkému skončení věci uzavřením soudního smíru. To odpovídá i pojetí sociální koncepce civilního procesu, pro nějž je typické posílení soudcovské moci a omezení svobody stran tak, aby soud mohl do průběhu řízení aktivně zasahovat. Civilní proces by podle tohoto směru neměl sloužit jen k prosazení individuálních zájmů stran a spor by neměl být považován za soukromou záležitost stran, do níž se stát nemá vměšovat.¹²

Civilní řízení je nutné chápat v širších společenských souvislostech. Má přispívat nejen k ochraně právního míru, ale také míru sociálního. Lze proto uzavřít, že dispoziční zásada nemusí tvořit při nařízení setkání s mediátorem obtíže, resp. že tato zásada nemusí být využitím zkoumaného institutu nepřiměřeně omezována. Jiná by však situace byla, nesloužil-li by institut svému cíli, tj. setkání by bylo nařizováno v nevhodných věcech, představovalo by vzhledem k nízké úspěšnosti průtah v řízení apod. Soud by v takových případech nepostupoval tak, aby vedl řízení k rozhodnutí (zde uzavření smíru), a dispoziční zásada a konec konců i zásada oficiality by mohly být nepřipustně omezeny.

4.2 Zásada preference smírného vyřešení sporu

Civilistická procesualistika, na rozdíl například od správního práva procesního,¹³ ve své nauce obvykle výslovně neformuluje preferenci smírného vyřešení sporu jako zásadu, ač by tomu tak podle autora tohoto příspěvku být mělo. Tento požadavek je jasně stanoven v § 99 a § 100 o. s. ř. I komentářová literatura ve vztahu k těmto ustanovením často výslovně hovoří o povinnosti soudů vést účastníky ke smíru.¹⁴

¹² LAVICKÝ, Petr. In: LAVICKÝ, DÁVID, DOBROVOLNÁ, HRDLIČKA, CHALUPA, PONDIKASOVÁ, op. cit., s. 28–30.

¹³ Srov. § 5 zákona č. 500/2004, správní řád, či např. SKULOVÁ, Soňa a kol. *Správní právo procesní*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 55.

¹⁴ KRÁLÍK, Michal a Jiří VAŠÍČEK. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 l). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 412; či BUREŠ, Jaroslav. In: DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I, § 1 až 200za*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 648.

Požadavek na smírné vyřešení sporu však často v civilním řízení zůstává prostou proklamací, o čemž svědčí i velmi nízký podíl věcí, které jsou ročně v České republice smírem ukončeny.¹⁵ Již tuto skutečnost lze vnímat jako argument pro zachování možnosti nařízení setkání s mediátorem, která jednoznačně k naplňování zásady preference smírného vyřešení sporu v civilním procesu přispívá, a to minimálně do doby, než bude fungovat vhodnější platforma či postup pro to, aby bylo v civilním řízení efektivně dosahováno smírného řešení sporů.

Lze souhlasit s názorem, že strany by neměly být k uzavření smíru vyložene donucovány.¹⁶ Tento princip ovšem podstata zkoumaného institutu nijak nepopírá. Strany jsou zde vedeny k seznámení se s mediací a také s výhodami a s prostředím, v němž mohou svůj spor konsenzuálně vyřešit. Po tomto seznámení však mají možnost mediací nezahájit a pokračovat v soudním řízení. Strany jsou tak společnou autoritou, kterou v tomto případě představuje soud, pouze „pošťouchnutý“¹⁷ k možnosti spor vyřešit smírně, což lze spatřovat jako postup souladný se zmiňovanými zásadami civilního procesu.

Vedle rychlosti soudní ochrany práv je vyzdvihován také požadavek účinnosti (efektivity) ochrany.¹⁸ Klasické justiční přísloví praví, že i špatný smír je lepší než dobrý rozsudek. Pro smírné vyřešení sporu je přitom příznačné, že když už se strany samy dohodnou na řešení svého sporu, bude zde zpravidla větší naděje, že strany tuto dohodu budou samy respektovat. Při autoritativním rozhodnutí soudu je přitom situace odlišná. Zatímco soud rozhodne ve prospěch jedné ze stran, druhá strana obvykle z řízení odchází jako „poražená“.

¹⁵ Podle statistických údajů Ministerstva spravedlnosti to bylo za rok 2018 pouze 2,4 % civilních věcí!

¹⁶ DVOŘÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 I). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 407.

¹⁷ Blíže k pojmu a behaviorální teorii v právu viz TOŠNEROVÁ, Ráchel. Rozvoj soudní mediace aneb Jak pošťouchovat. In: HOLÁ, Lenka (ed.). *Mediace 2017: Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference Mediace 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018.

¹⁸ LAVICKÝ, Petr. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 I). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 30–31.

4.3 Zásada procesní ekonomie

Zatímco zásada preference smírného vyřešení sporu bude aplikací zkoumaného institutu zásadně naplňována, u zásady procesní ekonomie bude situace odlišná. Ukládáním povinnosti k setkání s mediátorem dochází ke vzniku dalších nákladů (zejména úplata mediátorovi) i k protahování soudního řízení. Tak tomu bude především tehdy, rozhodnou-li se strany po absolvování prvního setkání mediaci nezahájit nebo nebude-li zahájená mediace úspěšná.¹⁹ V takovém případě lze hovořit o omezování zásady procesní ekonomie zkoumaným institutem. Na druhou stranu, bude-li mediace úspěšná, může být často spor vyřešen levněji a rychleji, než kdyby soudní řízení pokračovalo dále. Pro zachování jisté proporcionality mezi hospodárností řízení a snahou o smírné vyřešení sporu je proto dále vhodné sledovat a zkoumat efektivitu prvního setkání s mediátorem.

Obecně lze vyčítat, že kvůli nařízení setkání s mediátorem mohou stranám vznikat další náklady a soudní řízení se o dobu, po kterou je řízení odročeno, zbytečně prodlužuje. Tak tomu však nemusí být vždy. Při vhodném použití nevede k průtahům v řízení. Soud může přerušit řízení až na tři měsíce, v mnoha případech si však může vystačit i s odročením jednání,²⁰ neboť k nařizování dalšího jednání dochází v soudní praxi nezřídka i v intervalech počítaných v řádech měsíců. Pokud se stranám podaří dohodnout se v následné mediaci a svůj spor tak vyřešit, čas i náklady za vedení sporu naopak ušetří.

Výše uvedené statistiky ukazují, že zhruba ve třetině civilních věcí, v nichž bylo nařízeno setkání s mediátorem, došlo ke skončení věci smírným způsobem. Na institut tak nelze nahlížet jako na neefektivní, a proto ani čas potřebný pro jeho využití není možné bez dalšího posoudit jako průtah

¹⁹ I při skončení pokusu o mediaci těmito způsoby však nelze vždy paušálně hovořit o neúspěchu mediace. Např. se uvádí, že v opatrovnických věcech mohou odborné zásahy mediátora, byť mediace neskončí dohodou stran, vést k následně konstruktivnější spolupráci stran v soudním řízení o úpravě péče nezletilých a k lepšímu dosažení dohody v tomto řízení.

²⁰ Při nařízení prvního setkání s mediátorem soud podle některých názorů nemusí ani podle současné úpravy přistupovat k přerušení řízení. Srov. GRYGAR, Jiří. *Problematické aspekty nařízení prvního setkání se zapsaným mediátorem*. In: HOLÁ, Lenka (ed.). *Mediace 2017: Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference Mediace 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018.

řízení.²¹ Další legislativní změny i jiné faktory by však do budoucna měly směřovat k tomu, aby byl podíl věcí, v nichž bude nařízeno první setkání s mediátorem a zároveň budou skončeny smírným způsobem, vyšší. Jinými slovy, aby byla uplatněním tohoto institutu co nejvíce naplňována zásada preference smírného vyřešení sporu, a zároveň, aby přitom byla co nejméně omezena zásada hospodárnosti a procesní ekonomie.

Aby byl zásah do zásady hospodárnosti řízení co možná nejnížší, je třeba, aby soudy nařizující setkání s mediátorem vždy pečlivě zkoumaly vhodnost a účelnost využití tohoto institutu v konkrétní věci. Soudy mají při tomto zkoumání širokou diskreci. Měly by si proto vytvořit předběžný názor, zda je reálná šance, že se strany sporu mohou domluvit, a zda by tedy mediace mohla být vůbec úspěšná. V opačném případě by první setkání s mediátorem mohlo vést v mnoha případech pouze k protahování a prodražování soudního řízení.²²

V tomto ohledu se angažovalo Ministerstvo spravedlnosti, které sestavilo tzv. diagnostiku případu mediace pro soudce.²³ Jde o metodiku složenou z několika otázek, jejichž zodpovězení by mělo soudu napomoci při rozhodování, zda je v daném řízení vhodné stranám setkání s mediátorem nařídit. Jednotlivé otázky v dotazníku mapují oblast rámcových podmínek nařízení prvního setkání (zda není právní rámec překážkou mediace), vhodnosti sporu pro mediaci, podmínek týkajících se ochoty stran se mediace účastnit a výhod mediace pro daný spor.

Mímoto lze si lze představit i úpravy samotné regulace institutu. Tu je možné uskutečnit v několika směrech. Může jít o otázku nákladů – například o hrazení setkání s mediátorem ze strany státu – či obecně o zvýšení snahy vést strany sporu ke smírnému urovnání před zahájením soudního řízení.

²¹ HÁJKOVÁ, POTOČKOVÁ, op. cit., s. 16.

²² Obdobně viz např. HÁJKOVÁ, Šárka. Část druhá. Změna občanského soudního řádu. In: DOLEŽALOVÁ, HÁJKOVÁ, POTOČKOVÁ, ŠTANDERA, op. cit., s. 147; SVATOŠ, Martin a Tomáš HORÁČEK. Změna občanského soudního řádu. In: HORÁČEK, SVATOŠ, OLÍK, op. cit., s. 239; či NAVRÁTIL, Petr a Veronika NAVRÁTILOVÁ. Mediace v soudním řízení – summum ius summa iniuria? In: HOLÁ, Lenka (ed.). *Mediace 2017: Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference Mediace 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018.

²³ Viz <https://www.justice.cz/web/msp/mediatori1?clanek=podpora-mediaci-ministerstvo-spravedlnosti-vytvorilo-novy-pomocny-material-pro-soudce>

Uvažovat lze také nad souběžným přerušováním řízení, což byl také aspekt kritizovaný ve věcném záměru civilního řádu soudního. Maximální dobu, po kterou lze při nařízení setkání s mediátorem přerušit řízení, lze omezit nebo výslovně upravit přerušování řízení po dobu nařízeného setkání s mediátorem jako možnost fakultativní, například do doby, než se strany dohodnou, že svůj spor budou řešit v mediaci – až v takovém případě by bylo přerušování řízení namístě, neboť tento shodný zájem stran na přerušování řízení převáží nad formálním vyřešením věci.

5 ZÁVĚR

Na základě uvedeného lze uzavřít, že bude vždy záviset na konstelaci celého systému fungování civilního procesu a na zachování proporcionality mezi jednotlivými zásadami v něm uplatňovanými. Zkoumaný institut nařízení prvního setkání s mediátorem neomezuje dispoziční zásadu a podporuje smírné vyřešení sporu. Pod vlivem zásady preference smírného řešení sporu tedy lze institut akceptovat a obhájit, nelze jím však neúnosně omezovat další zásady civilního procesu – zejména zásadu hospodárnosti řízení. Je tak možné uvažovat nad zachováním institutu s jeho dílčími omezeními, které mohou spočívat v mnoha ohledech – např. omezení maximální délky setkání s mediátorem či možné délky přerušování řízení (ideálně aby setkání s mediátorem proběhlo v čase mezi odročenými jednáními), důsledné využívání metodiky ministerstva pro identifikaci vhodného případu k mediaci apod. Tato opatření by měla docílit toho, aby institut sloužil k jeho primárnímu cíli – umožnit stranám jejich spor vyřešit primárně žádoucím smírným způsobem, a nikoliv jako nástroj prodlužování či prodražování soudního řízení.

Ze statistik využívání prvního setkání s mediátorem a jeho úspěšnosti lze usuzovat, že určitých pozitivních výsledků je dosahováno. Je přitom nutné zohlednit především okolnost, že institut je v účinnosti stále poměrně krátkou dobu, a bude tedy potřeba, aby se jej soudy naučily správně aplikovat. O celkovém zrušení institutu by bylo možné uvažovat především tehdy, byla-li by nalezena efektivnější alternativa zjišťující smírné vyřešení soudních sporů. Za současného stavu, kdy je uzavřením smíru skončeno toliko 2,4 % civilních věcí je vhodné tuto možnost spíše podporovat. Zdůraznit je však potřeba i to, že by soudy měly s popisovaným institutem správně

nakládat a pokusit se snížit podíl věcí, v nichž setkání s mediátorem nařídí, ale ty jsou pak bezúspěšně vráceny do soudního řízení. K aplikaci institutu je nutné přistupovat uvážlivě a obezřetně – jde o nástroj mířený na využití individuální (nikoliv plošně), proto je třeba rozeznávat případy vhodné pro využití institutu.

Literature

DOLEŽALOVÁ, Martina, Šárka HÁJKOVÁ, Dana POTOČKOVÁ a Jan ŠTANDERA. *Zákon o mediaci: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, 360 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-458-2.

DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I, § 1 až 200za*. Praha: C. H. Beck, 2009, 1579 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-107-9.

GREEN PAPER on alternative dispute resolution in civil and commercial law. *Commission of the European Communities* [online]. Brusel, 2002. Dostupná z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52002DC0196&from=EN>

GRYGAR, Jiří. Problematické aspekty nařízení prvního setkání se zapsaným mediátorem. In: HOLÁ, Lenka (ed.). *Mediace 2017: Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference Mediace 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018. ISBN 978-80-88266-20-4.

HÁJKOVÁ, Šárka a Dana POTOČKOVÁ. Institut prvního setkání se zapsaným mediátorem – pomoc nebo problém? *Soudce*, 2008, č. 5, s. 13–16.

HOLAS, Jan. Mandatorní mediace: překážka uplatnění práva na přístup k soudu? In: BENÁK, Jaroslav, Zuzana VIKARSKÁ a Michal JANOVEC (eds.). *COFOLA 2018 – Právo na přístup k soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 321–334. ISBN 978-80-210-9044-6.

HOLAS, Jan. Princip dobrovolnosti v mediaci. In: HOLÁ, Lenka (ed.). *Mediace 2017: Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference Mediace 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018. ISBN 978-80-88266-20-4.

HORÁČEK, Tomáš, Martin SVATOŠ a Miloš OLÍK. *Zákon o mediaci: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře Wolters Kluwer, 376 s. ISBN 978-80-7478-698-3.

- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 l). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1088 s. ISBN 978-80-7478-986-1.
- LAVICKÝ, Petr, Radovan DÁVID, Eva DOBROVOLNÁ, Miloslav HRDLIČKA, Radim CHALUPA a Tereza PONDIKASOVÁ. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 268 s., Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 978-80-210-7601-3.
- MALACKA, Michal a kol. *Mediace dnes – realita a perspektivy*. Praha: Leges, 2016, 400 s., Teoretik. ISBN 978-80-7502-170-0.
- NAVRÁTIL, Petr a Veronika NAVRÁTILOVÁ. *Mediace v soudním řízení – summum ius summa iniuria?* In: HOLÁ, Lenka (ed.). *Mediace 2017: Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference Mediace 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018. ISBN 978-80-88266-20-4.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008L0052&from=cs>
- SKULOVÁ, Soňa a kol. *Správní právo procesní*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 386 s. ISBN 978-80-7380-381-0.
- TOŠNEROVÁ, Ráchel. *Rozvoj soudní mediace aneb Jak pošt'uchovat*. In: HOLÁ, Lenka (ed.). *Mediace 2017: Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference Mediace 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018.

Contact – e-mail

Jan.Holas@lam.muni.cz

Vedlejší intervenient a právo na přiměřenou délku soudního řízení

Petra Lavická

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Zásada rychlosti řízení je jednou ze složek práva na spravedlivý proces a má svůj odraz také v civilním soudním řízení v § 6 zákona č. 99/1963 Sb. Pokud řízení není skončeno v přiměřené době, pak jde podle zákona č. 82/1998 Sb. o nesprávný úřední postup, který lze za určitých podmínek odškodnit. Zásadně má právo na poskytnutí zadostiučinění účastník nepřiměřeně dlouhého řízení. V tomto článku bude řešena otázka, zda jej může požadovat také vedlejší intervenient; a to také ve vztahu k tzv. výjimečnému vedlejšímu intervenientovi.

Keywords in original language

Nepřiměřená délka řízení; zadostiučinění za nemajetkovou újmu; vedlejší intervence.

Abstract

The principle of speed of proceedings is one of the elements of the right to a fair trial and it also has its reflection in civil proceedings (section 6 of the Act No. 99/1963 Coll.). If the proceedings are not completed within a reasonable period, then the Act No. 82/1998 Coll. speaks about the incorrect official procedure that could be compensated. This right belongs mainly to a party facing an excessive length of proceedings; the question is whether an intervener may also request it. The issue of compensation for non-pecuniary damage will also be dealt with in relation to a so-called extraordinary intervener.

Keywords

Excessive Length of Proceedings; Compensation for Non-Pecuniary Damage; Third-Party Intervention in Support of a Party to the Dispute.

1 ÚVOD

V této práci bude zásada rychlosti vyjádřená právem na přiměřenou délku řízení zkoumána v souvislosti s postavením vedlejšího intervenienta v řízení. Nejprve bude (stručně) popsána zásada na rychlou ochranu soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků (srov. § 1 a 6 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, dále „o. s. ř.“), a poté bude pozornost věnována skutečnosti, že nepřiměřená délka řízení je charakterizována jako nesprávný úřední postup v intencích zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád). Pokud je v řízení shledána jeho nepřiměřená délka, náleží účastníkovi takového řízení zadostiučinění za nemajetkovou újmu. V textu dojde k posouzení, zda toto zadostiučinění patří také vedlejšímu intervenientovi. V této souvislosti bude vedlejší intervence rozdělena na pravidelnou (srov. § 93 o. s. ř.) a na výjimečnou, která bude popsána optikou zahraniční právní nauky.

2 ZÁSADA RYCHLOSTI V OBČANSKÉM SOUDNÍM ŘÍZENÍ

Potřeba co možná nejrychlejšího řízení (vyřízení věci) spadá sice do okruhu otázek souvisejících s právem na spravedlivý proces, zároveň se však může s tímto právem dostat do kolize. Zásada projednání a rozhodnutí věci bez zbytečných průtahů vyplývá v první řadě z čl. 38 odst. 2¹ Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a je rovněž promítnuta v § 6² o. s. ř. Na evropské úrovni ji poté nalezneme v čl. 6 odst. 1³ Úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

¹ Čl. 38 odst. 2 zní: „Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.“

² Ustanovení § 6 zní: „V řízení postupuje soud předvídatelně a v součinnosti s účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny. Ustanovení tohoto zákona musí být vykládána a používána tak, aby nedocházelo ke jejich zneužívání.“

³ Čl. 6 odst. 1 věta první zní: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a neustranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závažných nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“

Tato zásada odkazuje na to, že rozhodnutí má být vydáno v takovém časovém horizontu, aby byla efektivně poskytnuta ochrana skutečným ohroženým nebo porušeným subjektivním právům a právem chráněným zájmům (srov. § 1 o. s. ř.). Pozdě poskytnutá soudní ochrana totiž nemusí být žádný účinek, bude zbytečná, a dle hesla „Justice delayed is justice denied“ může být považována účastníky řízení za v podstatě nespravedlivou.

Jak již bylo naznačeno výše, požadavek rychlosti řízení se nemá dostat do rozporu s požadavkem na kvalitu řízení a věcné správnosti soudního rozhodnutí. V prvé řadě jde o zachování postupů stanovených zákonem, tedy aby s ohledem na rychlé rozhodnutí nebyly některé instituty vynechávány či obcházeny. Za druhé to znamená, že zejména při dokazování nelze upřednostnit rychlost před co neúplnějším zjištěním skutkového stavu. Soud by se ovšem ani v této fázi řízení neměl dopouštět průtahů, neboť nedostatečně rychlé (a efektivní) řízení může vést až k tomu, že určité skutečnosti soud již nebude moci prokázat, protože svědek může na něco zapomenout, listinné důkazy mohou být skartovány, předmět ohledání může být zničen. Je třeba proto najít rovnováhu mezi zásadou rychlosti a věcnou správností rozhodnutí.

Tyto teze byly potvrzeny i judikaturou Nejvyššího soudu: „... zásada rychlosti soudního řízení zakládá významné právo účastníka, aby jeho věc byla soudem projednána a bylo o ní rozhodnuto bez zbytečných průtahů a v přiměřené lhůtě. Nejde však o hledisko absolutní, které by mohlo převážet jiné požadavky na soudní rozhodování, jimiž je např. i zmíněná povinnost soudu opřít své rozhodnutí o spolehlivě zjištěný skutkový stav věci, obzvláště v případech, kdy jsou některé skutečnosti mezi účastníky sporné.“⁴

V současné podobě občanského soudního řádu nalezneme několik ustanovení, která mají vést k urychlení projednání a rozhodnutí o věci. Kromě § 6 jde zejména o § 100, § 114c, patří sem i rozhodování o rozsudku pro uznání a pro zmeškání podle § 153a a § 153b. Asi nejdůležitějším nástrojem rychlosti řízení je pak koncentrace řízení podle § 118b zavedená do občanského soudního řízení zákonem č. 30/2000 Sb. (a 7/2009 Sb.). Občanský soudní řád zná i tzv. zkrácená řízení, pod která spadá platební rozkaz, směnečný či šekový platební rozkaz nebo elektronický platební rozkaz. Strana řízení může také v rámci požadavku na urychlení řízení využít nástroje uvedené

⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2001, sp. zn. 25 Cdo 38/2000.

v § 164 a § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, tedy podat stížnost na průtahy v řízení, resp. požádat o určení lhůty k provedení procesního úkonu.

Hodnocení rychlosti řízení bývá zároveň součástí statistik vytvářených a sledovaných Ministerstvem spravedlnosti⁵ i odbornou veřejností⁶. Kromě uvedení statistických přehledů o délce řízení před jednotlivými soudy se zpracované podklady zabývají také příčinami vzniku průtahů (počet soudců na soudech, skladba administrativního aparátu, druhy převažujících agend apod.).

Závěrem této kapitoly lze poté uvést, že zásada rychlosti řízení není českému civilnímu soudnímu řízení neznámá. Objevuje se již v prvním procesním kodexu po II. světové válce a změně společenského uspořádání, tedy v zákoně č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád). Ten v § 1 odst. 1 hovořil o „rychlé a účinné ochraně práv“⁷, což v prvé řadě znamenalo, že řízení nemělo být nákladné a zdlouhavé. Tuto zásadu měl podpořit i princip bezformálnosti a arbitrárního pořádku⁸.

Konečně o dodržování zásady rychlosti platí, že ovlivňuje nejen řízení ve vztahu k účastníkům, ale v případě posouzení průtahů v řízení může být obsahem kárné žaloby podané na soudce⁹.

3 NEPŘIMĚŘENÁ DÉLKA ŘÍZENÍ

Z předchozí kapitoly vyplývá závěr, že dojde k porušení zásady rychlosti, pokud soud nerozhodne včas. Jestliže zásada rychlosti byla v řízení porušena, pak hovoříme o tom, že v řízení docházelo k průtahům, resp.

⁵ České soudnictví: Výroční statistická zpráva 2017. *Ministerstvo spravedlnosti* [online]. [cit. 17.3.2019]. Dostupné z: <http://www.justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasi-justice>

⁶ Mapa průtahů. *David Záhumenský* [online]. Advokátní kancelář [cit. 17. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.mapaprutahu.cz>

⁷ Celé ustanovení zní: „*Občanský soudní řád upravuje řízení ve věcech občanskoprávních před obecnými soudy, jejich rozhodování a výkon jejich rozhodnutí tak, aby byla zajištěna rychlá a účinná ochrana majetkových a osobních práv občanů i majetkových práv a zákonných zájmů státu a socialistických právnických osob.*“

⁸ ŠTEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v práci soudů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1958, s. 13.

⁹ Jak vyplývá z rozhodnutí uveřejněných na webových stránkách Nejvyššího správního soudu (www.nssoud.cz), o kárných žalobách, které se týkaly průtahů v řízení, rozhodovaly kárné senáty (č. 11 Kss, 13 Kss, 16 Kss) v letech 2010–2018 v 59 případech.

že účastník řízení čelil nepřiměřené délce řízení¹⁰. V Listině zakotvený požadavek na odškodnění za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci (čl. 36 odst. 3¹¹) se pak odráží v zákoně č. 82/1998 Sb., jenž konkrétně v § 13 odst. 1 porušení zásady rychlosti řízení, tedy situaci, kdy došlo k nepřiměřené délce řízení, podřazuje pod nesprávný úřední postup¹².

Podle judikatury Nejvyššího soudu lze ovšem za porušení zásady rychlosti řízení (ve světle § 13 odst. 1 věty druhé a třetí zákona č. 82/1998 Sb.) považovat jen takový postup soudu, kdy doba řízení neodpovídá složitosti, skutkové a právní náročnosti projednávané věci a kdy délka řízení tkví v příčinách vycházejících z působení soudu v projednávané věci¹³. Zároveň musí být celková délka řízení nepřijatelná (zásah do uvedených základních práv poškozeného musí mít nezbytnou intenzitu), tj. působící poškozenému újmu spojenou s nejistotou ohledně výsledku řízení, kterou nelze v právním státě, založeném na úctě k právům a svobodám člověka (viz čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky), tolerovat¹⁴.

Zákon č. 82/1998 Sb. kromě definice nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení obsahuje rovněž ustanovení, dle kterého je možné požadovat zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou tím, že účastníku řízení nebyla poskytnuta rychlá a tím i efektivní ochrana jeho práv. V § 31a odst. 3 jsou uvedena kritéria, podle kterých se jednak hodnotí to, zda bylo řízení opravdu dlouhé, a pokud soud k takovému závěru dojde, pak je znovu využije pro stanovení výše přiměřeného finančního zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. V této souvislosti je třeba poukázat

¹⁰ Terminologicky jde o rozdílné pojmy, které byly vyloženy v judikatuře Nejvyššího soudu (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1613/2009). Pro účely tohoto článku se bude dále v textu hovořit o nepřiměřené délce řízení.

¹¹ Čl. 36 odst. 3 zní: „Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.“

¹² Srov. také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 1999, sp. zn. 2 Cdo 804/96, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2003, sp. zn. 25 Cdo 743/2002.

¹³ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 10. 2007, sp. zn. 25 Cdo 545/2007. Je nutné poznamenat, že nečinnost, která vede k prodloužení řízení, nemusí mít původ vždy jen v jednání soudu (soudních osob) nebo nedostatečném personálním či materiálním vybavení soudu, ale také ji mohou zapříčinit svým jednáním účastníci řízení nebo může vyplývat z jiných, na soudu nezávislých skutečností.

¹⁴ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1355/2012.

na § 31 odst. 2 větu první, která stanovuje jako primární formu zadostiučnění konstatování porušení práva na přiměřenou délku řízení¹⁵.

Možnost požadovat odškodnění za nepřiměřeně dlouhé řízení ovšem nebyla v daném zákoně hned v době jeho účinnosti. V prvopočátku stál rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“¹⁶) ve věci Hartman proti České republice, ze dne 10. 7. 2003, stížnost č. 53341/99, ve kterém soud vytkl České republice, že v její právní úpravě neexistuje opravdový právní prostředek nápravy umožňující konkrétní osobě stěžovat si na nepřiměřenou délku řízení (srov. § 69 uvedeného rozsudku). Tuto úpravu neobsahoval jak zákon č. 82/1998 Sb., tak ani tímto zákonem zrušený zákon č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem. Jakkoliv tedy účastníci řízení měli podle čl. 38 Listiny i čl. 6 Úmluvy právo na přiměřeně dlouhé řízení, nemohli se svými žalobami v této obracet na vnitrostátní soudy, ale odškodnění se domáhali až u štrasburského soudu¹⁶. Tento nesoulad byl odstraněn zákonem č. 160/2006 Sb., který právě nově vložil do zákona č. 82/1998 Sb. větu třetí v § 13 odst. 1, odkazující na soudní řízení, a celý § 31a. Pro výklad ustanovení § 31a poté české odborné i laické veřejnosti sloužil manuál vytvořený Kanceláří vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před ESLP¹⁷, který byl posléze v praxi soudu zcela nahrazen stanoviskem Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010.

¹⁵ Což bylo potvrzeno také v judikatuře Nejvyššího soudu – viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2011, sp. zn. 30 Cdo 1684/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2828/2011, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 12. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3076/2012. Z uvedených rozhodnutí plyne závěr, že na prvním místě přichází v úvahu poskytnutí zadostiučnění formou konstatování porušení práva jako jedné z plnohodnotných forem morální satisfakce, kterou není na místě žádným způsobem bagatelizovat.

¹⁶ Tím Česká republika v prvé řadě porušovala čl. 13 Úmluvy a také v řízení před ESLP nemohla namítat, že stěžovatelé nevyčerpali vnitrostátní opravné prostředky.

¹⁷ Jde o informativní materiál, který nemá charakter právního předpisu. Manuál pro aplikaci zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění zákona č. 160/2006 Sb., na případy odškodňování průtahů v řízení. *Ministerstvo spravedlnosti* [online]. [cit. 17. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.oziveni.cz/wp-content/uploads/2016/07/manual_odskodneni_za_prutahy_2006.pdf

4 NEPŘIMĚŘENÁ DÉLKA ŘÍZENÍ – NEMAJETKOVÁ ÚJMA NEBO ŠKODA

Podle § 13 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb. se může náhrady škody domáhat ten, jemuž byla nesprávným úředním postupem způsobena škoda. Obecně lze nesprávný úřední postup definovat tak, že státní orgán při své činnosti porušil pravidla stanovená v právních normách¹⁸, přičemž jak je uvedeno výše, mezi nesprávný úřední postup se řadí také nepřiměřená délka řízení¹⁹.

Co se týká okruhu osob požadujících odškodnění, § 13 odst. 2 výslovně nestanoví, že poškozený musí být účastník řízení, v jehož rámci k nesprávnému úřednímu postupu došlo. Podstatné je totiž to, zda byl nesprávný postup orgánu státu v příčinné souvislosti se vznikem škody, neboť obecně odpovědnost státu je dána teprve tehdy, pokud nesprávný úřední postup a případná škoda jsou ve vztahu příčiny a následku²⁰. Příčinnou souvislost pak musí prokazovat poškozený. Pro účely poskytnutí zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení je ovšem třeba tato hlediska upravit.

Za prvé judikatura ESLP i Nejvyššího soudu vychází v případě nepřiměřené délky řízení ze silné vyvratitelné domněnky vzniku újmy²¹, kterou stačí tvrdit. Protože jde o domněnku vyvratitelnou, mohou se vyskytnout případy, kdy v souvislosti s nepřiměřeně dlouhým řízením účastníkům tohoto řízení žádná újma nevznikla. Je tomu tak např. u žalobců, jež vedou paralelně stovky soudních řízení, které lze ve většině považovat za tzv. zřejmě bezúspěšné uplatňování práva, nebo v případě osob, které záměrným

¹⁸ VOJTEK, Petr a Vít BIČÁK. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 147. ISBN 978-80-7400-670-8.

¹⁹ V zákoně č. 82/1998 Sb. není ani příkladem uvedeno, co lze považovat za nesprávný úřední postup, vyjma § 13 odst. 1 věty druhé a třetí. Proto je nutné se opírat o závěry vyplývající zejména z judikatury Nejvyššího soudu. Nesprávným úředním postupem je tak vyznačen doložky právní moci na rozhodnutí, které dosud není pravomocné, poškození věci v době, kdy ji orgán státu odňal z dispozice vlastníka (např. při celním zajištění), úkony notáře jako soudního komisaře (viz § 4 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb.), domovní prohlídka v nesprávném objektu, nevrácení přeplatku daně, opožděný zápis poznámky do katastru nemovitostí, nečinnost prezidenta republiky spočívající v nevydání rozhodnutí o návrhu vlády na jmenování kandidáta do funkce soude apod. Naopak nesprávným úředním postupem není proces přijímání zákonů hlasováním v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, vydání normativního právního aktu vládou ČR, publikace výsledků kontrolní činnosti Státní potravinářské a zemědělské inspekce tiskovou zprávou, duplicitní zápis v katastru nemovitostí atd.

²⁰ To ostatně platí i pro odškodnění za nezákonné rozhodnutí podle § 8 zákona č. 82/1998 Sb.

²¹ Srov. bod V stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cjpn 206/2010.

nepřebíráním soudních zásilek brání rychlému ukončení řízení²². Mimo tyto případy ovšem vyvrácení domněnky vzniku újmy bude spíše výjimečné²³.

Dále ve vztahu k příčinné souvislosti lze konstatovat, že jde o otázku spíše druhotnou, neboť odčinění nepřiměřené délky řízení závisí na ne/vyvrácení domněnky vzniku újmy. Pokud domněnka nebude vyvrácena, pak je zároveň naplněna i příčinná souvislost vzniku újmy spočívající v nejistotě ohledně výsledku nepřiměřeně dlouhého řízení.

Za třetí je třeba rozlišovat, zda poškozený požaduje v souvislosti s nepřiměřenou délkou řízení náhradu škody nebo zadostiučinění za nemajetkovou újmu. Závěr ohledně vyvrátitelné domněnky vzniku újmy totiž platí pouze v souvislosti s nemajetkovou újmou, vznik škody v příčinné souvislosti s nepřiměřenou délkou řízení je nutné stejně jako u jiných typů nesprávných úředních postupů prokazovat²⁴. V tomto ohledu tedy není nutné účastníka řízení poučovat o prokázání nemajetkové újmy, která vznikla v důsledku nepřiměřeně dlouhého řízení.

Konečně ve vztahu k oprávněným osobám lze uvést, že poškozeným žádajícím o zadostiučinění za nepřiměřeně dlouhé řízení bude hlavně účastník takového řízení. O jeho právech či povinnostech v řízení šlo, ten byl také vystaven nejistotě ohledně výsledku řízení. Je otázkou, jaká další osoba odlišná od dotčeného účastníka řízení by mohla být poškozena nepřiměřeně dlouhým řízením. V následující kapitole bude pojednáno o tom, zda takovou další osobou může být vedlejší intervenient.

5 VEDLEJŠÍ INTERVENCE

Obecně je právní úprava vedlejší intervence obsažena v § 93 odst. 1 o. s. ř., dle jehož ustanovení „*se jako vedlejší účastník může žalobce nebo žalovaného zúčastnit řízení ten, kdo má právní zájem na jeho výsledku*“; přičemž jde jen o řízení

²² HADAMČÍK, Lukáš. *V přiměřené lhůtě. Odčinění nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou soudního řízení*. Praha: Leges, 2016, s. 79. ISBN 978-80-7502-167-0.

²³ *Ibid.*, s. 79.

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 28 Cdo 399/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2863/2014. Podle Ústavního soudu mohou být malé majetkové újmy subsumovány do náhrady újmy nemajetkové (nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2014, sp. zn. II. ÚS 1430/13), což je v rozporu s judikaturou ESLP, ze které vyplývá, že daná domněnka se na majetkovou škodu nevztahuje viz HADAMČÍK, op. cit., s. 81.

sporné. Smyslem této intervence je umožnit subjektům, o jejichž právech a povinnostech se v řízení sice nerozhoduje, ale které mají na výsledku řízení právní zájem, aby mohly svou aktivní účastí na tento výsledek působit.

Podle § 93 odst. 3 o. s. ř. se pak vedlejšímu intervenientovi přisuzují stejná práva a povinnosti, jaké má účastník řízení, přičemž podle právní nauky se jedná o procesní práva a povinnosti. Vedlejší intervenient tak může činit ty procesní úkony, které jsou k dispozici účastníkovi řízení, i když v některých zákonem stanovených případech s určitým omezením (podání odvolání podle § 203 o. s. ř., podání žaloby pro zmatečnost a na obnovu řízení podle § 231 o. s. ř.)²⁵.

Vedlejší intervenient se připojuje k řízení, neboť má právní zájem (nikoliv jen obecný zájem přátelský, snahu pomoci, rovněž nepostačuje budoucí zájem²⁶) na vítězství sporu jím podporovaného účastníka. Hlavní důvodem je skutečnost, že výsledek řízení se zprostředkovaně dotkne jeho právního postavení²⁷. Vedlejší intervence přitom neslouží pouze k ochraně zájmů vedlejšího intervenienta, ale zároveň k ochraně zájmů účastníka, na jehož podporu intervenient do řízení vstoupil²⁸.

Z předchozí kapitoly vyplývá závěr, že zejména účastník řízení může požadovat zadostiučnění za nemajetkovou újmu spočívající v nepřiměřené délce řízení. Zda má toto právo i vedlejší intervenient, bude předmětem následujícího výkladu.

Nejprve je nutné posoudit, proč vedlejší intervenient do řízení vstupuje. Je to jeho právní zájem na výsledek řízení. Tento výsledek má totiž vliv

²⁵ Dále také platí, že dostanou-li se procesní úkony vedlejšího intervenienta do rozporu s úkony jím podporovaného účastníka, soud dá přednost úkonům účastníka, neboť ten jediný nese procesní odpovědnost za svůj úspěch v řízení.

²⁶ Není právním zájmem: srov. náleží Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 2036/08 (členové rodiny ve věcech ochrany osobnosti), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2829/2008 (účastník jiného řízení), usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. I. ÚS 1789/11 (zájem založený na cti či majetku).

²⁷ Typicky půjde o spory o pojistné plnění z dopravních nehod, kdy se pojišťovna přidá na straně škůdce do sporu jako vedlejší intervenient, ale může to být také Česká advokátní komora na straně žalované České republiky – Ministerstva spravedlnosti viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1711/2015, v řízení o náhradě škody způsobené nesprávným úředním postupem či nezákonným rozhodnutím podle zákona č. 82/1998 Sb.

²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2004, sp. zn. I. ÚS 553/03.

na právní postavení vedlejšího intervenienta, tj. na jeho práva a povinnosti vyplývající z hmotného práva²⁹. Jen v tomto případě lze hovořit o právním zájmu (srov. také poznámku pod čarou č. 25). Vedlejšímu intervenientovi samozřejmě nelze upřít ani zájem na rychlé rozhodnutí ve věci, ovšem ve smyslu uvedené charakteristiky nelze hovořit o zájmu právním. Nepřiměřená délka řízení má za důsledek nejistotu ohledně výsledku řízení, neví se, zda třetí osoba bude muset žalovanému v případě prohry plnit či nikoliv, nicméně tento pocit nejistoty nelze zaměňovat s právním zájmem vedlejšího intervenienta na výsledek řízení. A to i přesto, že vedlejší účastník může svými procesními úkony přispět jak ke zkrácení, tak k prodloužení řízení.

Rovněž platí, že řízení se vede ohledně práv a povinností vlastního účastníka řízení, který je tzv. pánem sporu³⁰. Tento závěr plně podporuje také to, že není možné vedlejšímu intervenientovi rozhodnutím ve věci samé přisoudit právo nebo uložit povinnost, jež tvoří předmět sporu. Proto platí, že ačkoliv vedlejší intervenient může být v nejistotě ohledně výsledku řízení, souvisící vznik újmy za nepřiměřeně dlouhé řízení může (úspěšně) tvrdit pouze účastník, o jehož právech a povinnostech je v takovém řízení rozhodováno; újma pocíťovaná vedleším intervenientem je totiž jen odvozená od jeho vztahu k účastníkovi řízení.

Dá se tedy shrnout, že nelze přiznat vedlejšímu intervenientovi zadostiučinění za nemajetkovou újmu spojenou s délkou řízení, protože jednak zájem na vydání rozhodnutí v přiměřené době nelze podřadit pod právní zájem, kvůli němuž vedlejší intervenient vstupuje do řízení, jednak právním poměrem vedlejšího intervenienta k jím podporovanému účastníkovi řízení se přerušuje příčinná souvislost mezi nepřiměřenou délkou řízení a vznikem nemajetkové újmy na straně vedlejšího intervenienta. Právě od tohoto právního poměru, nikoliv od nesprávného úředního postupu, vedlejší intervenient svou újmu odvozuje³¹.

²⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 1. 2007, sp. zn. IV. ÚS 718/06, usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 3. 2012, sp. zn. II. ÚS 1589/11.

³⁰ FASCHING, Hans W. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts*. 2. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, s. 207. ISBN 3-214-04697-7.

³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 30 Cdo 675/2011, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2539/2015.

5.1 Výjimečná vedlejší intervence

V zahraniční právní úpravě se institut vedlejší intervence dělí na tzv. pravidelnou a výjimečnou, resp. vedoucí či nevedoucí k účastenství ve sporu³². Výjimečný vedlejší intervenient má poté v řízení postavení nerozlučného spolčovníka. Toto rozlišení bylo používáno v minulosti také v předpisech platných na území České republiky, ať již to byl Civilní řád soudní z roku 1895³³, nebo občanský soudní řád z roku 1950³⁴. Závěry učiněné v předchozí kapitole pak platí pro pravidelného vedlejšího intervenienta.

Základním předpokladem výjimečné vedlejší intervence je skutečnost, že se účinek soudního rozhodnutí vztahuje i na vedlejšího intervenienta, a také na vztahy vedlejšího intervenienta vůči odpůrci podporovaného účastníka³⁵. Také pokud si odporují procesní jednání účastníka řízení a výjimečného vedlejšího intervenienta, nedává se automaticky přednost jednání účastníka, což v případě pravidelné vedlejší intervence nepřichází v úvahu³⁶.

Ze zahraničních soudních procesních kodexů vyplývá, že výjimečný vedlejší intervenient vystupuje v řízení v postavení nerozlučného spolčovníka. Podle

³² Srov. slovenský zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (§ 84); polský Civilní soudní řád ze dne 17. 11. 1964 (Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, § 81), rakouský Gesetz 113/1895, über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten, Zivilprozessordnung, (§ 20).

³³ Gesetz 113/1895.

³⁴ Zákon č. 142/1950 Sb. nepřímo k výjimečné vedlejší intervenci odkazoval v § 418, a to ustanovením, které přiznávalo vedlejšímu účastníku postavení nerozlučného spolčovníka (§ 414 odst. 1 zákona č. 142/1950 Sb.).

³⁵ Příklady výjimečné vedlejší intervence podle rakouské právní úpravy – singulární sukcese (§ 107a o. s. ř.), kdy může dědic v řízení o věci, o které se vede spor, přistoupit ke sporu jako výjimečný vedlejší intervenient; v podlužnickém sporu pak přistoupivší věřitel do již zahájeného řízení bude mít postavení výjimečného vedlejšího účastníka; nebo postupník (nový věřitel) jako nositel zástavního práva bude mít toto postavení také. Podle rakouského insolvenčního zákona se předpokládá vedlejší intervence s postavením nerozlučného účastníka v případě rozhodnutí o pravosti a pořadí pohledávek v insolvenčním řízení, kdy rozhodnutí v právní moci jsou účinná vůči všem insolvenčním věřitelům. Dále viz LAVICKÁ, Petra. Výjimečná vedlejší intervence. In: LAVICKÝ, Petr, Eva DOBROVOLNÁ a Jiří VALDHANS. *DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017. Část VII. Reforma civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 46–57. ISBN 978-80-210-8989-1. Dostupné z: www.law.muni.cz/dokumenty/45065.

³⁶ Např. když podá odvolání pouze vedlejší intervenient, soud zjišťuje nejprve stanovisko žalobce či žalovaného. Dále dostanou-li se jeho procesní úkony do rozporu s úkony účastníka řízení, soud dá přednost úkonům učiněným účastníkem, ten jediný nese procesní odpovědnost za svůj úspěch v řízení; k odporujícím úkonům vedlejšího intervenienta soud pro jejich nepřipustnost nepřihlíží.

české právní úpravy o nerozlučném společenství dle § 91 odst. 2 o. s. ř. půjde tehdy, jestliže „jde v řízení o taková společná práva nebo povinnosti, že se rozsudek musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně“. Toto ustanovení je interpretováno tak, že o nerozlučné společenství jde pouze tehdy, jestliže povaha předmětu sporu neumožňuje, aby byl tento projednáván a rozhodnut samostatně vůči každému ze společníků³⁷.

Právní úprava výslovně hovoří pouze o rozhodnutí vztahujícím se na všechny účastníky vystupující na jedné straně sporu. O nerozlučné společenství účastníků se tak jedná např. v případě žalujících manželů jako společných nájemníků v řízení o neplatnost výpovědi ze společného nájmu, žalovaných v řízení o určení dědického práva³⁸ nebo jsou to žalovaní v řízení o žalobě z hlavní intervence³⁹.

Zopakujme, že ačkoliv se výjimečný vedlejší intervenient nestane účastníkem řízení, jeho postavení je podobné postavení nerozlučného společníka v řízení. Má to několik důsledků. Základním prvkem, který spojuje výjimečného vedlejšího intervenienta s nerozlučným společníkem, je to, že se na něj váží účinky rozhodnutí. Procesní úkony výjimečného vedlejšího intervenienta jsou účinné i pro účastníka řízení (srov. § 91 odst. 2 věta první o. s. ř.⁴⁰), proto důsledky zmeškání lhůty nebo roku budou vyloučeny, pokud v řízení bude činný alespoň jeden z účastníků, resp. vedlejší intervenient⁴¹. Tyto úkony může vedlejší intervenient činit i proti vůli účastníka řízení – odporují-li úkony vedlejšího intervenienta úkonům účastníka, pak platí ty procesní úkony, které jsou pro vyřešení sporu příznivější; shodně platí také pro nerozlučného společníka⁴². Výjimečný vedlejší intervenient spolu s účastníkem, na jehož stranu přistoupil, také platí soudní poplatek

³⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Účastníci nalézacího soudního řízení ve věcech civilních*. Disertační práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2005, s. 156.

³⁸ DVORÁK, Bohumil. § 93. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 I). Řízení sporné. Praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 381. ISBN 978-80-7478-986-1.

³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 03. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1042/2008.

⁴⁰ Podle nálezu Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2012, sp. zn. II. ÚS 1529/08, platí, že každý z nerozlučných společníků smí samostatně jednat jen tam, kde tak tomu je ku prospěchu společného práva nebo povinnosti z pohledu zájmu všech nerozlučných společníků, avšak u ostatních úkonů platí zásada jednomyslnosti.

⁴¹ DVORÁK, op. cit., s. 381.

⁴² LAVICKÁ, op. cit., s. 55.

společně a nerozdílně (viz analogicky s nerozlučným společenstvím v české právní úpravě⁴³). Neméně podstatné je i to, že výjimečný vedlejší intervenient vypovídá v řízení jako účastník nikoliv jako svědek⁴⁴.

Uvedená charakteristika shodných znaků postavení výjimečného vedlejšího intervenienta a nerozlučného společníka v řízení nás poté vede k opačnému závěru, než jaký byl výše učiněn ohledně poskytnutí zadostiučinění za nemajetnou újmu ve vztahu k pravidelnému vedlejšímu interventovi. Je totiž zjevné, že výjimečný vedlejší intervenient má zcela odlišné procesní postavení v řízení, přestože jeho účast na řízení je dána základními podmínkami, které platí rovněž pro pravidelného vedlejšího intervenienta (právní zájem na výsledku řízení, přijetí sporu ve stavu a období, v jakém do něj vstoupil, právo být v řízení slyšen, předvolání k jednání, doručování písemnosti apod.). Toto silnější postavení je poté stvrzeno tím, že na výjimečného vedlejšího intervenienta se vztahují účinky rozhodnutí.

Proto lze také dovodit, že nemajetková újma způsobená nepřiměřeně dlouhým řízením není zprostředkovaná vztahem výjimečného vedlejšího intervenienta k účastníkovi řízení, ale je s ním sdílena podobně jako v případech nerozlučných společníků. Pokud by tedy institut výjimečné vedlejší intervence český civilistický kodex znal, pak by výjimečný vedlejší intervenient mohl tvrdit nejen vznik nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení, ale také by mohl být úspěšný v požadavku na přiměřené zadostiučinění podle zákona č. 82/1998 Sb.

6 ZÁVĚR

Z výše uvedeného vyplývá, že jak v o. s. ř., tak v zákoně o soudech a soudcích se vyskytují prostředky, které mohou mít vliv na délku řízení, resp. jej urychlit. Nicméně je třeba mít na zřeteli, že dodržení zásady rychlosti nemůže jít proti smyslu a účelu civilního řízení, tedy požadavek na rychlé rozhodnutí nesmí být v rozporu s požadavkem na spravedlivé rozhodnutí.

⁴³ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 31. ISBN 978-80-7357-540-3.; § 2 odst. 8 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 8. 2007, sp. zn. I. ÚS 1265/07.

⁴⁴ FASCHING, op. cit., s. 190.

Pokud ovšem soud nerozhodne v době přiměřené vzhledem k předmětu věci, pak lze hovořit o nepřiměřené délce řízení, která je řazena zákonem č. 82/1998 Sb. pod nesprávný úřední postup (§ 13). Za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým řízením může účastník takového řízení požadovat zadostiučinění, které má kompenzovat jeho stav nejistoty ohledně výsledku řízení.

V řízení ovšem může vystupovat i třetí osoba, která do sporu přistupuje na straně účastníka. Postavení vedlejšího intervenienta upravuje § 93 o. s. ř. a podle jeho charakteristiky jde o tzv. pravidelného vedlejšího intervenienta. Tomu zadostiučinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým řízením nenáleží pro její povahu odvozenou od účastníka řízení, což bylo potvrzeno i judikaturou Nejvyššího soudu.

Kromě pravidelné vedlejší intervence rozlišuje zahraniční právní praxe také tzv. vedlejší intervenci vedoucí k účastenství ve sporu (výjimečnou vedlejší intervenci). Otázka přiznání zadostiučinění vedlejšímu intervenientovi v postavení výjimečném byla proto v tomto článku rovněž podrobena posouzení se závěrem, že jemu by soudy přiznat zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení mohly. Je tomu tak z toho důvodu, že má v řízení postavení nerozlučného společníka a nejistotu ohledně výsledku řízení vnímá jako sám účastník, nikoliv pouze zprostředkovaně přes jeho vztah s účastníkem řízení.

Literature

- DVOŘÁK, Bohumil. § 93. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 I). Řízení sporné. Praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1116 s. ISBN 978-80-7478-986-1.
- FASCHING, Hans W. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts*. 2. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, 1232 s. ISBN 3-214-04697-7.
- HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 442 s. ISBN 978-80-7357-540-3.
- HADAMČÍK, Lukáš. *V přiměřené lhůtě. Odčinění nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou soudního řízení*. Praha: Leges, 2016, 160 s. ISBN 978-80-7502-167-0.

LAVICKÁ, Petra. Výjimečná vedlejší intervence. In: LAVICKÝ, Petr, Eva DOBROVOLNÁ a Jiří VALDHANS. *DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017. Část VII. Reforma civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 46–57. ISBN 978-80-210-8989-1. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/dokumenty/45065>

STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v praxi soudů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1958, 395 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta. *Účastníci nalézacího soudního řízení ve věcech civilních*. Disertační práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2005, 240 s.

VOJTEK, Petr a Vít BIČÁK. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 423 s. ISBN 978-80-7400-670-8.

Contact – e-mail

65471@mail.muni.cz

Materiální vedení řízení ovládaného zásadou projednací

Filip Mazel

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek pojednává o vztahu materiálního vedení řízení coby činnosti soudu, který se aktivně zapojuje zejména do procesu zjišťování skutkového stavu, a zásady projednací, podle které jsou naopak výlučně strany odpovědné za vnesení potřebného skutkového materiálu do řízení. Na první pohled je patrné, že uplatnění zásady projednací v ryzí podobě není s materiálním vedením sporu slučitelné. Východiskem této soudcovské aktivity je tedy zásada projednací ve své modifikované podobě, která při ponechání procesních povinností a břemen stranám řízení připouští, aby se subsidiárně uplatňovala aktivita soudu při shromažďování důkazů. V této souvislosti bude pojednáno o souladnosti jednotlivých složek materiálního vedení řízení s modifikovanou zásadou projednací, zejména pak o tzv. objasňovací (někdy též označované jako vysvětlovací) povinnosti soudu, a to včetně jednotlivých procesních situací, kdy se soud při zjišťování skutkového stavu může dostat do napětí s uvedenou vůdčí zásadou civilního sporného procesu.

Keywords in original language

Materiální vedení řízení; zásada projednací; procesní povinnosti a břemena; objasňovací povinnost soudu; návrh věcného záměru civilního řádu soudního.

Abstract

The paper deals with the relationship between the material conduct of the proceedings as a court's activity related to the finding of the facts and the adversarial principle, according to which solely the parties are responsible for bringing the necessary facts to the proceedings. At first sight, it is obvious that the application of the adversarial principle in its pure form

is not compatible with the material conduct of the proceedings. Therefore, the basis of this court's activity is the adversarial principle in its modified form, which, leaving the procedural duties and burdens untouched, admits, that the court's activity in the process of the collecting of the evidence is exercised. In this context, it will be dealt with the compliance of the particular components of the material conduct of the proceedings with the modified adversarial principle, especially with the so called duty of judicial enquiry, including the particular procedural situations, in which the court might get to the conflict with the above mentioned leading principle of the contradictory civil procedure.

Keywords

Material Conduct of the Proceedings; Adversarial Principle; Procedural Duties and Burdens; Duty of Judicial Enquiry; Draft of the New Civil Procedure Code.

1 MATERIÁLNÍ VEDENÍ ŘÍZENÍ

Cílem materiálního vedení civilního řízení sporného je za pomoci zvýšené soudní aktivity přispět k takovému zjištění skutkového stavu věci, které co možná nejvíce odpovídá skutečnému stavu v objektivní realitě, tak aby tento mohl poskytovat dostatečný podklad pro rozhodnutí, které je v souladu se skutečnými hmotněprávními vztahy mezi spornými stranami. Za tímto účelem je soudu zejména uloženo, aby různými způsoby působil na strany sporu, tak aby tyto podle pravdy a úplně vylíčily všechny pro rozhodnutí podstatné skutkové okolnosti odůvodňující nebo popírající uplatňovaný nárok, aby odstranily případné nejasnosti, rozpory a nepřesnosti a aby k prokázání svých tvrzení nabídly potřebné důkazy¹. Materiální vedení řízení je tradiční součástí civilního procesu ve vyspělých právních systémech, zejména pak v německy hovořících zemích. Téma je však aktuální i u nás, neboť věcný záměr civilního řádu soudního rovněž počítá s komplexním zakotvením materiálního vedení řízení². Podle některých názorů

¹ Srov. znění § 182 odst. 1 rakouského ZPO, § 139 odst. 1 německého ZPO a § 56 švýcarského ZPO.

² Srov. zejména § 156 a násl. návrhu věcného záměru civilního řádu soudního.

pak za materiální vedení řízení lze považovat i postup soudů v rámci dnes platné úpravy civilního procesu, zejména postup podle § 118a o. s. ř.³

Od materiálního vedení řízení je nutné odlišovat tzv. formální vedení řízení, v rámci kterého soud ovlivňuje průběh řízení toliko v jeho vnější podobě⁴ – např. pomocí stanovení soudcovských lhůt a jiných termínů, předvoláním účastníků a dalších osob k jednání atd. Materiální vedení řízení má sice také vliv na vnější průběh řízení (soud např. stranu písemně vyzývá k doplnění neúplného podání, a za tím účelem jí stanovuje lhůtu), zásadní rozdíl mezi formálním vedením řízení však spočívá v tom, že při materiálním vedení je proces soudem ovlivňován zejména po obsahové stránce⁵; jinými slovy, soud se spolupodílí na tom, jakým směrem se bude průběh řízení po obsahové stránce ubírat, a dbá o to, aby proces dosáhl svého cíle,⁶ kterým je ochrana skutečných ohrožených či porušených subjektivních práv a oprávněných zájmů.

2 ZÁSADA PROJEDNACÍ A JEJÍ MODIFIKACE

Již z úvodního výkladu je zřejmé, že materiální vedení řízení nabourává představu o podobě sporného civilního řízení, jak ji vnímá zásada projednací ve své ryzí podobě, podle které je výlučně věcí stran, aby do řízení vnesly skutková tvrzení a připojily důkazní návrhy, přičemž soudce má podle zásady *da mihi facta, dabo tibi ius*⁷ pouze podrobit takový skutkový materiál právnímu posouzení a rozhodnout.⁸ V tomto pojetí je např. důkaz k prokázání určité skutečnosti prováděn pouze tehdy, navrhne-li to některá

³ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2255/2016, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. I. ÚS 1327/12; či LAVICKÝ, Petr. § 5. Poučovací povinnost. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 I). Řízení sporné. Praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 13.

⁴ Srov. LIENHARD, Andreas. *Die materielle Prozessleitung der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Zürich/St. Gallen: Dike, 2013, s. 4.

⁵ LIENHARD, 2013, op. cit., s. 5.

⁶ LEIPOLD, Dieter. § 139. Materielle Prozessleitung. In: STEIN, Friedrich, Martin JONAS a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3, § 128–252*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 242.

⁷ „Dej mi skutečnosti, já ti dám právo.“

⁸ Srov. KOCH, Raphael. *Mitwirkungsverantwortung im Zivilprozess*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, s. 98; nebo MORDASINI-ROHNER, Claudia M. *Gerichtliche Fragepflicht und Untersuchungsmaxime nach der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013, s. 5.

ze stran.⁹ Strany jsou v pojetí zásady projednací obtíženy příslušnými procesními povinnostmi a břemeny – zejména břemenem tvrzení, břemenem substancování¹⁰ a břemenem vedení důkazu, přičemž mají své procesní povinnosti plnit především ve svém zájmu, kterým je kýžený výsledek sporu.

K uvedenému ryzímu pojetí zásady projednací nutno podotknout, že toto je obecně považováno za překonané, přičemž v současnosti je většinou uznávána zásada projednací ve své modifikované podobě.¹¹ Jedním z charakteristických znaků modifikované zásady projednací je přitom právě zvýšená aktivity soudu, kterému kromě právního posouzení věci náleží i jistá míra zapojení do procesu zjišťování skutkového stavu. Původní idea zásady projednací, tedy primární odpovědnost stran za přednesení skutkových tvrzení a označení důkazů, však zůstává zachována, když aktivita soudu v tomto směru má pouze subsidiární a doplňkovou povahu¹². Výstižně tento vztah mezi aktivitou stran a soudu popisuje Macur, když uvádí, že „(a)ktivita stran při sbromažďování skutkového materiálu v civilním soudním řízení tvoří základní, určující složku, kdežto aktivita soudu má spíše doplňkový, podpůrný význam.“¹³ Rozhodující je přitom okolnost, že zvýšená soudcovská aktivita nemá žádný vliv na existenci a rozložení procesních břemen,¹⁴ které strany zatěžují i nadále a které stále představují hlavní hybnou sílu v procesu zjišťování skutkového stavu věci. V tomto ohledu nelze zásadu projednací v civilním řízení sporném pominout ani ničím nahradit.¹⁵

Jsou-li v modifikované podobě zachována všechna procesní břemena stran sporu, je nutno zmínit, že touto modifikací došlo k vytvoření nových procesních povinností na straně soudu. Jak se shodují zahraniční autoři, materiální vedení řízení nepředstavuje toliko oprávnění soudu zasahovat do průběhu řízení, nýbrž jde o jeho procesní povinnost.¹⁶ V tomto kontextu

⁹ KOCH, 2013, op. cit., s. 98.

¹⁰ Břemeno substancování zjednodušeně znamená, že skutkový přednes strany musí být natolik konkrétní a určitý, aby mohla být jeho pravdivost ověřena v rámci dokazování.

¹¹ MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 89.

¹² MACUR, 1997, op. cit., s. 91.

¹³ MACUR, 1997, op. cit., s. 90.

¹⁴ MACUR, 1997, op. cit., s. 91.

¹⁵ MACUR, 1997, op. cit., s. 92.

¹⁶ LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 248–249; FRITSCHKE, Jörn. § 139. Materielle Prozessleitung. In: KRÜGER, Wolfgang a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO Band 1: § 1–354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, marg. č. 3.

je na místě rozlišovat mezi procesními povinnostmi a břemeny (ač k této distinkci někteří autoři přistupují s výhradami¹⁷). Je totiž zjevné, že v případě materiálního vedení řízení jde čistě o procesní povinnost soudu, nikoliv však o procesní břemeno, neboť nesplnění této povinnosti ze strany soudu neznamena samo o sobě zhoršení procesních vyhlídek jedné či druhé strany sporu a postrádá tedy sankční následek ve formě ztráty sporu, který je typický pro procesní břemena účastníků. Současně se nejedná o procesní břemeno soudu, neboť případný neúspěch aktivity soudu nezatíží v řízení ovládaném modifikovanou zásadou projednací svými nepříznivými následky soud, nýbrž stále tu procesní stranu, kterou tíží dané procesní břemeno¹⁸. Na tom nic nemění ani skutečnost, že nesplnění povinností souvisejících s materiálním vedením řízení může zatížit řízení podstatnou procesní vadou.

3 VZTAH JEDNOTLIVÝCH SLOŽEK MATERIÁLNÍHO VEDENÍ ŘÍZENÍ A ZÁSADY PROJEDNACÍ

Materiální vedení civilního řízení sporného se uskutečňuje v rozličných podobách a formách, jejichž základním společným cílem je zejména to, aby strany přednesly všechny pro rozhodnutí podstatné skutečnosti, aby tyto byly úplně a určité a aby bylo možné pomocí přesně označených důkazních prostředků ověřit jejich pravdivost, tak aby mohl být skutkový stav věci zjištěn podle pravdy.

V nejobecnější rovině je možné konstatovat, že skrze jednotlivé složky materiálního vedení řízení soud působí na účastníky, aby řádně splnili tyto své procesní povinnosti – zejména povinnost tvrzení, substancování (konkrétní povinnost tvrzení¹⁹) a povinnost důkazní. Děje se tak v průběhu celého řízení – po podání žaloby, která nepokrývá všechny znaky nárokové právní normy, vyzývá soud k jejich doplnění (s upozorněním na následky neodstranění vad), na počátku ústního jednání se stranami probere věc po skutkové i právní stránce, rozebere s nimi doposud tvrzené skutečnosti a specifikuje, které z nich jsou sporné a které nikoliv (prvně uvedené budou předmětem dokazování). Pokud přednesy stran, popř. důkazní návrhy, nejsou (s ohledem na stupeň konkrétnosti tvrzení druhé procesní strany) dostatečně

¹⁷ Např. COUFALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2018, s. 114.

¹⁸ Shodně též MACUR, 1997, op. cit., s. 91.

¹⁹ Srov. LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, s. 81.

konkrétní, soud pomůže tyto náležitě zpřesnit. V případě, že soud na věc nahlíží po právní stránce jinak než strany, soud je na to upozorní a vysvětlí, jaké to bude mít pro řízení důsledky. Upozornění se účastníkům rovněž může dostat např. v situaci, kdy je mezi stranami nejasné, kterou z nich tíží důkazní břemeno ohledně prokázání určité skutečnosti.

Z právě uvedeného je patrné, že se v případě materiálního vedení řízení jedná ponejvíce toliko o **upřesňování a usměrňování procesní aktivity stran**, tak aby mohl být spor co nejdříve a pokud možno spravedlivě (mj. i v rámci spravedlivého procesu) rozhodnut. I přes toto usměrňování jsou to však stále účastníci, kteří musí řízení naplnit rozhodujícím obsahem – skutkovými tvrzeními a důkazními návrhy, po kterých soud zpravidla sám nepátrá, neboť k tomu mj. nemá ani žádný vyšetřovací aparát, jako je tomu např. v trestním řízení. Podle Peterse slouží materiální vedení řízení ve smyslu § 139 odst. 1 a § 141 německého ZPO (jde v zásadě o poučovací a dotazovací povinnost soudu) **toliko k vyjasnění neurčitých a neúplných skutkových přednesů**.²⁰ Z tohoto pohledu lze tedy konstatovat, že materiální vedení řízení, tak jak je v drtivé většině případů realizováno, v zásadě neodporuje modifikované zásadě projednací, ba je s ní naopak v souladu a pomáhá dosahovat naplnění cílů civilního procesu, když soudu ukládá toliko spoluúčast na zpřesňování (substancování) a doplňování již uplatněných skutkových přednesů a důkazních návrhů.

3.1 Objasňovací povinnost soudu

Vedle výše popsaného základního pojetí materiálního vedení řízení, které má za cíl pouze zpřesnit a doplnit přednesy stran, se v rámci materiálního vedení sporu uplatňuje i tzv. objasňovací povinnost soudu (*Aufklärungspflicht*²¹), která tvoří jeho poměrně kontroverzní součást a která

²⁰ PETERS, Egbert. *Richterliche Hinweispflichten und Beweisinitiativen im Zivilprozess*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1983, s. 145.

²¹ Termín *Aufklärungspflicht* užívá např. Schumacher (srov. SCHUMACHER, Hubertus. *Richterliche Anleitungspflichten*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000, s. 27); němečtí autoři hovoří ponejvíce o důkazní iniciativě soudu (srov. PETERS, 1983, op. cit., s. 147) nebo o provádění důkazů z moci úřední (Beweiserhebung von Amts wegen – srov. např. FRITSCHE, Jörn. § 142 Anordnung der Urkundenvorlegung. § 143 Anordnung der Aktenübermittlung. § 144 Augenschein; Sachverständige. In: KRÜGER, Wolfgang a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO Band 1: § 1–354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, marg. č. 2), popř. se hovoří o soudcovské důkazní iniciativě (srov. PETERS, 1983, op. cit., s. 145).

bývá v českém prostředí někdy označována jako tzv. soudcovská vysvětlovací povinnost (tento pojem u nás používal především Josef Macur²², osobně se však spíše kloním k užívání pojmu „objasňovací povinnost“, neboť soud v rámci této činnosti v užším smyslu přímo objasňuje skutkový stav věci, resp. mezi stranami sporná skutková tvrzení). V právních systémech německy hovořících zemí může soud v rámci soudcovské objasňovací povinnosti za účelem pravdivého a úplného zjištění skutkového stavu např. nařídít, aby byla soudu předložena listina či jiný dokument (§ 183 odst. 1 bod 2. rakouského ZPO a § 142 německého ZPO), může být nařízeno ohledání za účasti stran či znalce (§ 183 odst. 1 bod 4. rakouského ZPO a § 144 německého ZPO) nebo mohou být předvolány osoby, aby podaly svědectví (§ 183 odst. 1 bod 4. rakouského ZPO). V rakouském ZPO je navíc výčet pouze demonstrativní a soud je tak oprávněn nařídít provedení prakticky jakéhokoliv důkazního prostředku.²³ Provádění důkazů z moci úřední zná i český civilní proces, když podle § 120 odst. 2 o. s. ř. může soud provést i jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy je to potřeba ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li tyto z obsahu spisu. Vzhledem k tomu, že v českém civilním procesu sporném není toto oprávnění soudu koncipováno jako součást komplexně pojatého materiálního vedení řízení a jedná se spíše o přepracovaný relikv minulosti z doby, kdy se uplatňovalo paternalistické pojetí sporného řízení, a s ohledem na míru teoretické a praktické propracovanosti dané problematiky v zahraničí a vyhlídku zavedení materiálního vedení řízení podle zahraničního vzoru i v českém civilním procesu, bude ve zbývající části příspěvku pojednáno o vztahu zásady projednací a soudcovské objasňovací povinnosti, tak jak ji znají civilněprocesní kodexy v Německu a Rakousku.

Rozdíl mezi soudcovskou objasňovací povinností a zbylými způsoby materiálního vedení řízení (zejména poučovací a dotazovací povinnosti) lze, jak již bylo výše naznačeno, popsat tak, že soudcovská objasňovací povinnost slouží přímo k objasnění sporných skutkových okolností (a popř. dalších

²² Např. MACUR, 1997, op. cit., s. 118; pojem však znala již prvorepubliková judikatura – srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 12. 1927, sp. zn. Rv I 654/27 (Vážný 7651).

²³ Srov. RASSI, Jürgen C. T. § 183. In: FASCHING, Hans W., Andreas KONECNY a kol. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 2. Band/3. Teilband.* 3., kompletně přepracované vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, s. 591.

skutečností – viz níže) a nikoliv pouze k vyjasnění neurčitých nebo neúplných skutkových přednesů, jak tomu činí zbyvajících formy materiálního vedení řízení (viz výše)²⁴. Vzhledem k tomu, že podle Peterse slouží nařízení osobní účasti stran toliko k upřesnění a doplnění neurčitých a neúplných skutkových tvrzení a důkazních návrhů (Peters tedy účel osobní účasti stran vidí toliko v tzv. informativním dotazování stran – *informative Befragung der Parteien*²⁵), je třeba dospět k závěru, že tuto složku materiálního vedení řízení nelze řadit mezi soudcovskou objasňovací činnost v užším slova smyslu.

Vzhledem k poněkud odlišnému pojetí rozsahu objasňovací povinnosti soudu v Německu a v Rakousku bude dále pojednáno o každém z tomto pojetí zvlášť.

3.1.1 Objasňovací povinnost v Německu

Pokud jde o vztah soudcovské objasňovací povinnosti a zásady projednací, zahraniční autoři se shodují, že výše uvedenými soudcovskými opatřeními dochází v německém civilním procesu k přinejmenším k podstatnému oslabení zásady projednací.²⁶ Podle Fritscheho se za situace, kdy soud zmocí úřední provádí a hodnotí důkazy, dokonce uplatňuje paralelně a nezávisle vedle zásady projednací i zásada vyšetřovací.²⁷

V kontextu zásady projednací hraje v Německu klíčovou roli **rozsah, ve kterém může soud činit opatření spadající do soudcovské objasňovací povinnosti**. Zásadní omezení spatřují autoři v tom, že dokazováním z moci úřední lze objasňovat toliko skutečnosti, které jsou mezi stranami sporné;²⁸ u nesporných skutečností má např. předvolání účastníka význam pouze z hlediska doplnění řádně nesubstancovaných tvrzení, nelze však již hovořit o soudcovské objasňovací činnosti. Shoda panuje na tom, že **soud není oprávněn vnášet do řízení zcela nové skutečnosti, na které se žádná ze stran v dosavadním průběhu řízení neodvolávala**.²⁹ Podle německé

²⁴ PETERS, 1983, op. cit., s. 145; obdobně též MACUR, 1997, op. cit., s. 119.

²⁵ K informativnímu dotazování viz též RASSI, 2015, op. cit., s. 580.

²⁶ Např. BAUMBACH, Adolf. § 142. Anordnung der Urkundenvorlegung. In: BAUMBACH, Adolf a kol. *Zivilprozessordnung: mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 74., kompletně přepracované vyd. München: C. H. Beck, 2016, s. 784.

²⁷ FRITSCH, 2016, op. cit., § 142, 143, 144, marg. č. 2.

²⁸ Srov. PETERS, 1983, op. cit., s. 145; nebo LEIPOLD, Dieter. § 142. Anordnung der Urkundenvorlegung. In: STEIN, Friedrich; JONAS, Martin a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3*, § 128–252. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 302.

²⁹ LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 301.

soudní praxe musí soudcovská důkazní iniciativa nacházet podklad ve sporných přednesech stran a nesmí přerůst do pátrání po dalších, tedy jiných okolnostech.³⁰ Přednes strany musí proto nabídnout konkrétní opěrné body – kupříkladu k tomu, aby soudce mohl nařídit straně či třetí osobě předložení určité listiny, je třeba, aby se na tuto listinu účastníci ve svých předchozích přednesech alespoň odvolali.³¹ Obdobné platí i pro nařízení výslechu svědka z moci úřední.³² Situaci lze shrnout tak, že soudcovská objasňovací povinnost nemá v Německu za následek zásadní změnu rolí mezi soudem a stranami,³³ jelikož soud by neměl přebírat iniciativu, která náleží stranám – např. za situace, kdy strana zůstává pasivní při označování důkazů nikoliv z nedbalosti, nýbrž z promyšleného důvodu, by neměl aktivitu této strany suplovat.³⁴ Jeho důkazní iniciativa by tak vždy měla zůstat subsidiární k aktivitě stran.

V souvislosti s požadavkem na to, aby samy strany vnesly do řízení informaci o existenci určitého důkazního prostředku, se nabízí otázka, **do jaké míry musí být tato zmínka účastníků konkrétní, aby mohl soud z moci úřední nařídit jeho provedení.** Podle Leipolda, pokud má nucené předložení důkazu sloužit prokázání sporných skutečností, musejí být splněny obecné požadavky na provádění důkazů. Vyžaduje se proto substancovaný přednes, tedy takový, který obsahuje nezbytně konkrétní skutečnosti.³⁵ Je přitom vyloučeno, aby nařízené předložení listiny při nesubstancovaném tvrzení sloužilo straně k tomu, aby mohla teprve uvést do řízení náležitě substancované přednesy.³⁶ V případě nuceného předložení listiny musí být ze strany účastníka vylíčeny přinejmenším konkrétní indicie týkající se existence dané listiny, na základě kterých může být straně či třetí osobě uložena povinnost tuto listinu předložit.³⁷ Stejně tak v případě nařízeného výslechu

³⁰ Rozsudek německého Spolkového soudního dvoru ze dne 11. 7. 2000, sp. zn. X ZR 126/98 (BGH NJW 2000, 3488). In: LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 301.

³¹ FRITSCHÉ, 2016, op. cit., § 142, 143, 144, marg. č. 2, a tam uvedená další literatura.

³² LEIPOLD, Dieter. § 144. Augenschein, Sachverständige. In: STEIN, Friedrich, Martin JONAS a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3*, § 128–252. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 317.

³³ Obdobně též LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 301.

³⁴ FRITSCHÉ, 2016, op. cit., § 142, 143, 144, marg. č. 4.

³⁵ LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 302.

³⁶ LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 303.

³⁷ LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 303.

svědka musí být předmět svědectví konkrétně označen v přednesu strany.³⁸ Leipold konstatuje, že nároky na substancování nemohou být příliš nízké, neboť v opačném případě by došlo k překročení projednací zásady a soud by se dopouštěl nepřípustného pátrání po důkazních prostředcích.³⁹

Za základ svého rozhodnutí může konečně německý soud vzít pouze ty nové skutečnosti vzešlé z dokazování provedeného z moci úřední, které strany následně vzaly za své.⁴⁰

3.1.2 Objasňovací povinnost v Rakousku

V Rakouském prostředí je naproti tomu pojem zásady projednací opouštěn a je nahrazován novými označeními popisujícími způsob rozložení procesní aktivity mezi soud a strany. Tak Rechberger otevřeně hovoří o tom, že v Rakousku dochází k opatrnému posunu k zásadě vyšetřovací, když soudu je uloženo pátrání po pravdivém skutkovém stavu.⁴¹ Připouští přitom, že rakouský ZPO, stejně jako ten německý, vychází původně ze zásady projednací. Možnosti, kterými soud disponuje v rámci materiálního vedení řízení v Rakousku, však podle něj ukazují spíše na oslabenou zásadu vyšetřovací (*abgehmächter Untersuchungsgrundsatz*), která se od ryzí zásady vyšetřovací odlišuje tím, že soud není oprávněn od počátku řízení bez ohledu na tvrzení stran pátrat po skutečnostech.⁴² Někteří rakouští autoři pak hovoří o tzv. zásadě spolupráce (*Kooperationsmaxime*)⁴³ nebo o tzv. smíšeném systému (*Mischsystem*)⁴⁴.

Východisko v zásadě projednací Rechberger spatřuje v tom, že strany jsou nejprve v rámci svých procesních břemen povinny přednést všechny nezbytné skutkové přednesy a nabídnout k nim důkazy. Odklon od zásady

³⁸ LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 317.

³⁹ LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 301.

⁴⁰ ROSENBERG, Leo. Der Beibringungsgrundsatz. In: ROSENBERG, Leo, Karl Heinz SCHWAB a Peter GOTTWALD. *Zivilprozessrecht*. 18., přepracované vyd. München: C. H. Beck, 2018, s. 437.

⁴¹ RECHBERGER, Walter H. Die Prozessgrundsätze. In: RECHBERGER, Walter H., Daphne-Ariane SIMOTTA a kol. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*. 9. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2017, s. 245.

⁴² RECHBERGER, 2017, op. cit., s. 245.

⁴³ RECHBERGER, 2017, op. cit., s. 245.

⁴⁴ RASSI, 2015, op. cit., s. 591.

projednací však nastává následně zejména ve vztahu k důkazním prostředkům, kdy soud disponuje možností provést z moci úřední všechny důkazní prostředky, od kterých lze podle žaloby nebo dosavadního průběhu řízení očekávat objasnění podstatných skutečností.⁴⁵ Právě uvedené v důsledku znamená, že soud může provést prakticky veškeré důkazy, které považuje za vhodné k tomu, aby byl pravdivě objasněn skutkový stav věci.⁴⁶ Omezení v uvedeném oprávnění soudu představuje pouze vázanost soudu na předchozí zmínku stran o existenci určité listiny, kterou mají strany v dispozici a jejíž předložení hodlá soud nařídit (obdobně jako je tomu u všech ostatních důkazních prostředků v Německu) a možnost stran podle § 183 odst. 2 rakouského ZPO shodným prohlášením vyloučit provedení určitého důkazu listinou nebo výsledkem svědka. Chápání těchto omezení coby projevů zásady projednací však nelze podle Rechbergera přeceňovat, neboť mají v praxi pouze omezený význam.⁴⁷

Pokud bylo v předchozí kapitole pojednáno o okruhu skutečností, které může soud z moci úřední dokazovat v německém civilním procesu, je třeba dodat, že v Rakousku takto striktní omezení neplatí. Shoda s německou úpravou panuje toliko v otázce, že soud je vázán na shodné přednesy stran a není tudíž oprávněn z úřední moci dokazovat skutečnosti, které jsou mezi stranami nesporné.⁴⁸ K rakouské úpravě Fasching uvádí, že tento závěr neplatí u ostatních skutečností, neboť soudcovské pátrání po skutkovém stavu nemusí být omezeno pouze na stranami tvrzené skutečnosti, nýbrž že soud má vyhledat všechny pro rozhodnutí podstatné okolnosti⁴⁹ – tomu nasvědčuje i výše uvedená výjimka z pravidla v podobě dokazování listinou, které se strany musely nejprve samy dovolat. Za základ svého rozhodnutí pak podle Fachinga může soud vzít všechny skutečnosti, které vyplynuly z dokazování, a to i kdyby je strany dodatečně neučinily součástí svých skutkových tvrzení.⁵⁰ Opačný názor zastává převládající rakouská judikatura,

⁴⁵ RECHBERGER, 2017, op. cit., s. 246.

⁴⁶ Shodně též RASSI, 2015, op. cit., s. 593.

⁴⁷ RECHBERGER, 2017, op. cit., s. 246.

⁴⁸ FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, s. 348.

⁴⁹ FASCHING, 1990, op. cit., s. 348.

⁵⁰ FASCHING, 1990, op. cit., s. 348.

podle které musí být tyto zjištěné skutečnosti kryty odpovídajícími skutkovými přednesy stran.⁵¹

3.1.3 Shrnutí

Lze shrnout, že při realizaci soudcovské objasňovací povinnosti dochází k významnému potlačení zásady projednací a panství stran nad průběhem sporu. V německém prostředí lze pozorovat větší důraz na zachování prvků zásady projednací, když soud skrze objasňovací aktivitu nemůže do řízení vnášet nové skutečnosti a je nucen pohybovat se při zjišťování skutkového stavu v mezích přednesů, které jsou mezi stranami sporné. Soudu je zapovězeno aktivně pátrat po nových skutečnostech a důkazech, které neplynou z předchozích přednesů stran. Pokud z jím nařízeného dokazování vzejdou nové skutečnosti, může tyto při rozhodování použít pouze tehdy, pokud je strany následně pojaly za své.

Naproti tomu v Rakousku může soud v rámci dominantního požadavku na pravdivé zjištění skutkového stavu objasňovat i skutečnosti stranami výslovně netvrzené. Mírnější podmínky lze v rakouském civilním procesu pozorovat, i pokud jde o okruh důkazních prostředků, skrze které může soud provádět důkazy z moci úřední. V Rakousku však na rozdíl od německého sporného řízení mohou strany souhlasným prohlášením vyloučit provedení důkazu listinou nebo výpovědí svědka.

Na základě komparace rakouského a německého pojetí objasňovací povinnosti soudu lze konstatovat, že rakouskému soudci je tato povinnost uložena v podstatně širším rozsahu. Oba civilní procesy se přitom odkazují na kořeny v zásadě projednací, přičemž v zájmu pravdivého a úplného zjištění skutkového stavu tuto zásadu v různé míře potlačily, když v Rakousku někteří autoři výslovně hovoří o tom, že se v rámci materiálního vedení řízení uplatňuje oslabená zásada vyšetřovací.

4 ZÁVĚR

Lze shrnout, že v civilním řízení sporném představuje materiální vedení řízení zásah do zásady projednací, neboť v něm vystupuje soud, který není

⁵¹ Srov. FASCHING, 1990, op. cit., s. 348, a judikaturu tam uvedenou.

pouze nečinným pozorovatelem, nýbrž disponuje poměrně výraznými pravomocemi, kterými napomáhá realizaci zásady pravdivosti a úplnosti.

Materiální vedení řízení spočívá částečně v tom, že soud působí na strany, aby doplnily a upřesnily své přednesy tak, aby tyto poskytovaly dostatečný a pravdivý základ pro spravedlivé soudní rozhodnutí. Soud např. stranám pokládá dotazy, poučuje je nebo je upozorňuje na různé nedostatky jejich přednesů. V tomto rozsahu lze hovořit pouze o mírném potlačení zásady projednací, když je i nadále úkolem stran, aby řízení naplnily rozhodujícím obsahem. Soud se tedy na zjišťování skutkového stavu podílí pouze nepřímo.

K podstatnějšímu průlomu do zásady projednací dochází v situaci, kdy soud, např. z důvodu důkazní pasivity stran, je nucen, v zájmu úplného a pravdivého zjištění skutkového stavu věci, provádět důkazy z moci úřední. Právní řády zemí s vyspělou úpravou civilního procesu se vztahem této soudcovské činnosti a zásady projednací vyrovnávají různým způsobem, přičemž je důležité podotknout, že znění příslušných ustanovení procesních předpisů je do značné míry podobné. Důležitý je však výklad těchto ustanovení v té které teorii a soudní praxi. Tak Leipold uvádí, že v německém civilním procesu poté, co byly pravomoci soudu novelou v roce 2001 v oblasti dokazování z moci úřední podstatně rozšířeny, nastala velká diskuze, zda bude mít tato legislativní změna za následek přechod k zásadě vyšetřovací. Podle Leipolda však odpověď na tuto otázku nespočívá toliko ve znění zákona, ale především ve způsobu jeho výkladu a aplikace,⁵² neboť právní úprava materiálního vedení řízení vždy ponechává soudci poměrně velký prostor k úvaze, tak aby mohl využít svých zkušeností a zasahovat do řízení citlivým způsobem. Výklad příslušných procesních ustanovení podle něj vedl k závěru, že novelizovaná německá právní úprava dokazování z moci úřední nemá vést k nepřijatelnému soudnímu vyšetřování skutkového stavu.⁵³ V Rakousku oproti tomu převládl názor, že povinnost soudu pátrat po pravdě bez ohledu na návrhy a jednání stran je nejlepší garancí zjištění úplného a pravdivého skutkového základu rozhodnutí.⁵⁴ Toto rakouské

⁵² LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 314.

⁵³ LEIPOLD, 2005, op. cit., s. 315.

⁵⁴ FASCHING, 1990, op. cit., s. 349.

východisko je poté svázáno různými omezeními, které mají zajistit ponechání určitého vlivu stran na obsah takového dokazování – např. vyloučení dokazování listinou shodným prohlášením stran.

Nabízí se proto otázka, zda při přípravě nového českého civilního řádu soudního, který do značné míry vychází ze zahraniční právní úpravy, nevzít v potaz i závěry, ke kterým dospěla zahraniční teorie a praxe při výkladu a aplikaci tamních procesních předpisů. Autor tohoto příspěvku se domnívá, že by nový civilní řád soudní měl jednoznačněji stanovit, že při provádění důkazů z moci úřední je soud vázán na opěrné body vycházející z přednesů stran a neměl by mít možnost, v zájmu pravdivého zjištění skutkového stavu věci za každou cenu, pátrat i po důkazech, o kterých se strany dříve nezmínily, a vycházet ze skutečností, které strany netvrdily, tak jak k tomu dospěli zahraniční autoři při výkladu rakouského ZPO. V opačném případě by totiž materiální vedení řízení nezdokonalovalo zásadu projednací, nýbrž by civilní řízení soudní posouvalo spíše do oblasti zásady vyšetřovací.

Literature

Odborná česká a zahraniční literatura

- BAUMBACH, Adolf. § 142. Materielle Prozessleitung. In: BAUMBACH, Adolf a kol. *Zivilprozessordnung: mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 74., kompletně přepracované vyd. München: C. H. Beck, 2016, s. 783–787. ISBN 978-3-406-67600-0.
- COUFALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2018, s. 114. Vedoucí práce Petr Lavický.
- FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2. vyd. Wien: Manzsché Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, 1232 s. ISBN 3-214-04697-7.
- FRITSCHKE, Jörn. § 139. Materielle Prozessleitung. In: KRÜGER, Wolfgang a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO Band 1: § 1–354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, marg. č. 1–61. ISBN 978-3-406-68571-2.

- FRITSCHÉ, Jörn. § 142 Anordnung der Urkundenvorlegung. § 143 Anordnung der Aktenübermittlung. § 144 Augenschein; Sachverständige. In: KRÜGER, Wolfgang a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO Band 1: § 1–354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, marg. č. 1–29. ISBN 978-3-406-68571-2.
- KOCH, Raphael. *Mitwirkungsverantwortung im Zivilprozess*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, 404 s. ISBN 978-3-16-152656-5.
- LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, 272 s. ISBN 978-80-7502-203-5.
- LAVICKÝ, Petr. § 5. Poučovací povinnost. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 I). Řízení sporné. Praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 12–24. ISBN 978-80-7478-986-1.
- LEIPOLD, Dieter. § 139. Materielle Prozessleitung. In: STEIN, Friedrich, Martin JONAS a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3, § 128–252*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 237–276. ISBN 3-16-147817-7.
- LEIPOLD, Dieter. § 142. Anordnung der Urkundenvorlegung. In: STEIN, Friedrich, Martin JONAS a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3, § 128–252*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 299–312. ISBN 3-16-147817-7.
- LEIPOLD, Dieter. § 144. Augenschein, Sachverständige. In: STEIN, Friedrich, Martin JONAS a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3, § 128–252*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 313–322. ISBN 3-16-147817-7.
- LIENHARD, Andreas. *Die materielle Prozessleitung der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Zürich/St. Gallen: Dike, 2013, 462 s. ISBN 978-3-03751-484-9.
- MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 233 s. ISBN 80-210-1628-0.
- MORDASINI-ROHNER, Claudia M. *Gerichtliche Fragepflicht und Untersuchungsmaxime nach der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013, 203 s. ISBN 978-3-7190-3461-0.
- PETERS, Egbert. *Richterliche Hinweispflichten und Beweisinitiativen im Zivilprozess*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1983, 153 s. ISBN 3-16-644728-8.

RASSI, Jürgen C. T. § 183. In: FASCHING, Hans W., Andreas KONECNY a kol. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 2. Band/3. Teilband. 3.*, zcela přepracované vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, s. 589–601. ISBN 978-3-214-15763-0.

RECHBERGER, Walter H. Die Prozessgrundsätze. In: RECHBERGER, Walter H., Daphne-Ariane SIMOTTA a kol. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren.* 9. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2017, s. 242–259. ISBN 978-3-214-00779-9.

ROSENBERG, Leo. Der Beibringungsgrundsatz. In: ROSENBERG, Leo, Karl Heinz SCHWAB a Peter GOTTWALD. *Zivilprozessrecht.* 18., přepracované vyd. München: C. H. Beck, 2018, s. 426–439. ISBN 978-3-406-71085-8.

SCHUMACHER, Hubertus. *Richterliche Anleitungspflichten.* Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000, 86 s. ISBN 3-214-06243-3.

Česká judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 12. 1927, sp. zn. Rv I 654/27 (Vážný 7651).

Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. I. ÚS 1327/12.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2255/2016.

Zahraniční judikatura

Rozsudek německého Spolkového soudního dvoru ze dne 11. 7. 2000, sp. zn. X ZR 126/98 (BGH NJW 2000, 3488).

Contact – e-mail

filip.mazel@gmail.com

Zásada ústnosti v civilnom konaní

Martin Orviský, Michaela Kútiková

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok sa zaoberá zásadou ústnosti v civilnom procese a jej praktickým významom a využitím v súčasnosti v civilnom sporovom a nesporovom konaní. Príspevok analyzuje dôležitosť zachovania zásady ústnosti v civilnom konaní a ďalej analyzuje pozitíva a negatíva aplikácie zásady ústnosti v civilnom procese z hľadiska hospodárnosti a rýchlosti konania, dôležitosti kontaktu sudcu s účastníkmi konania a koncentrácií konania. Príspevok ďalej analyzuje aplikáciu ustanovení Civilného sporového poriadku a Civilného mimosporového poriadku v Slovenskej republike z hľadiska využitia zásady ústnosti v týchto právnych predpisov a na záver porovnáva aplikáciu zásady ústnosti v Civilnom sporovom poriadku a v Slovenskej republike s Občanským soudním řádem v České republice a vecným zámerom civilného soudního řádu.

Keywords in original language

Ústnosť konania; Písomnosť konania; Hospodárnosť konania.

Abstract

The paper deals with the principle of consistency in civil proceedings and its practical significance and the use of the civil dispute and non-disputes procedure. The contribution analyzes the importance of maintaining the principle of consistency in civil proceedings and further analyzes the positive and negative aspects of the application of the principle of authenticity in civil proceedings in terms of economy and speed of proceedings, the importance of the judge's contact with parties and the concentration of proceedings. The contribution further analyzes the application of the provisions of the Civil Dispute Settlement and the Civil Extra-Shortest Order in the Slovak

Republic with regard to the use of the principle of consistency in these laws and finally compares the application of the principle of authenticity in the Civil Dispute Settlement and the Slovak Republic with the Civil Court Code in the Czech Republic and the objective of the civil judicial Regulations.

1 VŠEOBECNE O ZÁSADĚ ÚSTNOSTI CIVILNÉHO KONANIA

Prof. Števec uvádza, že v dôsledku nárastu moderných technológií, v civilných konaniach ustupuje ústnosť civilného konania do úzadia a je nahradená skôr písomnými podaniami, čo bolo v konečnom dôsledku podľa prof. Števčeka v Slovenskej republike zohľadnené aj v rámci Civilného sporového poriadku resp. osobitných skrátených konaniach ako je napr. upomínacie konanie, ktoré v súčasnosti prebieha výlučne na základe písomných podaní strán sporu v elektronickej podobe, čím sa má prispieť najmä k urýchleniu rozhodovania v obchodných veciach medzi podnikateľmi. Rovnako aj niektoré procesné úkony ako je žaloba, odvolanie, dovolanie a pod. podľa Civilného sporového poriadku vyžadujú výhradne písomnú formu, nakoľko bez tejto písomnej formy by nemohla byť zaistená presnosť a jednoznačnosť civilného konania, čo je zároveň v súlade s moderným ponímaním ústnosti konania. Tento trend zároveň podľa prof. Števčeka podporujú aj najvyššie európske súdne authority – Súdny dvor EÚ a Európsky súd pre ľudské práva (*dalej len „ESLP“*), kedy konanie pred týmito inštitúciami je v drvivej väčšine prípadov prísne písomné.¹ V tejto súvislosti je však podľa nášho názoru potrebné pripomenúť, že v prípade konaní pred Súdnym dvorom EÚ a ESLP sa neriešia skutkové, ale v zásade len právne otázky alebo správnosť postupu súdu a z tohto dôvodu, keďže skutkový stav väčšinou objasňuje vždy prvostupňový súd, tieto súdne inštalácie nevykonávajú ústne pojednávania, pričom dôležitosť možnosti ústne a verejne predniesť svoje tvrdenia pred prvostupňovým súdom potvrdzuje aj judikatúra ESLP.

¹ ŠTEVEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Vydavateľstvo C. H. Beck, 2016, s. 58–59.

V zmysle článku 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd sa aj na civilné konania aplikuje zásada, že účastník konania má právo predložiť svoje dôkazy ústne pred súdom na verejnom zasadnutí. To však ešte neznamená, že ústne konanie je nevyhnutné na všetkých stupňoch súdneho konania. Ako uviedol EŠLP, ústne konanie nemožno požadovať s odvolaním sa na článok 6 ods. 1 Európskeho dohovoru v konaní pred odvolacím alebo kasačným súdom, kde sa preskúmavajú iba právne aspekty a ústne konanie rovnako nie je nutné ani v prípade, ak sa účastníci konania výslovne alebo mlčky vzdali svojho práva na takéto konania.² Napriek tejto skutočnosti, ako sme už uvádzali vyššie, dôležitosť ústneho prednesu účastníka konania so súdom vo svojej judikatúre zdôraznil aj EŠLP, keď napr. v rozhodnutí vo veci *Shtukaturov v. Rusko* uviedol, že v prípade konania o obmedzenie spôsobilosti na právne úkony (a pobytu tejto osoby v zdravotníckom zariadení) je potrebné túto osobu vypočúť buď osobne alebo prostredníctvom jej zástupcu. Takáto osoba má mať jednak možnosť prezentovať svoju vec priamo pred súdom ale zároveň vypočutie tejto osoby je dôležité aj pre sudcu, ktorý takto má možnosť vytvoriť si názor na duševnú spôsobilosť takejto osoby. EŠLP v tomto prípade došiel k záveru, že rozhodnutie, ktoré sa zakladalo len na listinných dôkazoch, bolo bezdôvodné a v rozpore so zásadou kontradiktórnosti konania.³ Napriek tomuto sa ústne konanie ani podľa judikatúry EŠLP nevyžaduje v prípadoch, ak má súd rozhodovať výlučne iba o právnych otázkach, ktoré nie sú osobitne zložité, čo EŠLP konštatoval napr. v rozhodnutí vo veci *Valová, Slezák a Slezák v. Slovenská republika*.⁴ Vzhľadom na uvedené je potom možné zhrnúť, že v prípade prvostupňového civilného konania aj rozhodovacia prax EŠLP vyžaduje (okrem prípadov ak ide výlučne len o posúdenie jednoduchej právnej otázky) nariadenie pojednávania, na ktorom má účastník právo prezentovať svoje tvrdenia pred súdom ústne a zároveň je tým zabezpečený aj priamy kontakt sudcu s účastníkom konania tak, aby si sudca mohol na základe ústnych tvrdení účastníkov konania vytvoriť svoj vlastný názor na prejednávanú vec.

² SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. Vydavateľstvo EUROKODEX, 2011, s. 214.

³ Pozri Rozhodnutie vo veci *Shtukaturov v. Rusko* zo dňa 27. 3. 2008.

⁴ Pozri Rozhodnutie vo veci *Valová, Slezák a Slezák v. Slovenská republika* zo dňa 25. 4. 2002.

2 VÝHODY A NEVÝHODY ZÁSADY ÚSTNOSTI A PÍSEMNOSTI KONANIA

Vzhľadom na uvedené preto možno povedať, že moderná zásada ústnosti znamená, že súd je povinný prihliadať najmä k ústnym prejavom strán sporu resp. účastníkov konania (ak ide o nesporové konanie).⁵ Z týchto dôvodov potom väčšina moderných procesných predpisov v rámci štátov EÚ (či už Nemecký ZPO, Rakúsky ZPO a ďalšie) obsahuje kombináciu ústnosti a písomnosti civilného konania, nakoľko oba princípy vykazujú určité pozitívne a negatívne stránky. Pokiaľ by sme teda mali zhrnúť resp. poukázať na výhody a nevýhody zásady ústnosti a zásady písomnosti konania, je možné uviesť myšlienky, ktoré vo svojej publikácii zhrnul už prof. Ott, ktorý uvádza, že z hľadiska výhody písomnosti konania je jednak (1) možné presne a úsečne vyložiť všetku podstatu sporu, (2) zásada písomnosti ďalej robí možným najdôkladnejšie prejednanie a logické rozvinutie sporu, (3) v prípade písomnosti konania nemôže dôjsť na pozabudnutie alebo prehliadnutie, či dokonca k ukvapeniu strany sporu a (4) rovnako je potrebné na prejednanie menší počet sudcov. Naproti tomu v prípade ústnosti je namiesto únavného a dlhotrvajúceho konania, (1) je konanie rýchle, (2) ďalej v prípade ústneho prejednanie sporu sa podávajú sudcom živé a priame dojmy a preto prednesy strán môžu silnejšie pôsobiť na sudcu než čítanie dlhotrvajúcich a niekedy až unavujúcich výkladov, a (3) rovnako zásada ústnosti uľahčuje zistenie a objasnenie pravého stavu veci, kedy sudca má kontakt priamo so stranami sporu resp. so svedkami a môže bezprostredne posúdiť ich dôveryhodnosť.⁶ Z vyššie uvedeného vyplýva, že ako zásada ústnosti tak aj zásada písomnosti konania má svoje výhody ako aj nevýhody, pričom podľa nášho názoru práve primeranou kombináciou týchto dvoch zásad je možné dosiahnuť prejednanie sporu spravodlivo a v primeranej lehote.

⁵ ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilné právo procesné*. Bratislava vysoká škola práva, 2010, s. 163.

⁶ OTT, E. *Soustavní úvod ve studium nového řízení soudního (II díl)*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 265–266.

3 ZÁSADA ÚSTNOSTI KONANIA V CIVILNOM SPOROVOM PORIADKU A JEJ PRAKTICKÉ PROBLÉMY

Civilný sporový poriadok obsahuje výslovné vyjadrenie zásady ústnosti civilného konania už v článku 12 (kde sú definované základné zásady Civilného sporového poriadku), podľa ktorého: „*Na prejednanie vecí sa nariaďuje ústne pojednávanie, ak zákon neustanovuje inak*“ a rovnako možno túto zásadu nájsť premietnutú aj vo viacerých ďalších ustanoveniach ako sú napr. § 181 (prednesy strán na pojednávaní), § 195 (výsluch strany sporu), § 196 (výsluch svedka) alebo § 204 (vykonanie listinných dôkazov) a pod. Naproti tomu však celková koncepcia Civilného sporového poriadku tak ako uvádza prof. Števec skôr inklinuje k písomnému konaniu, keď napr. Civilný sporový poriadok už neukladá súdu pri znaleckom dokazovaní povinnosť znalca v konaní vypočúť, absencia čoho bola napr. Ústavným súdom ČR posúdená ako porušenia práva na spravodlivý súdny proces a zásady ústnosti civilného konania.⁷ Rovnako v konaní v prípade, pokiaľ to nie je výslovné navrhnuté, súd nemusí vypočúť ani stranu konania, pokiaľ má svojho zástupcu a nebol navrhnutý v konaní jej výsluch, pričom súd môže tento návrhu na vypočutie strany aj zamietnuť.⁸ V tejto súvislosti však chceme najmä poukázať na súčasnú rozhodovaciu prax súdov v Slovenskej republike, ktorá po prijatí Civilného sporového poriadku (a to v prípade sporových konaní) začína potláčať ústnosť súdneho konania v prospech jeho písomnosti a preferuje tak najmä hospodárnosť a rýchlosť civilného sporového konania, pričom sudy tento názor odvodzujú najmä od ustanovení

⁷ Pozri Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 19. 07. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3470/15, podľa ktorého: „*Obecné soudy dále měly provést výslech znalkyne při jednání. Jednou ze základních zásad soudního řízení je jeho ústnost, přímota a veřejnost [čl. 96 odst. 2 Ústavy], § 6 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)]. Ústnost řízení se projevuje mj. v ustanovení § 127 odst. 1 poslední věty o. s. ř., podle kterého je vedle písemného posudku zásadně třeba znalce vyslechnout při jednání, při němž musí reagovat na dotazy soudu, účastníků řízení, jejich zástupců a před nimi je povinen (ústně) obhájit metodu, kterou použil, a vysvětlit své odborné (vylučně) skutkové závěry. Pouze ve výjimečných případech zákon umožňuje spokojit se jen s písemným posudkem jako listinným důkazem. Důkaz znaleckým posudkem je tedy primárně založen na prvku ústnosti a až na vzácné výjimky se nelze obejít bez výslechu znalce u jednání – tím spíše, jde-li o takto vybrocenou věc.*“

⁸ Naproti somu napr. podľa § 137 ods. 4 nemeckého Zivilprozessordnung je v súdnom konaní na požiadanie oprávnený hovoriť nielen advokát ale aj samotný účastník konania, čo musí byť tomuto účastníkovi umožnené.

Civilného sporového poriadku o náležitostiach žaloby⁹, popretí skutkových tvrdení protistrany¹⁰, sudcovskej koncentrácii konania¹¹, a prednesoch strán sporu na pojednávaní.¹²

V zmysle uvedených zákonných ustanovení Civilného sporového poriadku súdy v SR z hľadiska praktických prípadov už často nepripúšťajú akékoľvek iné tvrdenia strán sporu, ktoré by neboli zachytené v ich písomných podaniach, pričom na tieto ďalšie prednesy a to aj napriek tomu, že by nemuseli znamenať odročenie pojednávania, aplikujú sudcovskú koncentráciu konania a z tohoto dôvodu na tieto ústne prednesy už neprihliadajú. V jednom prípade dokonca sudca prvostupňového súdu aplikoval sudcovskú koncentráciu konania a neprihliadal na akékoľvek ústne prednesy strany sporu, ktorá by chcela akokoľvek objasniť alebo doplniť žalobu za situácie, kedy strana sporu – žalobca, uviedla v písomnej žalobe odkaz na prílohu, v ktorej sa objasňovali skutkové okolnosti prípadu (konkrétne išlo o platobnú disciplínu žalovaného a spôsob akým sa jeho platby započítavali na zaplatenie istiny a úrokov) s tým, že prvostupňový súd mal za to, že žalobca v konaní neuniesol bremeno tvrdenia, keď všetky skutočnosti mali byť uvedené priamo v žalobe, nie v prílohe, na ktorú súd nemusí prihliadať.¹³ Skutočnosť, že strany sporu sú povinné všetky podstatné okolnosti pre prejednanie sporu mať zachytené písomne pritom vo svojich rozhodnutiach potvrdilo už aj niekoľko rozhodnutí slovenských Krajských súdov ako napr. Krajský súd Prešov, ktorý k zásade ústnosti konania uviedol, že „...*Ústnosť civilného sporového konania zaručuje dôkladnejšie prejednanie veci. Táto zásada znamená, že podstatné pre pojednávanie je to, čo bolo súdu ústne prednesené, preto aj pojednávanie začína ústnymi prejavmi strán, resp. ich zástupcov. Uvedená zásada však*

⁹ Podľa § 132 ods. 1 Civilného sporového poriadku: „*V žalobe sa okrem všeobecných náležitostí podania uvedie označenie strán, pravdivé a úplné opísanie rozporujúcich skutočností, označenie dôkazov na ich preukázanie a žalobný návrh.*“

¹⁰ Podľa § 151 ods. 1 Civilného sporového poriadku: „*Skutkové tvrdenia strany, ktoré protistrana výslovne nepoprela sa považujú za nesporné.*“

¹¹ Podľa § 153 ods. 2 Civilného sporového poriadku: „*Na prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany, ktoré strana nepredložila včas, nemusí súd prihliadnuť, najmä ak by to vyžadovalo nariadenie ďalšieho pojednávania alebo vykonanie ďalších úkonov súdu.*“

¹² Podľa § 181 ods. 1 Civilného sporového poriadku: „*Po vyvolaní veci a úkonoch podľa § 180 žalobca prednesie podstatný obsah žaloby a vyjadrení podľa § 167. Žalovaný má právo vyjadriť sa k prednesu žalobcu. Strana môže odkázať na svoje písomné podanie.*“

¹³ Pozri Rozsudok Okresného súdu Liptovský Mikuláš zo dňa 28. 06. 2018, sp. zn. 10Csp/111/2016.

neznamená, že by písomné prejavy strán boli menejcenné, naopak v niektorých prípadoch zákon výslovne vyžaduje písomnú formu, tzn. že niektoré pojednávania sú ovládané zásadou písomnosti. Zásadu ústnosti neprelamuje ani skutočnosť, že musia byť všetky skutočnosti dôležité pre konania zachytené aj písomne, ani to, že v bežnej súdnej práci sa v rámci pojednávania odkazuje na písomnosti, resp. podania. Vyhodou aplikácie zásady (princípu) ústnosti je napríklad možnosť súdu posúdiť dôveryhodnosť výpovede svedka či znalca, má teda dôležitú úlohu predovšetkým pri dokazovaní. Zásada ústnosti tiež znamená, že dôkazy by mali byť súdu predkladané zásadne ústne (výsluchy svedkov, znalcov, výsluch účastníkov, čítanie listinných dôkazov a podobne) s tým, že čítanie výpovedí svedkov z iného súdneho konania by malo byť skôr výnimočné a len v nevyhnutných prípadoch.¹⁴

Najvyšší súd SR a ani Ústavný súd SR zatiaľ ešte k tejto problematike nevyjadrili svoj právny názor, avšak s týmto právnym názorom sa nestotožňujeme, nakoľko úplne popiera ústne prednesov strán na samotnom ústnom pojednávaní a to bez ohľadu na to, či by sa kvôli týmto „novým“ skutočnostiam predneseným ústne stranou sporu (prípadne jej zástupcom) muselo pojednávanie odročiť alebo by súd po ich zohľadnení mohol vo veci na pojednávaní rozhodnúť, je v rozpore s ustanoveniami Civilného sporového poriadku a základnými zásadami, na ktorých je tento procesný predpis postavený (mimo iného aj na zásade ústnosti konania). V zmysle § 181 ods. 1 a 2 Civilného sporového poriadku: (1) „Po vyvolaní veci a úkonoch podľa § 180 žalobca prednesie podstatný obsah žaloby a vyjadrení podľa § 167. Žalovaný má právo vyjadriť sa k prednesu žalobcu. Strana má právo odkázať na svoje písomné podania.“ (2) „Po úkonech podľa odseku 1 súd určí, ktoré skutkové tvrdenia sú medzi stranami sporné, ktoré skutkové tvrdenia považuje za nesporné, ktoré dôkazy vykoná. Súd tiež uvedie predbežné právne posúdenie veci. To neplatí, ak tak už postupoval pri predbežnom prejednaní sporu.“ Ako vyplýva z citovaných ustanovení, súd určuje sporné a nesporné skutočnosti až po úvodných ústnych prednesoch strán sporu, pričom máme za to, že v rámci týchto prednesov sa strany nemusia obmedziť len na podstatný obsah svojich vyjádrení (s tým, že strany musia rátať s možnosťou, pokiaľ budú tvrdiť nové skutkové tvrdenia, že sudca môže aplikovať sudcovskú koncentráciu konania), ale môžu predniesť

¹⁴ Pozri Rozsudok Krajského súdu Prešov zo dňa 24. 01. 2019, sp. zn. 21Co/3/2018, bod 24.

aj doplneniu svojín doterajších argumentov, skutkových tvrdení a pod., ktoré neboli uvedené v ich doterajších písomných podaniach a protistrana má zároveň možnosť priamo na tieto prednesy na pojednávaní reagovať. Civilný sporový poriadok je postavený na sociálnej koncepcii civilného procesu, ktorá sa aj podľa prof. Števéčka premieta výslovne hneď v niekoľkých ustanoveniach ako je napr. § 186 ods. 2, v zmysle ktorého súd vychádza zp zhodných tvrdení strán o ktorých neexistuje dôvodná pochybnosť a pod. Sociálna koncepcia civilného procesu v Civilnom sporovom poriadku potom znamená, že výsledok sporu by mal byť čo najspravodlivejší, kedy súd nesmie rezignovať na možnosť (a povinnosť) svoje rozhodnutie založiť na čo možno najspravodlivejšom základe v podobe priblíženia sa skutočným hmotnoprávnym pomerom sporových strán v čo najširšej možnej miere a preto sudca aj v zmysle Civilného sporového poriadku nie je viazaný len tým, čo substancujú strany sporu, ale má možnosť procesne zasiahnuť položením otázky alebo žiadaním dovysvetlenia ale najmä sudca pri rozhodovaní veci prihliada na všetko čo v konaní vyšlo najavo.¹⁵ Z tohoto dôvodu máme za to, že sudca by mal prihliadať aj na ústne prednesy strán na pojednávaní preto považujeme súčasný výklad niektorých súdov v SR ohľadne nutnosti zhrnutia vrtkých skutkových okolností sporu písomne za nesprávne.

Napriek tomu v dôsledku vyššie uvedeného výkladu súdov v SR sú kladené na strany sporu a ich zástupcov najmä advokátov pomerne veľké nároky pri koncipovaní písomných podaní (keď na súdoch začína prevládať vyššie uvedený názor, že ústne prednesy, ktoré by obsahovali inú argumentáciu ako argumentáciu obsiahnutú vo svojich predchádzajúcich písomných podaniach nemusí súd brať s poukazom na sudcovskú koncentráciu konania do úvahy), kedy tieto podania by mali obsahovať v podstate všetky prostriedky procesného útoku alebo procesnej obrany, z čoho vyplýva aj zvýšenie rozsahu písomných podaní (napriek tomu, že tieto by mali byť zároveň jasné a stručné). Táto skutočnosť však značne obmedzuje ústnosť samotného pojednávania (a v niektorých prípadoch môže obmedziť aj zistenie skutkového stavu a teda aj ochranu práv a povinností účastníkov konania) a naviac neberie do úvahy ani text Civilného sporového poriadku ohľadne

¹⁵ ŠTEČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Vydavateľstvo C. H. Beck, 2016, s. 11–12.

sudcovskej koncentrácii konania, kedy podľa § 153 ods. 2 Civilného sporového poriadku, súd na prostriedky procesného útoku a procesnej obrany, ktoré neboli uplatnené včas nemusia prihliadať, avšak v zákone nie je zakotvená povinnosť, že ich nesmie zobrať do úvahy. Z tohoto dôvodu máme za to, že týmto postupom dochádza k porušovaniu zásady ústnosti konania v dôsledku čoho dochádza aj k porušovaniu práva strán sporu na spravodlivý súdny proces, a to aj napriek tomu, že v zmysle judikatury ESĽP je ústnosť konania pred prvostupňovým súdom mimoriadne dôležitá, keď každý má právo prezentovať svoje tvrdenia priamo ústne pred súdom. V tejto súvislosti preto považujeme za vhodnejšiu aplikáciu zásady ústnosti tak ako sa navrhuje vo vecnom zámere civilného pozadku súdneho v ČR, ktorý je však možné dosiahnuť aj výkladom ustanovení Civilného sporového poriadku tak ako sme uvádzali v predchádzajúcom odstavci.

4 ZÁSADA ÚSTNOSTI KONANIA PODĽA VECNÉHO ZÁMERU CIVILNÉHO POZADKU SÚDNEHO

Naproti Civilnému sporovému pozadku v SR, podľa vecného zámeru civilného poriadku súdneho v ČR, ústne konanie predstavuje jadro konania pred súdom prvého stupňa, ktoré slúži k prejednaniu veci samej. Ústne konanie podľa vecného záveru pozostáva predovšetkým z prejednávania návrhov procesných strán a ich skutkových prednesov, ďalej z dokazovania a z hodnotenia skutkovej a právnej stránky veci. Ústne konanie má dvojakú povahu, a to formálnu a materiálu, pričom v rámci materiálnej povahy má pojednávanie smerovať k tomu, aby bolo dosiahnutý čo najspravodlivejší a najúplnejší skutkový základ sporu. Zároveň rovnako ako podľa znenia súčasného Civilného sporového poriadku v SR by sa z hľadiska rýchlosti konania mala uplatňovať zásada, že vec má byť rozhodnutá spravidla pri jedinom pojednávaní. K naplneniu tohto cieľa však nemožno dospieť bez zavedenia prvkov tzv. koncentrácii konania. Napriek tomu podľa vecného zámeru (narozidel od súčasnej praxe súdov v SR, ktorá začína prevládať od účinnosti Civilného sporového poriadku), ak má civilné sporové konanie slúžiť k ochrane skutočných subjektívnych práv a oprávnených záujmov účastníkov, nemôže súd pri zisťovaní skutkového stavu veci postupovať šablónovito a opomínať také pre rozhodnutie významné skutočnosti, ktorých

zistenie by rozhodnutie veci nepret'ahovalo. Z tohto dôvodu vecný zámer vychádza z úpravy podľa nemeckého a rakúskeho práva, ktorá síce prihliada k zavineniu strany, ale na druhej strane aj k tomu, či oneskorený prednes strany môže mať za následok značné oddialenie rozhodnutia vo veci samej. Oproti súčasnej slovenskej právnej úprave obsiahnutej v Civilnom sporovom pozadku (ktorá ako bolo uvedené vyššie preferuje písomnosť konania) vecný zámer civilného pozadku súdneho v ČR naproti tomu preferuje ústnosť konania, kedy v zmysle bodu 144. „*Při rozhodování soud přiblížá k obsahu písemných podání len potial, pokud bol ich obsah prednesený ústne. Ak je obsah písemného podania protistrane známý, postačí naňho odkázat.*“¹⁶ Týmto má byť podľa vecného zámeru eliminovaný stav, kedy súd při rozhodování berie do úvahy skutočnosti, s ktorými nemal odporca strany možnosť sa oboznámiť a vyjadriť sa k nim, čo nie je prekážkou tomu, aby strana na už urobené a odporcovi známe podanie iba odkázala.

Podľa nášho názoru je prístup vecného zámeru v Českej republike vhodnejší z hradiska dodržania zásady ústnosti civilného konania oproti právnej úprave v Civilnom sporovom poriadku, avšak máme za to, že súd by mal prihliadať aj na všetky písomné podania strany, nie len tie, ktorých obsah strana sporu prednesie ústne na pojednávaní.

Na záver možno zhrnúť, že zásada ústnosti je stále dôležitou súčasťou civilného procesu. V moderných procesných predpisoch sa táto zásada kombinuje so zásadou písomnosti konania tak aby bolo zabezpečené spravodlivé a rýchle prejednanie sporu. Máme za to, že súčasný trend súdov v SR, ktorý preferuje aby boli skutkové tvrdenia a rozhodné argumenty vykonané v písomnej forme je nesprávny, v rozpore so zásadou ústnosti konania ako aj iných zásad civilného procesu, čo je však možné vyvodiť z jednotlivých ustanovení Civilného sporového poriadku a teda zásada ústnosti konania je naďalej významnou súčasťou aj procených predpisov v SROV.

Literature

ŠTECEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. C. H. Beck, 2016, 1516 s. ISBN 978-80-7400-629-6.

¹⁶ Pozri vecný zámer civilného poriadku súdneho, dostupný na internete <https://crs.justice.cz/>

- OTT, E. *Soustavní úvod ve studium nového řízení soudního (II díl)*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 384 s. ISBN 978-80-7357-921-0
- SVÁK, J. *Ochrana lidských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. Vydavateľstvo EUROKODEX, 2011, 1904 s. ISBN 978-80-8944-743-5
- ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilné právo procesné*. Bratislava vysoká škola práva, 2010, 856 s. ISBN 978-80-8944-718-3
- Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 27. 03. 2008, vo veci *Shtukaturov v. Rusko*.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 25. 04. 2002, vo veci *Valová, Slezák a Slezák v. Slovenská republika*.
- Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 19. 07. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3470/15.
- Rozsudok Krajského súdu Prešov zo dňa 24. 01. 2019, sp. zn. 21Co/3/2018.
- Rozsudok Okresného súdu Liptovský Mikuláš zo dňa 28. 06. 2018, sp. zn. 10Csp/111/2016.
- Vecný zámer Civilného rádu súdneho.

Contact – e-mail

keutikova.michaela@gmail.com; orvisky.martin@gmail.com

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda); PhDr. Jan Cacek, Ph.D.;
Mgr. Tereza Fojtová; doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.;
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; prof. PhDr. Tomáš Kubiček, Ph.D.;
prof. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.; PhDr. Alena Mizerová;
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.; doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

COFOLA 2019

ČÁST XI. – ZÁSADY CIVILNÍHO PROCESU

**Eds.: doc. JUDr. Petr Lavický, Ph.D., Mgr. Jan Holas,
JUDr. Michal Janovec, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2019

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 677

1. vydání, 2019

ISBN 978-80-210-9498-7 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9498-7

9 788021 094987